Danuta i Zdzisław Kalinowscy

REJOWIEC
DAWNIEJ I DZISIAJ

Szkice z dziejów

Rejowiec dawniej i dzisiaj
Szkice z dziejów

Danuta i Zdzisław Kalinowscy

Rejowiec dawniej i dzisiaj
Szkice z dziejów

Polihymnia
Rejowiec – Lublin 2003

Fotografia okładki s. I *Tomasz Awdziejczyk*
Fotografia okładki s. IV *Danuta Kalinowska*

Projekt okładki
Danuta Kalinowska

Redakcja techniczna
Dorota Kapusta

© Copyright by
Danuta i Zdzisław Kalinowscy

ISBN 83-7270-163-6

Skład, druk, oprawa:
Wydawnictwo POLIHYMNIA Sp. z o.o.
ul. Deszczowa 19, 20-832 Lublin, tel./fax (081) 746 97 17
e-mail: poczta@polihymnia.pl
www.polihymnia.pl

O wydawnictwie Danuty i Zdzisława Kalinowskich pt. Rejowiec dawniej i dzisiaj – Szkice z dziejów

Wydanie drukiem powyższego wydawnictwa uważa się za wysoce pożyteczne i niezbędne. Książka mieć będzie charakter regionalny. Służyć będzie przede wszystkim społeczności Rejowca i okolic – szczycących się swoimi bogatymi dziejami i tradycją. Będzie miała jednak i znaczenie ponadregionalne.

Dzieje Rejowca znajdujemy na kartach nielicznych publikacji, studiów, artykułów traktujących je w sposób przyczynkarski. Autorzy tego wydawnictwa podejmują się opracowania mającego charakter monograficzny, co w znacznym stopniu może wypełnić istniejącą w piśmiennictwie lukę.

Na podkreślenie zasługuje wykorzystanie bogatych zbiorów własnych autorów i osób bliskich. Całość zebranego materiału zasługuje na uwagę i zawiera duże kompentium wiedzy o Rejowcu.

Kazimierz Spaleniec

„...Jeżeli źle powiedziałem udowodnij,
co było złego.
A jeżeli dobrze,
To dlaczego Mnie bijesz?"
J. 18,23

Od Autorów

Oddajemy w ręce sympatyków naszej miejscowości publikację, która jest zarysem dziejów Rejowca, od czasów powstania po dzień dzisiejszy.

Zdajemy sobie sprawę, że nie jest to całościowe opracowanie. Szkic jest początkiem cyklu tematycznego związanego z naszą miejscowością. Być może nie ustrzegliśmy się błędów merytorycznych za które Was szanowni czytelnicy przepraszamy. Prosimy o uwagi i wyrozumiałość. Wyrażamy wdzięczność wszystkim, którzy nas inspirowali do podjęcia tego trudu. Na szczególne słowa szacunku zasługują Panie Irena Nowkowska i Grażyna Mociak z Hrubieszowa oraz Ewa Mojska z Krasnegostawu, które poprzez łańcuch ludzi dobrej woli bezinteresownie podarowały prywatne dokumenty kronikarskie gromadzone przez pierwszego kierownika szkoły Pana Piotra Szedla, wzbogacając archiwum autorów. Ofiarodawczynie dowiedziały się o naszych zainteresowaniach i planach od Pani Ewy Mojskiej. Dokumenty te poszerzyły wiedzę oraz wyjaśniły wiele problemów z przeszłości. Dziękujemy tym, którzy nas nie tylko zachęcali ale i sponsorowali, między innymi: Panu Tadeuszowi Górskiemu wójtowi Gminy Rejowiec, który wspierał nas pomocą duchową a przede wszystkim finansową bez której publikacja książki nie byłaby możliwa, Pani Dorocie Łosiewicz dyrektor Gminnego Ośrodka Kultury w Rejowcu, Urzędowi Marszałkowskiemu w Lublinie, Związkowi Literatów Polskich oddział Lublin, Starostwu Powiatowemu w Krasnymstawie, Gminnej Spółdzielni „Samopomoc Chłopska" w Rejowcu, Bankowi Spółdzielczemu w Cycowie oddział w Rejowcu, oraz Przedsiębiorstwu Alex Bis w Rejowcu.

Pragniemy bardzo serdecznie podziękować Panu Kazimierzowi Spaleńcowi za wnikliwą recenzję historyczną i krytyczne uwagi redakcyjne do

tego opracowania, które przyczyniły się do podniesienia rangi tej publikacji. W trakcie gromadzenia materiałów zdarzały się też przypadki nieprzychylnego, wręcz wrogiego nastawienia i pomówień. Krytykowano pomysł nasz dla zasady „co nie jest moje to złe" – nie znając treści i zakresu opracowania. Odmówiono nam dostępu do archiwum, ściśle związanego z Rejowcem mimo, że przyczyniliśmy się do uratowania z tegoż archiwum wiele cennych dokumentów – im też dziękujemy. Ich nieprzychylna postawa zmusiła nas do większej determinacji. Poznaliśmy zasoby archiwalne Chełma i Lublina. Po ich analizie postanowiliśmy oprzeć się w większości na zbiorach z archiwum własnego. „Szkice z dziejów Rejowca" mają przybliżyć Państwu ważne zdarzenia, które miały miejsce w naszej miejscowości. Pozostało wiele problemów do wyjaśnienia i opisania np.: bogata historia Żydów rejowieckich, mieszkańców narodowości ukraińskiej, losy relikwii św. Jozafata B i M, miejsce śmierci i wiecznego spoczynku Mikołaja Reja, kto i kiedy przywiózł do Rejowca przepiękny obraz Matki Bożej Rejowieckiej, kto go namalował i w którym roku, dzieje dzwonów ze świątyń rejowieckich, miejsce ukrycia pierwszego sztandaru szkoły oraz wiele, wiele innych zdarzeń. Po tym przetartym szlaku pójdą i inni, odkrywając nowe fakty i zdarzenia. Mamy nadzieję, że po wnikliwych i mozolnych poszukiwaniach odrębne publikacje dadzą odpowiedź na te i inne znaki zapytania powiększając zasób wiadomości z historii Rejowca. Chcemy też poprzez stare fotografie (których autorów nie znamy) przybliżyć wyobrażenie jak wyglądał Rejowiec prawie sto lat temu. Publikowane zdjęcia – własność autorów są niewielką częścią eksponowanych na wystawie fotograficznej pod tytułem „Utrwalone w Kadrze". Wszystkie materiały zostały zebrane do dnia 13 stycznia 2002 roku. Pragniemy zaznaczyć, że redakcję niniejszej publikacji uczyniliśmy bezinteresownie.

Danuta i Zdzisław Kalinowscy

1. Dzieje Rejowca w okresie staropolskim

Rejowiec położony jest w północno-wschodniej części Wyżyny Lubelskiej i wchodzi nieodłącznie do Ziemi Chełmskiej tak zwanych pagórków Chełmskich.

Tereny chełmszczyzny – usytuowane są pomiędzy rzekami Wieprzem i Bugiem. Są malowniczo położone, ponieważ łączą cechy krajobrazu nizinnego jak również krajobrazu wyżynnego. Pagóry chełmszczyzny mają podłoże kredowe przykryte cienką warstwą gleby lessowej. Chełmszczyzna a w tym tereny Rejowca pokryte są gęstą siatką suchych wąwozów, które powstały w ciągu wieków w pokrywie lessowej podatnej na działanie wód opadowych. Chełmszczyzna wraz ze swym grodem wchodziła w obronny system związku plemion Lędzian, których stolicą był Sandomierz lub Wiślica. Należał do nich w IX i X wieku duży obszar od środkowej Wisły aż po Bug.

Obszar ten złożony był z szeregu usytuowanych między Wieprzem a Bugiem Grodów z Czerwieniem na czele. Z czasem przybrał on miano Grodów Czerwieńskich. Lędzianie byli zhołdowani państwu wielkomorawskiemu po upadku którego w 950 roku podporządkowali się księciu Polan Gnieźnieńskich – Leszkowi – dziadowi Mieszka I.

Włodzimierz I książę Kijowski w swej wyprawie na Lachy w 981 roku zagarnia Grody Czerwieńskie. Bolesław Chrobry wyprawiając się na Kijów w roku 1018 odzyskuje dla Polski te tereny. W roku 1031 za panowania Mieszka II książę kijowski Jarosław Mądry ponawia podbój tych ziem i opanowuje Grody Czerwieńskie.

Pod koniec XI wieku odzyskuje te ziemie Bolesław Śmiały. Przez kilka wieków Ziemia Chełmska i Grody Czerwieńskie przechodziły z rąk do rąk, jako tereny ważne ze względu na rozwijający się handel kupiecki. W 1054 roku Ziemia Czerwieńska wchodzi w skład księstwa włodzimierskiego a w XII wieku zostaje włączona do księstwa włodzimierskohalickiego.

W 1223 roku książę halicki Daniel Romanowicz buduje na Górze Chełmskiej gród, w którym lokuje swoją stolicę książęcą. W 1323 roku

Ziemię Czerwieńską przejmuje w drodze sukcesji Bolesław syn księcia czerskiego Trojdana.

Kazimierz Wielki po śmierci Bolesława pragnie odzyskać tereny dla Polski ale bez rezultatu. Chełmszczyzna dalej jest w posiadaniu Litwinów.

Kazimierz Wielki po kolejnej próbie zbrojnej na krótko przejmuje Ziemię Czerwieńską.

Po śmierci Kazimierza Wielkiego w roku 1376 Litwa znowu podbija Ziemię Chełmską. W 1377 roku ziemię opanowują Węgrzy, a stało się to za przyczyną wspólnej polsko-węgierskiej wyprawy przeciwko Litwinom. Kres temu położyła Królowa Jadwiga w 1387 roku przyłączając ostatecznie te tereny do Polski.

Chełm stał się siedzibą kasztelana i starosty grodowego a jednocześnie stolicą Ziemi Chełmskiej.

Diecezja chełmska obrządku łacińskiego prawdopodobnie została utworzona przez Stolicę Apostolską za czasów Bolesława Wstydliwego (1264 r?). Inni historycy dowodzą, że rok 1358 jest rokiem utworzenia diecezji chełmskiej. Pierwszym potwierdzonym biskupem tej diecezji był Tomasz z zakonu Braci Mniejszych – mianowany w 1359 roku przez Inocentego VI. Siedzibą biskupstwa wschodniego, Chełm był już za czasów Daniela Romanowicza. W późniejszym czasie w 1473 roku kuria biskupia została przeniesiona do Hrubieszowa a następnie w 1490 roku do Krasnegostawu. Dzieje się to m.in. z powodu, gdyż Ziemie Chełmskie ubożeją. Ubożenie i brak rozkwitu Ziemi Chełmskiej to sprawa wielkiego szlaku handlowego z nad Morza Czarnego przez Lwów do Sandomierza i Lublina z pominięciem Ziemi Chełmskiej.

Dopiero XVI wiek przynosi terenom ponowny rozkwit. Ziemia Chełmska staje się węzłem nowych dróg handlowych. Dwie z nich szły na południe, jedna z Chełma przez Krasnystaw, Szczebrzeszyn do Jarosławia, druga przez Zamość do Lwowa. Sprzyjało to licznym napływom ludności i osadnictwu. Chełm był ważnym ośrodkiem administracyjnym chociaż miasto mimo uzyskania od Władysława Jagiełły w roku 1392 przywilejów z nadaniem prawa magdeburskiego nie rozwinęło się. Skutecznie z nim konkurował Krasnystaw leżący na bardziej znaczącym szlaku handlowym.

Szlachta Ziemi Chełmskiej w połowie XVI wieku i na początku XVII wieku odegrała ważną rolę w wydarzeniach politycznych i ruchu reformatorskim. Szczególnie znani działacze obozu antymagnackiego z terenu chełmszczyzny to: Paweł Orzechowski, Mikołaj Siennicki oraz osiadły w pobliskim Kobylu Mikołaj Rej.

2.Właściciele dóbr Rejowiec

Drzeworyt – Mikołaj Rej
1505-1569

Nazwa miasteczka pochodzi od jego założyciela Mikołaja Reja - urodził się on w Żórawnie koło Lwowa w 1505 roku. Był prawnukiem Jana Reja, dziedzica Szumska i Nagłowic, synem Stanisława i jego drugiej żony Barbary z Herbutów siostry Piotra Herbuta Odnowskiego podkomorzego lwowskiego, wdowy kolejno po Jakubie Kluszu i Janie Żurawińskim. Ojciec Stanisław osiedlił się na Rusi. Mikołaj miał liczne rodzeństwo przyrodnie: dwóch braci i trzy siostry z pierwszego małżeństwa ojca z Anną z Niemczyna, oraz dwóch braci z drugiego małżeństwa matki. Mikołaj Rej w wieku 13 lat zapisuje się na uniwersytet krakowski. Miał za sobą dwuletni pobyt w szkole w Skalmierzu i także około dwuletni pobyt w szkole we Lwowie. Ojciec jego stale przebywał w Nagłowicach i oddał swojego syna na wychowanie i dla nabrania ogłady towarzyskiej na dwór krewnego wojewody sandomierskiego Andrzeja Tęczyńskiego. Dworską służbę przerywa śmierć ojca 1529 roku, idąca za tym samodzielność majątkowa i wynikające stąd obowiązki gospodarskie. W roku 1530 Rej był komornikiem przy podkomorzym krakowskim Janie Tęczyńskim bracie Andrzeja. Pod pieczą Tęczyńskich oraz bratanka matki Mikołaja Herburta Odnowskiego rozpoczął Rej udział w życiu publicznym. Mając 26 lat w 1531 roku ożenił się z Zofią Różą Koścień przebywającą u swej rodziny pod Sędziszowem, której przodkowie pochodzili z Ziemi Chełmskiej. Była córką Jana z Wywli i Sędziszowa i jego pierwszej żony Bogumiły z Boryszowic.

Żona w posagu wnosi Mikołajowi Rejowi olbrzymie majątki położone w Ziemi Chełmskiej. Są to dobra wsi Kobyle i Siennicy Różanej a także królewszczyznę Stajne i Plisków.

Najstarszą datą pod jaką występuje nazwa Kobyle jest rok 1421, kiedy to została wymieniona w akcie erekcyjnym parafii Pawłów (dawna nazwa Łyszcz) w następujących okolicznościach: biskup chełmski Jan I Zaborowski z Opatowic h. Cholewa zwany „Episcopellus" z zakonu OO. Dominikanów (1417-1440 r.) erygował i uposażył 06 kwietnia 1421 roku kościół parafialny we wsi Łyszcz, która z nadania króla Władysława Jagiełły należała od roku 1419 do dóbr stołowych biskupstwa chełmskiego. Do nowo utworzonej parafii przyłączył wsie: Łyszcz, Siedliszczki, Krasne, Hruszów, Stajne, Wyczółków, Kobyle, Rybie, Żulin, Liszno, Kanie, Chojno Stare i Nowe, dwie Mogielnice, dwie Święcice, Busówno, Olchowiec, Bezko, Krzywowolę i Cyców oraz Siedliszcze z Janowicą.

Mikołaj Rej niezwłocznie przystąpił do zagospodarowania otrzymanych ziem. Zamieszkał wraz z żoną w Siennicy gdyż Kobyle było wówczas niedużym osiedlem. Na rozległych lecz słabo zaludnionych włościach przystąpił do prac kolonizacyjnych. Na gruntach wsi Kobyle w połowie traktu z Chełma do Krasnegostawu założył w 1542 roku wieś Sawczyn. Powstała ona wśród lasu dębowego na świeżym karczowisku. Osiedlił tu przybyszy wołoskich specjalizujących się w hodowli owiec. Ustanowił nad nimi wójta zwanego kniaziem i zwolnił na trzy lata od wszelkich powinności. Po upływie tego czasu mieszkańcy Sawczyna zobowiązani zostali do płacenia po grzywnie czynszu rocznie, do dostawienia na rzecz dworu korca owsa, dwóch kur, serów wołoskich, a także pracować na dworskich polach sześć dni rocznie. Wieś szybko rozrosła się tak, że po upływie pięciu lat w 1547 roku Mikołaj Rej uzyskał dla niej od króla Zygmunta I Starego przywilej lokacyjny nadający prawa miejskie, oraz dwa jarmarki rocznie jeden na Świętego Jana, drugi na Świętego Michała, a także targ cotygodniowy w każdy czwartek. Jednocześnie od swojego nazwiska mianuje miasteczko nazwą Rejowiec. Dokupił wieś Ostrów, nabył także części w Hańsku, Kulczynie i Kołaczach.

Rozległy był „dom" w którym przebywał Mikołaj Rej. Dużo miał bogactwa zgromadzonego droga dziedziczenia. Po rodzicach dostały się Rejowi dobra w województwie krakowskim i ruskim. W krakowskim były to: wieś Słonowice, połowa Topoli, połowa Bobina w powiecie proszowskim oraz w powiecie księskim Wola, Stara Wieś i Nowa Wieś. Na dobra ruskie w powiecie halickim składały się wsie: Dubowice i Średnia obciążone sumami posagowymi sióstr przyrodnich Agnieszki Świerczkowskiej i Zofii Kielanowskiej.

W 1539 roku przypadły Rejowi dalsze dobra Rejów po bezdzietnym stryju Piotrze a mianowicie: druga część Topoli oraz leżące w powiecie

lelowskim Nagłowice. Odziedziczone w ziemi krakowskiej dobra powiększył Rej o wieś Ślęczyn leżącą w sąsiedztwie Nagłowic.

Sam Rej jednak korzysta jako właściciel z dóbr ale nie zajmuje się nimi. Pochłonięty jest licznymi wyjazdami, polityką i literaturą. Gościnnie bierze udział w zebraniach towarzyskich u znakomitych w owym czasie mieszczan. Wyjazdy są dość częste a w szczególności do Sandomierza i rodowych Nagłowic. Z powodu swej nadmiernej i głośnej gadatliwości, mieszkańcy Secymina miasteczka położonego o 8 kilometrów od Nagłowic nazwali Reja „wodzirejem". Odtąd przydomek ten nadawany był każdemu, który nie dopuszczał do głosu nikogo swoją głośną i sprośną obyczajowością. Mikołaj Rej w tych nie przynoszących mu sławy obyczajach jako nie zastąpiony towarzysz okolicznej szlachty, który potrafił za jednym posiedzeniem dwa garnce piwa wypić i nieckę śliwek na zakąskę zjeść, naraża się swoim postępowaniem opinii publicznej a przede wszystkim obyczajom kościoła katolickiego. Upominany jest za swe naganne poczynania. Dla uspokojenia swojego sumienia i usprawiedliwienia się wobec opinii publicznej zrywa z kościołem rzymsko-katolickim i przechodzi na kalwinizm. Są to częste praktyki szlachty i magnaterii w tym czasie.

Wszystkie występki uchodziły Rejowi, gdyż potrafił sobie pozyskać nie tylko szlachtę ale i samego króla Zygmunta II Augusta. Swoje opowiadania krasił dowcipami i humorami o miejscowej szlachcie a innych zmuszał do milczenia. Otaczał się zawsze zbrojnym orszakiem służby folwarcznej ubranej po szlachecku. Biskup krakowski Jędrzej Zebrzydowski wystąpił odważnie przeciw Rejowi .. Jędrzej Zebrzydowski herbu Radwan początkowo jako biskup chełmski w roku 1545 przeniesiony na stolicę biskupią włocławską a stamtąd na krakowską zmarł w 1560 roku[1].

Z małżeństwa Zofia urodziła Rejowi ośmioro dzieci synów: Mikołaja- rotmistrza wojsk koronnych ożenionego z Dorotą córką Jana Hlebowicza, Krzysztofa, Andrzeja oraz córki Annę żonę Marcina Uhrowieckiego łowczego chełmskiego, Dorotę zamężną za Jerzym Czaplicem z Horynia, Bogumiłę żonę Wawrzyńca Piotrowskiego z Zahrynia, Elżbietę i Barbarę[2].

Syn Andrzej dziedzic z Nagłowic, Ślęczyna i Oksy żonaty z Katarzyną córką Walentego Dembińskiego był sędzią kapturowym województwa krakowskiego w okresie bezkrólewia w roku 1587.

---

[1] Spis Kościołów i Duchowieństwa diecezji lubelskiej – Lublin 1948 r.

[2] „Herbarz Polski" – Kasper Niesiecki-Lipski 1840 r.

W 1561 roku Mikołaj Rej osiadł w założonym przez siebie Rejowcu. Wybudował zbór kalwiński, w którym po śmierci miał być pogrzebany. Z czasem kościół niszczeje a jego wnuk Marek Rej buduje nowy zbór kalwiński.

Jako protestant brał żywy udział w dysputach i ruchach reformacyjnych. Wielokrotnie posłował na sejm. Zasłynął przede wszystkim z dorobku literackiego.

Większość znanych dzieł literackich powstaje w Rejowcu, w którym znajduje spokój i wyciszenie. W pismach satyrycznych i dziełach literackich ośmiesza wady społeczeństwa. Malowniczym i dosadnym językiem opisywał sceny z życia szlachty. Mikołaj Rej w swoich utworach posługuje się wyłącznie językiem polskim. W owym czasie obowiązującym językiem urzędowym w Polsce był język łaciński. Staje się gorliwym obrońcą języka narodowego w literaturze. Słynne powiedzenie „A niechaj Narodowie wżdy postronnie znają iż Polacy nie gęsi iż swój język mają" stało się z czasem nie obroną przed łaciną lecz maksymą narodową w literaturze. Mikołaj Rej został nazwany ojcem literatury polskiej.

Bogata i różnorodna twórczość przyniosła mu uznanie, którym jako pisarz cieszył się już za życia i które przetrwało do początku XVII wieku. Jego zasługi dla doskonalenia i wzbogacenia polskiego języka podnosili nie tylko przyjaciele i najbliżsi współpracownicy lecz także pisarze należący do obozu katolickiego.

W 1569 roku Mikołaj Rej umiera. Wiele jest hipotez co do miejsca zgonu i pochówku. Jedna z nich wskazuje na Rejowiec.

[Adam Rekułowicz prowadzi w Rejowcu poszukiwania grobów Rejów. Swoje spostrzeżenia opisał w gazecie „Ekspres Lubelski" z dnia 03 maja 1924. Śladów kościoła w którym mogły by spoczywać zwłoki Reja dopatruje się w resztkach murowanej budowli skrytej w rozległym pagórku na tak zwanym świńskim targu należącym do gminy żydowskiej. Po wydobyciu z tego miejsca kamieni natrafiono na szczątki ludzkie, które przeniesiono na cmentarz parafialny. Wynikało by z tego, że pod tymi kamieniami winien znajdować się grobowiec Rejów].

Po śmierci Mikołaja Reja miasteczko przechodzi pod władanie synów Andrzeja i Krzysztofa. W 1648 roku Rejowiec zostaje zniszczony przez wojska Bohdana Chmielnickiego. W 1657 roku epidemia dżumy dziesiątkuje mieszkańców Rejowca i okolic.

Ludność Rejowca zajmowała się głównie rolnictwem. Ze względu na swe położenie przy trakcie handlowym, pod koniec XVII wieku Rejowiec zaczyna się dynamicznie rozwijać. Następuje napływ ludności, głów-

nie pochodzenia żydowskiego. Żydzi zajmują się organizacją handlu i rzemiosła. Rozwija się przede wszystkim kupiectwo, olejarnie, garbarnie, browary, tartaki, tkactwo, piekarnie, kaszarnie.

Ludność żydowska zajmuje centralną część miasteczka zabudowując zwartą zabudową handlową, usługową, mieszkalną. W samym centrum Rejowca w 1712 roku budują synagogę. W tym też roku Rejowiecka Gmina Żydowska wyodrębnia się z kahału chełmskiego[3].

Potomkowie Reja dziedziczą i dzierżawią Rejowiec do roku 1699.

Na początku XVIII w. Rejowiec przejmuje katolicki ród Rzewuskich herbu Krzywda. Stanisław Mateusz Rzewuski wymieniony jest jako pan na Rozdolu i Rejowcu. Zmarł w Lwowie w 1728 r., pochowany został w Rozdole.

Dobra Rejowiec w roku 1720 ojciec Stanisław Mateusz przekazał dwóm synom: Sewerynowi (wśród innych tytułów) starosta chełmski, Wacławowi (wśród innych tytułów) pisarz polny koronny.

W Rejowcu w 1731 roku obaj Rzewuscy wznoszą szpital i drewniany kościół – wyposażają go w obrazy i wszystko to co pozwala na odprawianie mszy świętych. Jedna z hipotez wskazuje na to, że świątynia w Rejowcu została wyposażona w przepiękny owalny obraz przedstawiający Matkę Bożą z Dzieciątkiem. Obraz ten od dnia 11 listopada 2000 r. nosi nazwę Matki Bożej Rejowieckiej. Pozostałością z wyposażenia tego kościoła jest cynowy świecznik z wygrawerowanym herbem Krzywda oraz mono-

Świecznik cynowy z herbem krzywda z monogramami Wacława Rzewuskiego. Pozostałość po wyposażeniu drewnianego kościoła z roku 1731.

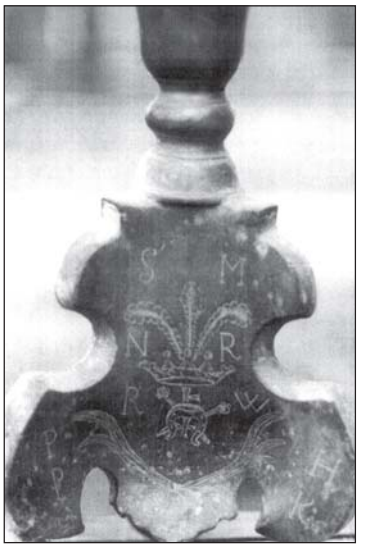

Podstawa świecznika cynowego z widocznym herbem Krzywda i monogramami Rzewuskich

[3] Kahał – z hebrajskiego zarząd żydowskiej gminy wyznaniowej.

gramami – aktualnie przechowywany w kościele parafialnym w Rejowcu. Ich też staraniem w miasteczku erygowano parafię greko-katolicką. Współwłaściciel Rejowca Seweryn Rzewuski umiera w 1755 roku. Wacław oprócz Rejowca dziedziczy po zmarłym ojcu hetmanie Stanisławie Mateuszu Rzewuskim w 1728 roku dobra wsi Siedliszcze oraz zamek w Podhorcu. W Siedliszczu rodzina Rzewuskich utrzymywała chorągiew husarską. Wacław zostaje 1752 roku hetmanem polnym a w latach 1773 - 1774 piastuje godność hetmana wielkiego koronnego.

W zamku w Podhorcach rodzina Rzewuskich zamieszkiwała od 1718 roku. W tym to roku ojciec Wacława hetman Stanisław Mateusz Rzewuski odkupuje zamek od Sobieskich.

Po wielu staraniach Wacław Rzewuski współwłaściciel Rejowca przebudowuje zamek czyniąc zeń jedną z najpiękniejszych magnackich rezydencji Rzeczpospolitej na Kresach Wschodnich.

Zamek w Podhorcach znajduje się w odległości 80 km na wschód od Lwowa. Przepięknie położona rezydencja była świadkiem bardzo wielu ciekawych zdarzeń np.: wesele księcia Karola Radziwiłła czy też pobyt Franciszka I i wielu innych. W zamku w Podhorcach przebywali i inni sławni potomkowie: Seweryn Rzewuski (1746-1811) targowiczan, Wacław (1785-1831), emir Tadi ul-Fahr – zafascynowany kulturą Bliskiego Wschodu (orientalista) – powstaniec listopadowy. W okresie rozbiorowym wojska rosyjskie, które stacjonowały w tym zamku dokonują poważnych zniszczeń. Leon Rzewuski próbuje ratować posiadłość i w końcu ją sprzedaje. Nowym właścicielem zostaje książę Eustachy Sanguszko. Wacław Rzewuski kasztelan krakowski umiera w Krakowie w roku 1779. Osierocił on synów: Stanisława, Józefa, Seweryna oraz córkę nieznanego imienia[4]. Po jego śmierci dzieci sprzedają w 1789 roku dobra Rejowiec Wiktorynowi Zaleskiemu staroście boreckiemu.

Wiktoryn Zaleski w 1796 roku rozpoczął budowę murowanej cerkwi unickiej w stylu barokowym w miejsce rozebranej drewnianej. Żoną Wiktoryna Zaleskiego była Marianna Mier siostra Józefa Miera wojewody pomorskiego ożenionego z Anną Agnieszka Sapieżanką. Po śmierci Wiktoryna Zaleskiego Rejowiec odziedziczyła jego bratanica córka Piotra Zaleskiego podkomorzego Nurskiego Marianna Barbara Zaleska, którą w 1781 roku pojął za żonę Józef Kajetan Ossoliński h. Topór.

[4] Herbarz Polski – Kasper Niesiecki-Lipski 1840 r.

Józef Kajetan Ossoliński był kontynuatorem budowy rozpoczętej cerkwi przez Wiktoryna Zaleskiego. Ukończył budowę w roku 1802.

Józef Kajetan Ossoliński rozwiódł się ze swoją żoną Marianną Barbarą Zaleska i wraz z synem Wiktorem zamieszkał w Rudce pod Białymstokiem. Umiera w 1834 roku.

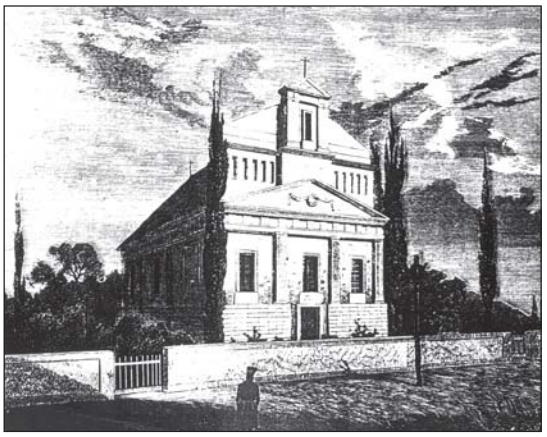

Kościół unicki w Rejowcu.
Rycina „Tygodnik Ilustrowany" 1863 r.
t. VIII Nr 199 s. 281.

Marianna Barbara Zaleska wraz z córką Konstancją zostaje w Rejowcu. W 1813 roku Marianna Zaleska po mężu Ossolińska umiera. Józef Kajetan Ossoliński w czasie zamieszkiwania w Rejowcu wznosi pałac. Wadowski podaje, że pałac został wzniesiony na miejscu dawnego pałacu drewnianego, który uległ spaleniu.

Zespół pałacowo-parkowy w Rejowcu wzniesiony przez Józefa Kajetana Ossolińskiego[5]

[5] Przedruk fot. Biuletyn Informacyjny Związku Gmin Lubelszczyzny Nr. 12/13 styczeń/luty 2001 rok

Konstancja Ossolińska w 1805 roku wychodzi za mąż za hrabiego Tomasza Łubieńskiego herbu Pomian generała Wojsk Polskich i kasztelana Królestwa Polskiego. Z tego małżeństwa urodziło się dwoje dzieci Leon i Adela[6].

W latach 1822-1826 Łubieńscy z powodu wielu zajęć oddają posiadłość w dzierżawę.

Rozliczne obowiązki powodują, że w dobrach Rejowiec ich właściciele są rzadkimi gośćmi. Brak nadzoru powoduje, że dobra stają się zaniedbane - niszczeją. W 1832 roku Łubieńscy podejmują decyzję o sprzedaniu posiadłości. W tym też roku książę Adam Woroniecki h. Korybut kupuje dobra Rejowiec. (Patrz załącznik nr 3, 4, 5).

Książę Adam Woroniecki gruntownie restauruje kościół. Wyposaża go i sporządza z tego okresu szczegółowe inwentarze. W roku 1852 Adam Woroniecki przeprowadza generalny remont świątyni.

Czasy w jakich przyszło żyć mieszkańcom Rejowca nie należały do najłatwiejszych. W okresie Polski przedrozbiorowej Rejowiec należał do Ziemi Chełmskiej, która jako jednostka administracyjna zbliżona była wielkością obszaru do województwa. Po drugim rozbiorze utworzone zostało województwo chełmskie, w skład którego wchodziły dobra rejowieckie. Po trzecim rozbiorze Polski tereny te zostały zagarnięte przez Austrię i nazwane Galicją Zachodnią. W Chełmie utworzona została siedziba cyrkułu nazwanego Włodawskim z siedzibą w Białej Podlaskiej. Czasy Księstwa Warszawskiego związały administracyjnie tereny międzyrzecza Wieprza i Bugu z Lublinem, do którego wcielono powiat chełmski. Po utworzeniu Królestwa Kongresowego region chełmski wszedł w skład obwodu Krasnostawskiego należącego do województwa lubelskiego i został pod zaborem rosyjskim. Po powstaniu listopadowym województwa przemianowano na gubernie a obwody na powiaty. W czasie powstania styczniowego w 1863 roku okoliczna ludność a w szczególności mieszkańcy Rejowca i Pawłowa brali czynny udział w walkach narodowowyzwoleńczych. Za czyn ten w 1867 roku Rejowiec jak wiele innych miast w Polsce zapłacił utratą praw miejskich. Pomimo tych nie

[6] Hrabia Tomasz Łubieński – szef kompanii lekkokonnych, generał brygady W. P. ur. 29.12.1784 r. w Szczytnikach zmarł 27.08.1870 r. w Warszawie. Uczestnik wojen napoleońskich. Za zasługi otrzymuje z rąk Napoleona dyplom i tytuł barona dn. 13.02.1811 r. – „Herby Polaków wyróżnionych przez Napoleona" – Piotr Paweł Bajer – „Verbum Nobile" 2000 r.

przyjaznych i nie spokojnych czasów Adam Woroniecki wyposaża świątynię. Na prośbę unitów pozwala na odprawianie nabożeństw w murowanym kościele pod wezwaniem Michała Archanioła. Parafia unicka przetrwała aż do roku 1875.

18 lutego 1875 roku następuje kasata, likwidacja kościoła unickiego w diecezji chełmskiej ostatniej enklawy kościoła unickiego na terenie cesarstwa rosyjskiego. Opór wiernych został przełamany użyciem siły przez wojska carskie. Zamykano szkoły polskie prowadzone przez Bazylianów i Pijarów – otwierano szkoły rosyjskie.

W 1875 roku jak w całym zaborze rosyjskim kościół greko-katolicki w Rejowcu przejmuje duchowieństwo prawosławne.

W spisach podczas zajmowania świątyni przez prawosławnych Adam Woroniecki wymienia: pięć ołtarzy a szósty w kaplicy w śród nich murowany. W wielkim ołtarzu owalny obraz przedstawiający Matkę Bożą podtrzymującą stojące dzieciątko Jezus, w owalnej złotej ramie bardzo dobrego pędzla włoskiej szkoły malarskiej. Oprócz tego wymienia się obraz św. Michała Archanioła, obraz Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny, obraz Pana Jezusa na krzyżu w ramach pozłacanych oraz obraz Matki Bożej Nieustającej Pomocy.

W trakcie adaptacji kościoła na cerkiew prawosławną usunięto i zniszczono ołtarze a w prezbiterium ustawiono carskie wrota i ikonostas. Wszystkie obrazy pozostały na starych miejscach. Po roku 1875 Adam Woroniecki przekazuje posiadłość bratu Henrykowi ożenionemu z Marią z Orsettich.

W 1877 roku budowana jest kolej nadwiślańska. Szlak kolejowy biegnie w okolicach Rejowca przez pobliską wieś Stajne. Tu też sytuuje się przystanek kolejowy o nazwie Rejowiec. W tym czasie ludność Rejowca liczy około 1500 osób. Miasteczko ubożeje. Ludność zajmuje się rolnictwem i rzemiosłem. Henryk Woroniecki umiera w 1878 roku. Wdowa po nim Maria Woroniecka z Orsettich w 1879 roku wychodzi po raz drugi za mąż za Stanisława Łubieńskiego. Nowy właściciel dóbr przejmuje rozpoczęte przez Woronieckich starania o pozwolenie na pobudowanie świątyni rzymsko-katolickiej i utworzenie parafii w Rejowcu. Rejowiec był w posiadaniu Łubieńskich do 1894 roku.

W roku 1894 Maria z Orsettich primo voto Woroniecka Łubieńska sprzedaje majątek Rejowca Józefatowi i Marii z Pilitowskich małżonkom Budnym h. Jastrzębiec. Józefat Budny kupuje Rejowiec w wieku 33 lat. Urodził się w 1861 roku w Jastkowie koło Lublina w majątku rodziców

Ignacego Bonawentury herbu Jastrzębiec i Karoliny z Morawskich. Rodzice Józefata posiadali rozległy majątek w Jastkowie, Zakrzewie i Niemcach. Józefat po okresie nauki domowej dostał bardzo dobre wyższe wykształcenie rolnicze we Lwowie, podobnie jak jego brat Nikodem Budny osiadły w majątku rodziców w Jastkowie.

Józefat Budny nowo nabyty majątek zastaje zaniedbany, nie rentowny i zacofany gospodarczo. W dobrach widzi właściwą bazę do tworzenia zakładów przemysłowych. Buduje cukrownię, gorzelnię, młyny, tartak. Uprawia ziemię siejąc i sadząc dotychczas nie praktykowane rośliny: chmiel, buraki cukrowe, rzepak. Organizuje hodowlę bydła. Wprowadza nowoczesną gospodarkę rolną i mechanizację rolnictwa. Sprowadza nowoczesne maszyny rolnicze i urządzenia przemysłowe.

Zmienia wystrój otoczenia pałacowego sprowadzając różne gatunki drzew i krzewów. Aleję do siedliska wysadza srebrną odmianą topoli.

Z domu rodzinnego wynosi dużą wrażliwość na potrzeby drugiego człowieka i umiłowanie ojczyzny. Jest wielkim patriotą. Po rewolucji w 1905 roku organizuje w Rejowcu szkolnictwo polskie. Zakłada pierwszą szkołę przy cukrowni w języku wykładowym polskim. Wyposaża szkołę w niezbędne pomoce i utrzymuje kadrę nauczycielską. W 1907 roku sprowadza wykształconego polskiego pedagoga Piotra Szedla z Częstochowy, któremu wystarał się pozwolenie do nauczania w prywatnej dwu klasowej szkole jako nauczyciel fabryczny Towarzystwa Akcyjnego Cukrowni i Rafinerii „Rejowiec" w Rejowcu od Kuratora Warszawskiego Okręgu Naukowego.

Wraz z powstaniem szkolnictwa rozpoczynają działalność amatorskie zespoły teatralne dorosłych i dzieci.

W repertuarze dominuje tematyka patriotyczna. Realizowano przedstawienia związane ze świętami religijnymi (Boże Narodzenie, Wielkanoc). Wielkie wrażenie pozostawił spektakl z grudnia 1917 roku dla uczczenia 100-nej rocznicy śmierci Tadeusza Kościuszki. Nieocenione zasługi w propagowaniu kultury środowiskowej wnieśli nauczyciele Szkoły Powszechnej w Rejowcu. Salą „koncertową" było pomieszczenie remizy strażackiej, izby lekcyjne oraz w późniejszym czasie sala gimnastyczna. Bogata działalność amatorskich zespołów teatralnych przetrwała do roku 1939. Istniał również zespół chóralno-instrumentalny, orkiestra dęta straży pożarnej, chór kościelny i stacjonarne kino.

3. Rejowiec w latach 1905-1939

Rok 1905 zapisał się w historii Rejowca manifestacjami i wiecami patriotycznymi w Rejowcu i Pawłowie. Społeczeństwo upominało się o niepodległość i polskie szkoły.

Po roku 1908 na bazie młyna zbożowego uruchomiono lokalną elektrownię, usytuowaną na końcu obecnej ulicy Reja i wsią Wólka Rejowiecka. Elektrownia zaopatrywała w energię elektryczną miasteczko. Prądnica o niewielkiej mocy wytwarzała prąd stały o napięciu 110 V. Z inicjatywy władz samorządowych wykonano oświetlenie ulic: Reja, Kościuszki, Rynek, Bożnicza, Dąbrowskiego oraz krótki odcinek ulicy w kierunku cukrowni. W pierwszej kolejności podłączono obiekty szkolne przy Dąbrowskiego, posterunek policji, łaźnię żydowską, synagogę, gminę, pocztę, plebanię i kościół. Plany elektryfikacji wykonał Pan M. Klepacki, a prace instalacyjne przedsiębiorstwo elektrotechniczne z Chełma z ulicy Reformackiej 18.

Drugą lokalną elektrownię posiadała fabryka Towarzystwa Akcyjnego Cukrowni i Rafinerii „Rejowiec" w Rejowcu na potrzeby zakładu osiedla fabrycznego oraz siedziby Państwa Budnych.

W roku 1914 po wielu staraniach władze carskie zezwalają na utworzenie cmentarza rzymsko-katolickiego na północ od kościoła przy torach kolejowych do cukrowni, w pobliżu zabudowań dróżnika. Oznaczony na mapie jako teren rozkopany[7].

Przed I wojną światową Rejowiec liczył 4500 mieszkańców. Na skutek ewakuacji w głąb terytorium Rosji liczba mieszkańców zmalała do 300. Nastąpiła parcelacja kilku folwarków. Rozwój przemysłu (cukrownia, gorzelnia, tartak, olejarnie, młyny, fabryka budowy kotłów itp.) powoduje powtórny napływ ludności a zwłaszcza wyznawców rzymsko-katolickich. Oprócz rzymsko-katolików bardzo liczną grupę wyznaniową stanowili Żydzi, prawosławni i ewangelicy. Rejowiec zamieszkuje mieszanina narodowości są to Polacy, Żydzi, Rosjanie, Ukraińcy i Niemcy.

[7] Mapa gruntów Rejowca z roku 1965 skala 1:1000 arkusz 5-0(25-d)

25 lipiec 1914 rok,
fragment rynku Rejowca – dzień targowy.
Strona południowa i zachodnia – obecnie rejon
arianki i pawilonu handlowego.

Różnice wyznaniowe i narodowościowe nigdy nie dostarczały powodów do jakichkolwiek zatargów o ile nie wystąpiła zła wola agitatorów. Cały rejon rynku i centrum miasteczka zamieszkiwany był przez Żydów. Polacy w większości mieszkali na obrzeżach i przedmieściach Rejowca.

Z tego też względu świątynia rzymsko-katolicka zlokalizowana została poza miasteczkiem.

Przed ustąpieniem Moskali wybuchła epidemia cholery. Dziesiątkuje ona szeregi wojska rosyjskiego. Zmarło wiele uciekinierów z powiatów Zamość, Biłgoraj i Tomaszów Lubelski. Większość z nich została pochowana na byłym cmentarzu unitów gdzie obecnie znajduje się stadion szkolny.

W 1915 roku wojska carskie uciekają przed napierającymi oddziałami austro-węgierskimi.

Kozacy wycofując się podpalili zabudowania Rejowca i okolicznych wsi. Pozostawili zgliszcza i ruiny.

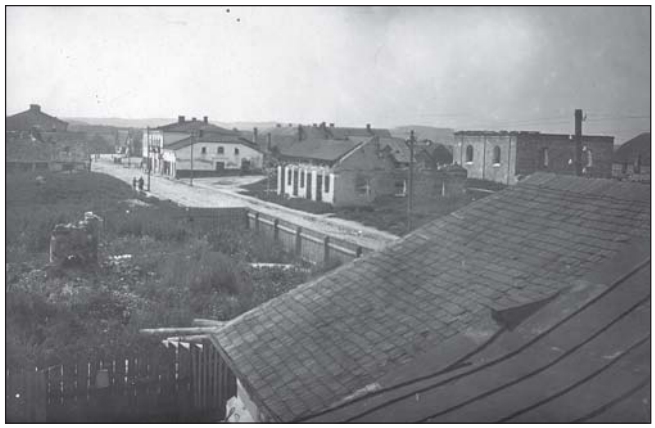

Rejowiec spalony przez wycofujące się wojska rosyjskie
w lipcu 1915 r. Na zdjęciu fragment
ul. Kościuszki, widoczny dom Sergalisa (Apteka)
w głębi spalona synagoga.

15 października 1917 roku w setną rocznicę śmierci Tadeusza Kościuszki w Rejowcu odbyło się zebranie gminne przy współudziale księdza Bronisława Zakrzewskiego, Pani Marii Budnej, wójta gminy Jana Maleryka oraz przedstawicieli społeczeństwa na temat budowy Kopca Ko-

21-27 październik 1917 r. Kopiec Kościuszki – darniowanie, widoczna rogatka przy gminie.

ściuszki. Kopiec i umieszczony na nim krzyż wykonano w rekordowym czasie - w przeciągu jednego tygodnia. Usypano go w parku miejskim w pobliżu kościoła unickiego i siedziby władz gminnych.

Uchwałą władz austriackich starostwa chełmskiego z dnia 02 stycznia 1918 roku, mieszkańcy Rejowca rozpoczynają urządzanie cmentarza rzymsko-katolickiego. Na lokalizację cmentarza zezwolono w miejscu przedłużenia cmentarza unicko-prawosławnego w pobliżu kościoła pod wezwaniem Świętego Michała Archanioła, z jednoczesną likwidacją cmentarza przy zabudowaniu dróżnika.

W dniu 09 lutego 1918 roku państwa centralne zawarły pokój z władzami nowo utworzonej Ukraińskiej Republiki Ludowej. W zamian za dostawy żywności dla swojego wojska państwa centralne oddały Ukrainie Chełmszczyznę, Galicję Wschodnią i część Podlasia. W następstwie traktatu w Brześciu w dniu 18 lutego 1918 roku ludność Rejowca zebrana w kościele urządza wiec. Nawołują do protestu przeciw ustaleniom traktatu. Policja austriacka dokonuje aresztowań, zatrzymuje kilku uczestników wiecu. Zgromadzeni pod kościołem manifestują swoje niezadowolenie. Policja austriacka strzelając do tłumu rani trzy osoby. Konny oddział rozprasza tłum. W tym celu wkraczają na teren cmentarza kościelnego. Ranni zostają osadzeni w areszcie w Chełmie.

Policja aresztowała Kossowskiego, Osmulskiego, Tabaczyńskiego i Stanisława Bednarczuka, którzy odbywali karę więzienia aż do zakończenia działań wojennych. Innych aresztowanych sąd wojenny skazał na dziewięć miesięcy więzienia.

Dnia 31 lipca 1918 roku w nocy z Rejowca uciekają Rosjanie i do Rejowca wkraczają wojska pruskie. Do 02 sierpnia 1918 roku trwa frontowa bitwa, Moskale ustępują w kierunku Chełma.

W 1919 roku w Rejowcu utworzono Urząd Poczty i Telegraf.

W sierpniu 1920 roku wojska bolszewickie znalazły się na przedpolu Rejowca. 08 sierpnia 1920 roku w godzinach wieczornych następuje ewakuacja urzędów państwowych i samorządowych, między innymi Poczty, Sądu Pokoju i Szkoły, ewakuują się również właściciele dóbr Rejowca Maria i Józefat Budny.

17 sierpnia 1920 roku bolszewicy ostrzeliwują Rejowiec z rejonu wsi Marysin. Wchodząc na obrzeża Rejowca czynią spustoszenie. Żołnierze i żandarmeria skutecznie bronią Rejowca. W czasie działań wojennych zostały zniszczone i zrabowane cenne zbiory biblioteczne Budnych między innymi oryginał nadania prawa miejskiego przez Zygmunta I Starego i królową Bonę, dokumenty ustanawiające dwa roczne jarmarki.

Nauka w szkołach została wznowiona dopiero od 01 października 1920 roku. Struktura narodowościowo wyznaniowa w Rejowcu przedstawiała się po roku 1920 następująco:

wyznanie mojżeszowe	- 2506 w tym 1334 kobiety
rzymsko-katolicy	- 686 w tym 384 kobiety
prawosławni	- 34 w tym 21 kobiet.

W Rejowcu było :

- Domy murowane - 268
- Place targowe - 2
- Rynek- l

- W skład zarządu gminy wchodzili: wójt, pisarz i dwóch pomocników.
- Służba zdrowia: lekarz, 2 felczerów, apteka.
- Parafia rzymsko-katolicka: kościół parafialny, kościół pounicki jako kaplica.
- Gmina wyznaniowa żydowska: synagoga, dom modlitwy, mykwa i szkoła religijna.
- Przemysł: cukrownia z rafinacją, gorzelnia z rektyfikacją, młyn parowy i wodny, tartak, dwie olejarnie, dwie garbarnie, dwie kaszarnie, fabryka kotłów, trzy wiatraki oraz trzy zakłady kowalskie, nie licząc wielu zakładów rzemieślniczych.
- Jarmarki w każdy poniedziałek i czwartek oraz doroczny największy na św. Michała Archanioła.

W roku 1921 grad o niespotykanej sile wyrządza bardzo wielkie szkody w uprawach rolnych.

W roku 1922 Sąd Pokoju zostaje przeniesiony z Rejowca do Siedliszcza. Dnia 04 września 1923 roku na stacji Rejowiec odbyło się uroczyste powitanie prezydenta RP Stanisława Wojciechowskiego podróżującego po kraju.

01 listopada 1925 roku w godzinach popołudniowych z udziałem Wojska Polskiego z Garnizonu Chełm, władz powiatu, delegacji wszystkich stanów i mieszkańców Rejowca oraz młodzieży szkolnej, następuje oddanie hołdu prochom Nieznanego Żołnierza, które są przewożone koleją z Lwowa do Warszawy. Uroczystość ma miejsce na dworcu kolejowym w Stajnem. Naoczny świadek tego niezwykłego wydarzenia Piotr Szedel tak opisuje swoje spostrzeżenia:

„Na dworcu kolejowym w Rejowcu od strony Lwowa ustawiła się szarym murem kompania honorowa, sztandar i orkiestra 7-go p.p. Leg. za nią starosta chełmski B. Miedzbłocki z członkami komitetu z Chełma i udająca się do Warszawy delegacja. Zebrała się duża grupa delegacji sztandarowych, orkiestra kolejowa, straż ogniowa rejowiecka z pochodniami, straż ogniowa chełmska, szkoły i tłumy publiczności. Wszystko to na tle pięknie udekorowanego dworca kolejowego. Wielką uwagę przyciągnął trzymany przez starostę chełmskiego srebrny wieniec - wieczysty znak hołdu Ziemi Chełmskiej dla Tego z prochów którego powstała wolność całego Narodu. Naraz zabłysły w dali światła parowozu wolno przybliżającego się do stacji. Nastała wielka cisza. Padła komenda baczność i prezentuj broń. Orkiestra wojskowa zagrała Hymn Narodowy. Odkryły się głowy. Wolno majestatycznie zajechał pociąg. Pięknie udekorowany przód parowozu, błyszczał tarczą Białego Orła, znaku pod którym walczył i zginął wieziony teraz Nieznany Żołnierz. Komendant pociągu gen. Mariański po przyjęciu raportu zarządził przestawienie wagonu kaplicy aby widoczna była w czasie biegu pociągu do Warszawy. Jeden wagon cały założony był wieńcami. Rozwarte drzwi wagonu kaplicy ukazują skromną trumnę Bezimiennego Bohatera, któremu srebrny wieniec oddania czci składa wzruszony starosta chełmski. Dookoła wagonu ustawili się strażacy z pochodniami, świecąc prochom. W wielkim skupieniu złożyła wieńce delegacja Garnizonu Chełmskiego, a potem długi szereg wieńców pozostałych delegacji. Sztandary jeden za drugim przechodzą przed wagonem kaplicą i chylą się a po nich tłumy. Zwolna pociąg odjechał, rozległy się dźwięki hymnu."

25 września 1927 roku młodzież szkolna ze szkoły w Rejowcu bierze udział w sypaniu Kopca Niepodległości na Górce Katedralnej w Chełmie.

W 1931 roku wykonano ogrodzenie cmentarza grzebalnego o konstrukcji żelazno betonowej. Duży udział finansowy i pomoc w urządzaniu ogrodzenia był ze strony Zarządu Cementowni Firlej z dyrektorem Radrigiczem na czele. Dyrektor choć wyznania protestanckiego ufundował bramy żelazne i słupy na froncie parkanu.

10 czerwca 1934 roku – Szkoła Podstawowa im. Henryka Dąbrowskiego w Rejowcu otrzymuje sztandar[8]. W tym też roku przy Szkole Podstawowej zorganizowana jest wielka uroczystość poświęcenia figury Matki Bożej Różańcowej. Figura powstała dzięki wielkim staraniom opiekuna szkolnego Franciszka Żytkiewicza w-ce dyrektora Cukrowni. Zorganizował on zbiórkę pieniężną wśród mieszkańców i pracowników Cukrowni i cały czas czuwał nad przebiegiem prac.

16 wrzesień 1934 r.
Figura Matki Bożej Różańcowej przy szkole podstawowej w Rejowcu w dniu poświęcenia

Takie przedsięwzięcia z widocznymi znakami polskości mobilizuje ludzi do dalszych działań na rzecz swojej miejscowości.

W 1936 roku ułożono krawężniki i chodniki w Rejowcu, wybudowano schody do kościoła i ułożono płyty chodnikowe na placu przed kościołem. Wielkiej pomocy finansowej udziela społeczeństwu właściciel Cementowni oraz właściciel dóbr Rejowiec Józefat Budny.

W 1937 roku Józefat Budny usynawia swojego bratanka Antoniego Budnego urodzonego w 1905 roku, syna zmarłych Andrzeja i Michaliny z Wierzbickich małżonków Budnych. Przysposobienie następuje na podstawie wyroku Sądu Okręgowego w Lublinie z dnia 11 września 1936 roku.

[8] Jan Henryk Dąbrowski (1755-1818) gen. Twórca Legionów Polskich we Włoszech. Brał udział w powstaniu Kościuszkowskim, wojnach napoleońskich i innych kampaniach wojskowych.

Józefat Budny od dłuższego już czasu przebywa w Warszawie gdzie o wiele wcześniej odesłał swoją chorą żonę. W 1925 roku Maria Budna z Pilitowskich umiera w wieku 64 lat w Warszawie. Józefat Budny umiera w wieku 77 lat w dniu 12 kwietnia 1938 roku również w Warszawie.

19 kwietnia 1938 roku sprowadzono do Rejowca zwłoki Marii i Józefata Budnych i złożono je na wieczny spoczynek w krypcie w kościoła w Rejowcu.

Okres okupacji odcisnął swoje piętno w Rejowcu podobnie jak w całym regionie.

Przemieszczały się lub stacjonowały formacje wojskowe tworzone w Pawłowie, Rejowcu, Krasnymstawie, Wojsławicach, Tyszowcu, Siedliszczu. Formowanie wojsk było przyczyną licznych nalotów lotniczych. Zginęło wielu polskich żołnierzy. Ich groby znajdują się na miejscowym cmentarzu. 11 lutego 1940 roku na Zamek w Lublinie wywiezionych zostało kilku mieszkańców. Całą ludność żydowską z osady i okolic zamknięto początkowo w utworzonym w Rejowcu getcie, a następnie wywieziono do obozów pracy i zagłady w Sobiborze, Majdanku, Chełmie i Krychowie. Getto uzupełniano następnymi transportami Żydów z innych miast a także *z* Czechosłowacji i Niemiec.

Wielu mieszkańców Rejowca i okolicznych miejscowości zginęło w obozie zagłady w Majdanku. W 1941 roku aresztowano nauczycieli w Rejowcu. Część ich została zamordowana w pobliżu Chełma w Kumowej Dolinie.

Dla ich upamiętnienia ufundowano pomnik a po jego zniszczeniu wmurowano tablicę w szkole.

Spora liczba mieszkańców Rejowca i okolic wstąpiła do oddziałów partyzanckich. Ich udziałem były akcje na posterunek policji i urzędy okupanta, w których wielu partyzantów poległo.

Sam Rejowiec nie był terenem większej walki. Okupant na terenie Rejowca w rejonie szkoły urządził szpital polowy. W lipcu 1944 roku Rejowiec został wyzwolony z rąk okupanta.

Po wyzwoleniu ludność Rejowca liczyła tylko 1400 mieszkańców.

Drastyczny spadek ludności to wynik eksterminacji działań okupanta na ludności żydowskiej, wyjazd części mieszkańców narodowości ukraińskiej do USRR. Życie powoli zaczęło się normalizować, tworzono polskie urzędy i uruchamiano miejscowe zakłady przemysłowe. Reforma rolna rozparcelowała majątek Budnego.

Właściciele dóbr Rejowiec

Lp.	Rodzina	w latach	ilość lat
1.	*Rejów*	1531-1699	168
2	*Rzewuskich*	1700-1789	89
3	*Zaleskich Ossolińskich*	1789-1805	16
4	*Łubieńskich*	1805-1832	27
5	*Woronieckich*	1832-1878	46
6	*Łubieńskich*	1878-1894	16
7	*Budnych*	1894-1944	50

Po roku 1944 reforma rolna (majątek zabrany na skarb państwa).

Herby właścicieli dóbr Rejowiec

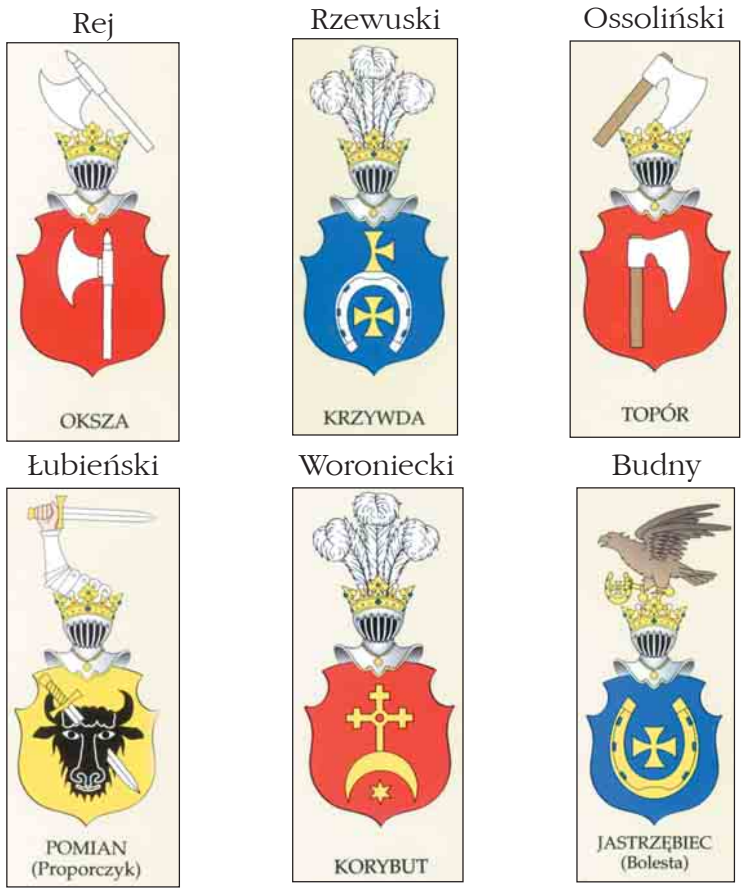

Przedruk z książki Tadeusz Gajl – „Polskie rody szlacheckie i ich herby"
Wydawnictwo Benkowski

4. Ważniejsze wydarzenia z życia parafii rzymsko-katolickiej od roku 1905-1939

Po ogłoszeniu przez cara Rosji Mikołaja II słynnego ukazu o tolerancji religijnej z 30 kwietnia 1905 roku zaistniały odpowiednie warunki do swobodniejszego uczestniczenia w praktykach religijnych innych niż prawosławie.

Wykorzystując sytuację właściciel dóbr Rejowca Józefat Budny wraz z małżonką Marią czynią starania u odpowiednich władz o zezwolenie na budowę kościoła (kaplicy) w Rejowcu jako filii parafii Pawłów.

Utworzenie nowej parafii w tamtej rzeczywistości było z wielu względów bardzo trudne. Szczególnie nieprzychylna atmosfera panowała w stosunku do wyznawców rzymsko-katolickich w powiecie chełmskim, guberni lubelskiej. Duchowieństwo i wierni prawosławni w Rejowcu sprzeciwiali się aby na tym terenie budowano kościół i utworzono parafię rzymsko-katolicka. Władze carskiej Rosji mając rozeznanie co do atmosfery panującej w powiecie chełmskim wszelkie prośby o budowę kościoła załatwiały odmownie.

Gubernator Mienkin z Lublina robił wszystko aby pisma kierowane do władz w Petersburgu otrzymywały negatywną odpowiedź.

Za te „szczególne zasługi" zostaje w nagrodę przeniesiony do Petersburga i mianowany dyrektorem departamentu obcych wyznań (nie prawosławnych).

Właściciele dóbr Rejowca w 1906 roku kolejny raz wysyłają prośby do departamentu wyznań w Petersburgu oraz Lublina i Chełma.

W pismach tych przedstawiają obszerne uzasadnienie w jak trudnym położeniu znajdują się katolicy z Rejowca i okolicznych wiosek. Pobudowanie kaplicy rozwiązałoby te problemy.

Ślą petycję z podpisami mieszkańców Rejowca i reprezentantów sołectw. Józefat Budny wraz z delegacją z Rejowca decyduje się na wyjazd do Petersburga. Tam wreszcie zostają wysłuchani i otrzymują upragnione zezwolenie na budowę kościoła (kaplicy).

Plany kościoła sporządza znany architekt z Warszawy pan Stefan Schiller. Kościół zaprojektował w tak zwanym stylu neogotyku nadwiślańskiego na planie krzyża bez naw bocznych.

Miejsce na budowę wybrano nieco na północ od miasteczka przy rozwidleniu dróg do Chełma i Krzywowoli.

Grunty pod kościół, plebanię, organistówkę i zabudowania inwentarskie wykupił od mieszczan Józefat Budny.

Kościół i plebania po roku 1908.

W połowie roku 1906 przystąpiono do budowy kościoła. Roboty murarskie prowadził Jan Filipowicz. Cegłę zakupiono w cegielni parowej „Trubaków" w Chełmie, która należała do spółki Blumenfebda-et Ling.

W okresie budowy w samym Rejowcu było około tysiąca wiernych wyznania rzymsko-katolickiego co stanowiło 1/3 wszystkich jej mieszkańców. Obok siebie żyli katolicy, wyznawcy religii mojżeszowej, prawosławni i ewangelicy. W okolicznych wsiach przeważali katolicy.

Po ustaniu prześladowań religijnych wyznawcy kościoła greko-katolickiego, którzy ostatecznie w 1875 roku siłą zostali wcieleni do prawosławia zaczynają w większości przechodzić do kościoła rzymsko-katolickiego. Te zagmatwane losy ludzkie związane z przechodzeniem z innych wyznań na katolicyzm są odnotowywane w odpowiedniej księdze parafialnej zatytuowanej „Liber conversorum".

Kościół wybudowano w przeciągu roku. Wystrój, detale i wyposażenie podkreślają styl w jakim został wybudowany. Można to dokładnie zaobserwować na przykładzie ołtarza głównego, dwóch ołtarzy bocznych, chrzcielnicy, konfesjonałów, ławek, żyrandoli itp. Stalowe barier-

Rok 1919, wnętrze kościoła parafialnego, wystrój na zielone świątki – urządzenie kościoła nie dokończone – brak ołtarzy bocznych

ki, balustrady i dwa duże świeczniki to robota kowalstwa artystycznego. Na chórze muzycznym 9-głosowe organy z roku 1907 znanej lubelskiej firmy pana Jagodzińskiego. Kościół ma tylko jedną wieżę dla podkreślenia, że miała to być kaplica. W wieży jest jeden dzwon. Na dachu nad prezbiterium zawieszono mały dzwon tak zwany sygnaturkowy. Wraz z kościołem powstaje plebania i budynki gospodarczo inwentarskie. W dniu 05 maja 1908 roku książę Adam Woroniecki przekazuje właścicielom dóbr Rejowca państwu Budnym relikwiarz z relikwiami św. Jozafata Biskupa i Męczennika w raz z pismem polecającym od siebie oraz z dwoma dokumentami potwierdzającymi ich autentyczność datowanymi z dnia 20 sierpnia 1877 r. i 05 kwietnia 1886 r.

Rok 1919 – wnętrze kościoła parafialnego – widok na organy

Rok 1919, wnętrze kościoła parafialnego – nawa boczna

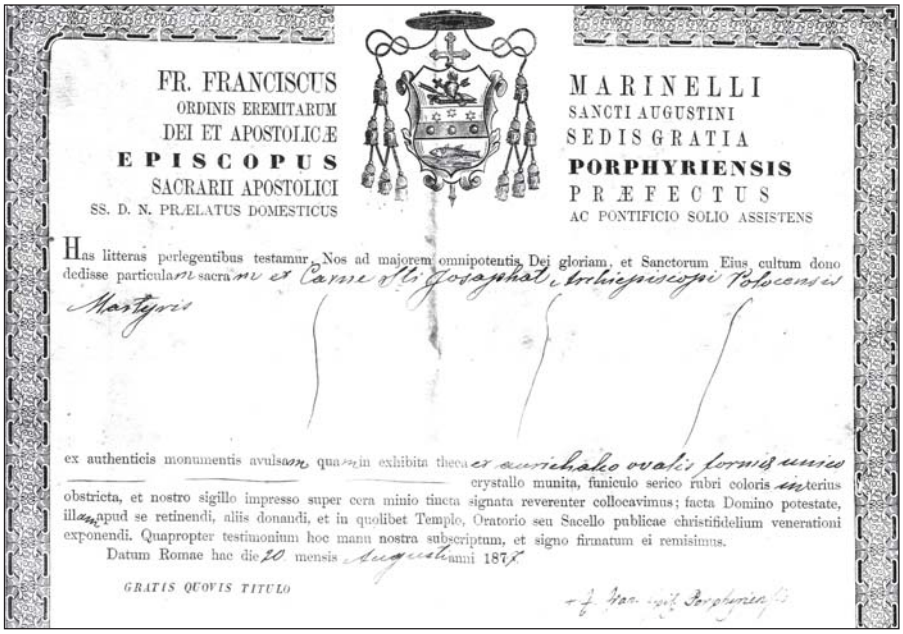

FR. FRANCISCUS MARINELLI
ORDINIS EREMITARUM SANCTI AUGUSTINI
DEI ET APOSTOLICÆ SEDIS GRATIA
EPISCOPUS PORPHYRIENSIS
SACRARII APOSTOLICI PRÆFECTUS
SS. D. N. PRÆLATUS DOMESTICUS AC PONTIFICIO SOLIO ASSISTENS

Has litteras perlegentibus testamur, Nos ad majorem omnipotentis Dei gloriam, et Sanctorum Eius cultum dono dedisse particulam sacram et Carne Sti Josaphat Archiepiscopi Polocensis Martyris

ex authenticis monumentis avulsam quam in exhibita theca et aurichalco ovalis formis unico crystallo munita, funiculo serico rubri coloris interius obstricta, et nostro sigillo impresso super cera minio tincta signata reverenter collocavimus; facta Domino potestate, illam apud se retinendi, aliis donandi, et in quolibet Templo, Oratorio seu Sacello publicae christifidelium venerationi exponendi. Quapropter testimonium hoc manu nostra subscriptum, et signo firmatum ei remisimus.

Datum Romae hac die 20 mensis Augusti anni 1877

GRATIS QUOVIS TITULO

+ F. Fran. Episc. Porphyriensis

Dokument z Rzymu o autentyczności relikwii

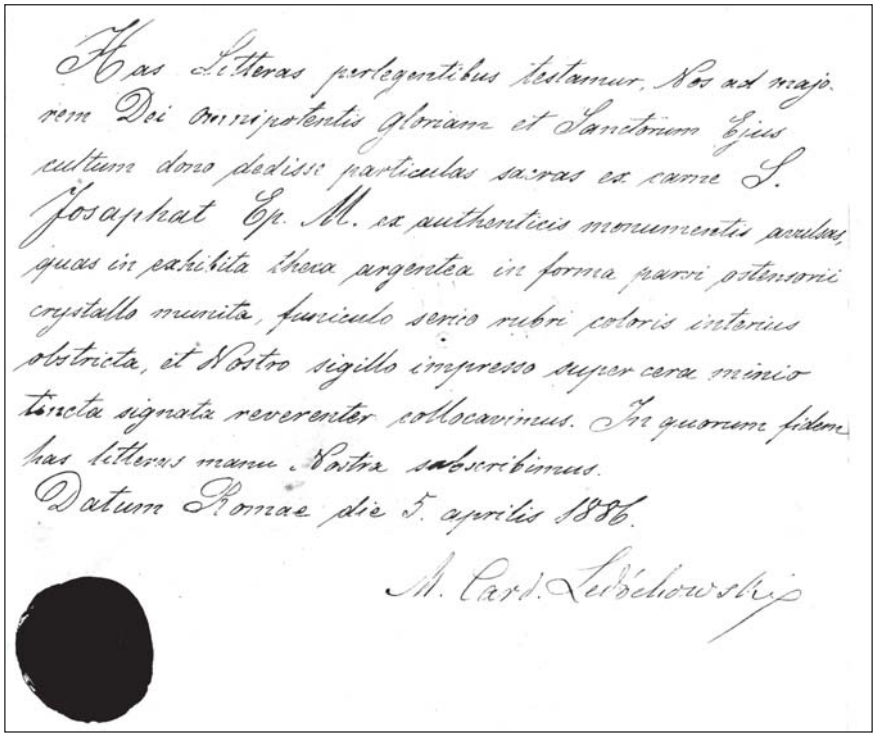

Has Litteras perlegentibus testamur, Nos ad majorem Dei Omnipotentis gloriam et Sanctorum Ejus cultum dono dedisse particulas sacras ex carne S. Josaphat Ep. M. ex authenticis monumentis avulsas, quas in exhibita theca argentea in forma parvi ostensorii crystallo munita, funiculo serico rubri coloris interius obstricta, et Nostro sigillo impresso super cera minio tincta signata reverenter collocavimus. In quorum fidem has litteras manu Nostra subscribimus.

Datum Romae die 5. aprilis 1886.

M. Card. Ledóchowski

Pismo Kardynała Mieczysława Ledóchowskiego

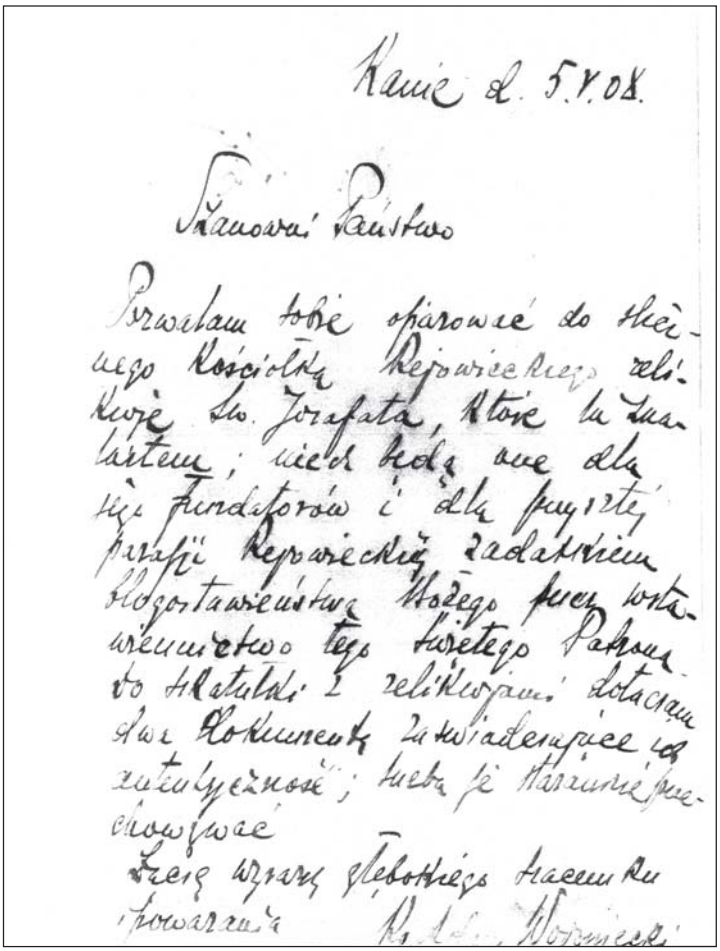

Pismo księcia Adama Woronieckiego o przekazaniu relikwii

Św. Jozafat został obrany patronem kościoła w Rejowcu nie dlatego, że fundator miał podobne imię (patron św. Jozafat, fundator kościoła Józefat)

Po analizie tych dokumentów rodzą się pytania na które na razie nie znaleźliśmy odpowiedzi:

1. Kto przywiózł relikwie z Rzymu do Rejowca lub Kaniego?[1] – rola kardynała Mieczysława Ledóchowskiego.

2. W książce pod tytułem „Święci na każdy dzień patroni naszych imion" Warszawa 2000 r. autorstwa Vera Shauber, Hans Michael Schindler podano, że relikwie przywieziono z Wiednia do Rzymu w roku

[1] Książę Mieczysław Woroniecki w 1848 roku buduje w Kaniem pałac jako siedzibę rodową Woronieckich.

1949. Natomiast dokumenty, które zostały odnalezione przez współautora tej publikacji i zostały przekazana do archiwum parafialnego świadczą, że relikwie św. Jozafata były w Rzymie około roku 1877. Inne publikacje związane tematycznie z życiem i działalnością św. Jozafata wymieniają te same daty co wyżej wymieniona książka.

3. Jeżeli były relikwie w Rejowcu, czy miał je Stanisław Łubieński lub wdowa po nim Maria z Orsetich primo voto Woroniecka Łubieńska.

Bardzo ciekawy opis życia i męczeńskiej śmierci Jozafata Kuncewicza przedstawił o. Kasper Niesiecki S.J. (1692-1744) w swoim dziele pod tytułem „Herbarz Polski" wydanym drukiem w Lipsku w roku 1840. (patrz załącznik nr. 7).

O. Kasper Niesiecki z zakonu Jezuitów przez ostatnie 20 lat swojego życia mieszkał, tworzył i zmarł w Krasnymstawie w 1744 roku.

Przedstawiony opis mógł powstać około 124 lat przed kanonizacją Jozafata. Błogosławionego Jozafata Kuncewicza kanonizował Pius IX w 1867 roku.

Od chwili poświęcenia kościoła prawie w każdą niedzielę i święta odprawiane są nabożeństwa. Początkowo msze święte odprawiają księża z Pawłowa następnie kapłani parafii chełmskich dekanatu Chełm. W czerwcu 1908 roku z woli księdza biskupa Franciszka Jaczewskiego obowiązki te podjął ksiądz Bronisław Zakrzewski. Ks. Zakrzewski urodził się 19 czerwca 1876 roku. Święcenia kapłańskie otrzymał 18 czerwca 1900 roku. W Rejowcu na stałe od lipca 1908 roku. Jesienią tego roku wykonano ogrodzenie kościoła i plebani. Na bramie ogrodzenia umieszczono herby rodowe Budnego „Jastrzębiec". Maria i Józefat Budny przekazują komplet dokumentów z budowy kościoła i aktów notarialnych do tworzonego przez ks. Bronisława Zakrzewskiego archiwum przyszłej parafii między innymi:

Ks. kanonik Bronisław Zakrzewski 1876-1950, pierwszy proboszcz parafii Rejowiec

1) Prośby i petycje z odpowiednimi podpisami do władz Rosji Carskiej różnych szczebli o zezwolenie na budowę kościoła (kaplicy).

2) Pełną dokumentację techniczno finansową z budowy i wyposażenia.

3) Akty notarialne - odpisy na ziemię przynależną do kościoła (wykup ziemi pod budowę kościoła, plebani, organistówki, zaplecza inwentarsko-gospodarczego oraz pod uprawę rolną).

4) Akt przekazania nieodpłatnego po wsze czasy wybudowanego kościoła w raz z wyposażeniem, budynków mieszkalnych i gospodarczo-inwentarskich oraz ziemi z zaznaczeniem, że ma to służyć tylko wyznawcom religii rzymsko-katolickiej. W razie nie dotrzymania wymienionego warunku nieodpłatna darowizna przestaje obowiązywać.

5) Odpowiednim dokumentem zobowiązuje się na utrzymanie księdza oddelegowanego do pracy w kaplicy w Rejowcu.

6) Dokument poświadczający o zdeponowaniu dużej kwoty pieniężnej w Kurii Biskupiej w Lublinie na zabezpieczenie działalności przyszłej parafii oraz księży w niej pracujących.

Od chwili przybycia do Rejowca ks. Bronisław Zakrzewski uczy religii w prywatnej szkole przy Cukrowni Rejowiec. W roku 1909 zakłada sad przy plebani. W tym też roku jest inicjatorem powołania straży pożarnej, którą wyposażają i szkolą właściciele fabryki maszyn, kotłów, aparatów gorzelniczych w Rejowcu guberni lubelskiej panowie A. Rau i J. Gryźiński. Jednostka straży liczyła 15 członków. Byli to pracownicy przedsiębiorstwa założycielskiego.

W 1916 roku odbyły się pierwsze misje święte, które prowadziło czterech zakonników Redemptorystów przez osiem dni aż do 30 października. Rok później o. Styka z zakonu Redemptorystów prowadzi rekolekcje.

Z inicjatywy ks. Bronisława Zakrzewskiego i pani Marii Budnej na zebraniu gimnazjum uchwalono budowę kopca Kościuszki w setną rocznicę jego śmierci.

W uchwale z dnia 05 listopada 1917 roku mieszkańcy Rejowca proszą władze austryjackie o nową lokalizację cmentarza. CiK[9] Komenda Powiatowa w Chełmie decyzją z dnia 02 stycznia 1918 roku zezwala na budowę cmentarza.

W dniu 27 października 1918 roku ks. Wincenty Hartman dziekan chełmski poświęcił ziemię pod budowę cmentarza.

---

[9] CiK – Cesarstwo Austrii i Królestwo Węgier

Decyzją biskupa lubelskiego Mariana Leona Fulmana w dniu 01 maja 1919 roku erygowano parafię w Rejowcu pod wezwaniem św. Jozafata.

27 maj 1919 r., powitanie J. E. Biskupa lubelskiego Mariana Fulmana

Pierwszą wizytację parafii przeprowadził biskup Fulman w dniach 27-31 maja 1919 roku. Wczasie trwania wizytacji w dniu 29 maja 1919 r. dokonuje konsekracji kościoła i ołtarza, w którym umieszczono relikwie świętych Doroty i Felicjana.

Odpusty:

1) Wniebowzięcia NMP - 15 sierpnia
2) św. Jozafata BM - 14 listopada

Miejscowości należące do nowo utworzonej parafii: Adamów kolonia i folwark, Aleksandria Niedziałowska, Budki, Czarnoziemia, Felczyn, Hruszów wieś, kolonia i folwark, Kadzinek, Klementynów, Kobyle, folwark Kostunin, Krynica, Ludwinów, Marynin, Majdan Rybieński, Marysin, Morawinek, Niedziałowice wieś i kolonia, Piątki, Kolonia Rejowiec, Popówka, Rejowiec Dwór, Rejowiec Stacja Kolejowa, Rybie, Siedliszczki wieś i kolonia, Stajne wieś i folwrak, Wereszcze Małe, Wólka Rejowiecka, Zosinek Kolonia.

J. E. Ks. Marian Leon Fulman (1866-1945), Bp lubelski od 1918-1945, zdjęcie z 14.04.1944 r.

W dniu 01 lipca 1919 roku na polecenie Kurii Biskupiej w Lublinie ks. proboszcz Bronisław Zakrzewski w asyście misjonarza o. Dominika FF dokonuje rekoncyloża byłego kościoła po unickiego. Ksiądz proboszcz Bronisław Zakrzewski poświęca świątynię.

Najbliżej położona czynna cerkiew w której odprawia ks. prawosławny jest we wsi Żulin.

12 listopada 1919 r.odbywa się uroczysta Msza Święta w pierwszą rocznicę Odzyskania Niepodległości.

Dnia 14 listopada 1919 r. pierwszy w historii parafii odpust ku czci patrona kościoła i parafii św. Jozafata BM. Na uroczystej sumie odpustowej kolejarze ze stacji w Rejowcu ofiarowali chorągiew jako wotum dziękczynne, podkreślając tym samym doniosłość wydarzenia dla wspólnoty parafialnej.

W dniu 16 listopada tego samego roku kolejarze ze stacji Rejowiec świętują pierwszą rocznicę przejęcia kolej i z rąk zaborców.

Na Mszy Świętej w kościele parafialnym ks. proboszcz poświęcił sztandar kolejarzy. Na rodziców chrzestnych wybrali pp Budnych. W uroczystości poświęcenia asystowali przedstawiciele nauczycieli w osobach pp K. Pająkównej i P. Szedla oraz delegacja mieszczan.

Dzień był bardzo mroźny, szalała straszna zamieć. Olbrzymie zaspy zatarasowały drogi.

Proboszcz parafii ks. Bronisław Zakrzewski przejmuje pod koniec roku 1919 dokumentację - akta po byłej parafii greko-katolickiej i prawosławnej w następującej ilości:

1) Księgi metrykalne parafii greko-katolickiej

a) Baptisterim z następujących lat: od 1790 r. do 1799 r., od 1810 r. do 1814 r. od 1819 r. do 1821 r. i z 1839 r.

b) Copulatorum z następujących lat: od 1810 r. do 1814 r., od 1816 r. do 1819 r., od 1821 r. do 1822 r.

c) Liber Mortuorum z następujących lat: od 1797 r. do 1838 r.

2) Księgi określone w protokóle jako austryjackie.

a) Urodzeń z następujących lat: od 1797 r. do 1842 r

b) Zgonów z następujących lat: od 1797 r. do 1838 r.

3) Księgi metrykalne prawosławne.

a) Urodzeń z następujących lat: od lipca 1915 r. do 1919 r.

b) Ślubów z roku 1919

c) Zgonów z następujących lat: od 1915 r. do 1919 r.

Wyżej wymienione księgi znajdują się w archiwum parafialnym po dzień dzisiejszy.

Dnia 26 czerwca 1924 roku Rejowiec witał dostojnego gościa w osobie ks. biskupa Adolfa Jełowieckiego. O godzinie 18:00 ksiądz biskup nadjechał od strony Kumowa. Przy bramie triumfalnej ozdobionej zielenią i kwiatami oczekiwały nieprzeliczone tłumy wiernych. J. Ekscelencję witało duchowieństwo i przedstawiciele parafii, oraz delegacja ludności żydowskiej. Biskup przebywał w parafii w piątek i sobotę - w tym też dniu wieczorem odjechał do Borowicy.

Remiza straży pożarnej w Rejowcu przy ul. Kościuszki – obecnie rejon pomnika na placu przy gminie

O godzinie 15:00-tej 26 października 1924 roku ks. Br. Zakszewski poświęcił remizę strażacką.

W roku 1926 straż pożarna otrzymuje sztandar. Uroczyste poświęcenie i wręczenie odbyło się w kościele z okazji 18-tej rocznicy powstania straży. Na sztandarze wyhaftowano lata 1909-1926 .

1926 r. – uroczystość poświęcenia sztandaru straży pożarnej w Rejowcu na placu kościelnym. W głębi wiatrak i organistówka

W październiku 1930 roku do pracy w parafii został skierowany ks. wikary Józef Adamski.

W 1931 roku wykonano ogrodzenie cmentarza grzebalnego o konstrukcji żelazno - betonowej. Bardzo dużej pomocy udzielił dyrektor i zarząd Cementowni Firlej. Mimo wyznania protestanckiego dyrektor tej cementowni z prywatnych funduszy zakupił bramy do ogrodzenia cmentarza.

Kolejna wizytacja parafii przez Biskupa Lubelskiego Mariana Leona Fulmana odbyła się w dniach 29-30 maja 1932 roku.

Uroczyste poświęcenie i wręczenie sztandaru Szkole Powszechnej im. Henryka Dąbrowskiego nastąpiło 10 czerwca 1934 roku. Sztandar szkoły poświęcił prefekt szkolny ks. Jan Mróz.

Na dziedzińcu szkolnym w dniu 16 września 1934 roku została odprawiona suma na której poświęcono figurę MB Różańcowej, przy licznym udziale społeczeństwa z różnych wyznań (rzymsko-katolików, wyznawców religii mojżeszowej i prawosławnych).

W roku 1936 wyłożono płytami chodnikowymi plac przed wejściem do kościoła oraz wykonano schody według projektu Aleksandra Ślimaka kierownika z Cementowni Firlej. Na realizację tego projektu właściciele cementowni dostarczają nieodpłatnie cement.

W dniu 17 maja 1935 roku mszą świętą żałobną uczczono pamięć zmarłego Naczelnika Państwa Marszałka Józefa Piłsudskiego. Na mszy świętej zgromadziła się licznie młodzież oraz społeczeństwo. W sierpniu 1937 roku przybył do pracy ks. wikary Jan Kowalski. W dniach 19-21 czerwca 1939 roku wizytuje parafię ks. biskup lubelski Władysław Goral.

J. E. Ks. Władysław Goral – Sufragan lubelski (1898-1945) wyświęcony na biskupa w 1938 r. Aresztowany 17.11.1939 r. Zdjęcie z dnia 21.06.1939 r. podczas wizytacji parafii Rejowiec

Parafia rzymsko-katolicka posiadała do roku 1939 uposażenie 21 morgów ziemi ornej:

- na Popówce 18 morgów,
- w pobliżu wygonu w mieście 3 morgi.

W pierwszych dniach II Wojny Światowej na terenie Rejowca szukają schronienia uciekinierzy z województwa poznańskiego. Lotnictwo niemieckie zbombardowało pociąg z amunicją. Wybuch wagonu doprowadził do częściowego uszkodzenia kościoła i plebani (podziurawione dachy i powybijane szyby w oknach).

Funkcję pierwszego proboszcza ks. kanonik Bronisław Zakrzewski sprawował do 1950 r.

Wizytacje parafii:

27-31 maja 1919 roku ks. biskup Marian Leon Fulman.

26-28 czerwca 1924 roku ks. biskup Adolf Jełowiecki.

29-30 maja 1932 roku ks. biskup Marian Leon Fulman.

19-21 czerwca 1939 roku ks. biskup Władysław Goral.

5. Szkoła Powszechna – kronikarski zapis od roku 1906 do roku 1939

Dla większego zrozumienia rozwoju szkolnictwa i działalności oświatowej w końcowej fazie okresu rozbiorowego, a także tuż po odzyskaniu niepodległości w roku 1918 pomoże krótkie zestawienie liczbowe z poszczególnych zaborów. Tragicznie wypada zestawienie z ziem polskich będących pod zaborem rosyjskim:

„Przymus szkolny na Śląsku wprowadzono w 1801 r., w Wielkim Księstwie Poznańskim w 1825 r., w Galicji na papierze w 1774 r. a faktycznie nową ustawą z 1872 r. W Królestwie Polskim nie było go wcale.

W efekcie w byłym zaborze pruskim było 5% analfabetów, 40% w Galicji i 57% w byłej Kongresówce. W 1931 r. w IIRP było prawie 23,1% analfabetów w tym np:. woj. Śląskim 1,5%, w poznańskim 7,6% w sąsiednim z nim łódzkim (z dawnej Kongresówki) 22,7%, w wołyńskim 47,8%, w krakowskim (Galicja) 13,7%" [10]

W roku 1906 Józefat Budny właściciel dóbr Rejowiec i dyrekcja Cukrowni Rejowiec po uprzedniej akceptacji przez Macierz Szkolną[11] w Warszawie proponuje listownie panu Piotrowi Szedel pracę nauczyciela w prywatnej polskiej szkole w Rejowcu. Pan Szedel w 1907 roku w raz z małżonką też nauczycielką przybył do Rejowca z Sierpca (miasto powiatowe w dawnej guberni płockiej). W tym też roku został zatwierdzony przez kuratora Warszawskiego Okręgu Naukowego na nauczyciela prywatnej dwu klasowej szkoły przy Cukrowni Rejowiec (patrz załącznik 8). Działalność tej szkoły zabezpieczają finansowo państwo Budny oraz

[10] Polityka numer 49 (2014) z 9 grudnia 1995 roku. Blizny po zaborach. Władysław Władyka.

[11] Polska Macierz Szkolna w Warszawie założona w 1905 r. m.in. przez H. Sienkiewicza. Prowadziła polskie szkoły średnie, elementarne, uniwersytety ludowe, domy ludowe, kursy dla analfabetów, poradnie dla samouków, biblioteki i ochronki. W 1907 r. zamknięta przez władze carskie. Reaktywowana w 1916 roku – działała do 1939 r.

dyrekcja cukrowni z jej dyrektorem Apolinarym Machczyńskim. Szkoła przetrwała w takim kształcie do lipca 1915 roku.

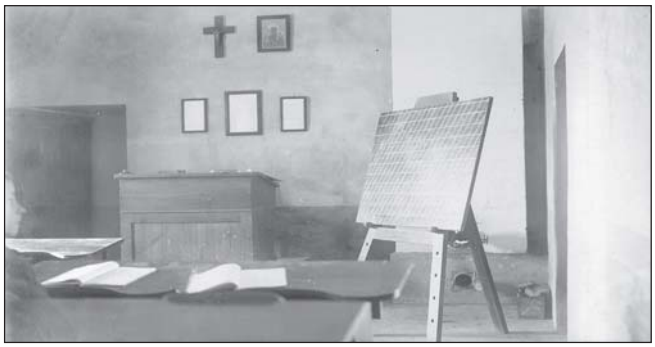

27 czerwiec 1914 rok,izba lekcyjna w szkole przy cukrowni Rejowiec

W roku 1914 Rosjanie otwierają w Rejowcu 4-ro oddziałową szkolę z czterema, siłami nauczycielskimi. W lipcu 1915 roku utworzono w Chełmie Polski Komitet Ratunkowy Ziemi Chełmskiej, który dekretem z dnia 23 listopada 1915 roku upoważnia pana Piotra Szedla do otwarcia w Rejowcu szkoły polskiej (szkoła początkowa). Wyżej wymieniony komitet opiekuje się szkołami do lipca 1916 roku. Od 2 lipca 1916 roku austriacka CiK Komenda Obwodowa w Chełmie przejmuje pod swoją opiekę szkoły i otwiera drugą dwu oddziałową szkołę. W lipcu 1917 roku wyżej wymieniona komenda otwiera trzecią szkołę z nauczycielką z Galicji Anielą Gąskówną, która uczy do lipca 1918 roku.

Pierwszymi inspektorami szkolnymi byli panowie Wann a po nim Klimczuk – obydwaj oficerowie armii austro-węgierskiej.

Dnia l października 1917 roku władze polskie objęły zarząd nad szkołami. Dyrektorem Departamentu został pan Józef Mikułowski – Pomorski, a naczelnikiem sekcji szkolnictwa chełmskiego został pan Zygmunt Gąsiorowski.

W okręgu chełmskim na stanowisko Inspektora Szkolnego mianowano pana Stefana Prószyńskiego.

Od dnia 28 maja 1918 roku na Inspektora Szkolnego mianowano pana Zygmunta Podgórskiego.

W dniu l września 1920 roku następuje zmiana na stanowisku inspektora oświaty w Chełmie. Pan Podgórski zostaje przeniesiony do Lublina a na jego miejsce mianowano pana Sowińskiego. Zajęcia w szkole w Rejowcu wznowiono od dnia 01 października 1920 roku.

Od stycznia 1926 roku funkcję inspektora obejmuje Władysław Zdek. We wrześniu 1926 roku po raz pierwszy w historii szkoły założono sklepik uczniowski z przyborami szkolnymi - inicjatywa Piotra Szedla.

W październiku tego roku wybuchła w szkole epidemia szkarlatyny.

W maju 1927 roku młodzież szkoły została zaangażowana do zwalczania niespotykanej dotychczas na taką skalę plagi chrabąszcza majowego.

Pod koniec roku 1927 zostaje przeniesiony inspektor Zdek a na jego miejsce mianowano w grudniu Kazimierza Peche.

Wzrastająca liczba uczniów wymusza na władzach Rejowca wynajmowanie dodatkowych lokali z przeznaczeniem na izby lekcyjne, które znajdowały się w następujących miejscach: przy poczcie, w sali po sądzie pokoju, w starej szkole, w sali w diakonówce a także u państwa Kwiatkowskich, Wolflerowej, Dzierżanowskiego, Ścibaka i Gwardjaka.

W dniu 10 listopada 1928 r. młodzież szkolna z całego powiatu chełmskiego bierze udział w sypaniu Kopca Niepodległości na Górce Katedralnej w Chełmie. W tym celu przywożą ze swoich miejscowości kamienie i ziemię.

W Rejowcu dla uczczenia dziesiątej rocznicy Odzyskania Niepodległości założono ogród spacerowy przy Kopcu T. Kościuszki – dzieci i młodzież sadzą drzewka. Wykonano ogrodzenie placu.

W dniu pierwszego września 1930 roku pan Piotr Szedel przechodzi w stan spoczynku po 39 latach pracy w zawodzie nauczycielskim. Z dniem l września 1930 roku obowiązki kierownika szkoły przejmuje Piotr Grochmalicki. Jego staraniem od roku szkolnego 1930/31 Szkoła Powszechna w Rejowcu otrzymuje patrona i zostaje przemianowana na Szkołę Powszechną im. Henryka Dąbrowskiego w Rejowcu. Zbiega się to w czasie z nowo budowanym budynkiem szkoły.

W nowym budynku szkolnym rozpoczynają naukę w dniu 20 października 1930 roku mimo że brakuje podłóg, okien schodów i drzwi. Są bardzo trudne warunki do nauki -trwają prace budowlane. Przyczyną takiego stanu rzeczy było:

l) Niedotrzymanie terminu ukończenia budowy szkoły.

2) Wypowiedzenie umowy o najem lokali na izby lekcyjne w osadzie.

Z dniem 01 lutego 1931 roku w starym budynku szkoły urządzono salę gimnastyczną.

W dniu 18 marca 1931 roku odbyła się konferencja rejonowa z równoczesnym oficjalnym odbiorem budynku szkoły od przedsiębiorcy budowlanego Antoniego Strońskiego oraz inż. Krzywola-Piennickiego.

Z dniem pierwszego maja 1931 roku wprowadzono w szkole na rozpoczęcie nauki modlitwę poranną i odśpiewanie hymnu narodowego z równoczesnym wciągnięciem sztandaru na budynek szkoły.

Od dnia 04 maja 1931 roku młodzież szkolna kontynuuje sadzenie drzewek przy Kopcu Tadeusza Kościuszki.

Prace wykończeniowe i usuwanie usterek w nowo wybudowanym budynku szkoły trwają aż do końca roku szkolnego.

W dniu 14 września 1931 roku po raz pierwszy w historii szkoły wprowadzono zebrania rodziców z nauczycielami (wywiadówki).

We Wrzesień 1931 roku po raz pierwszy wydano gazetkę szkolną (miesięcznik) pod redakcją Marii Harasymównej. W tym też roku szkolnym powołano samorząd uczniowski i spółdzielnie uczniowską.

Od 15 stycznia 1932 roku po raz pierwszy przystąpiono do akcji dożywiania dzieci. Taką formą opieki objęto 141 uczniów przy wydatnej pomocy pana Józefata Budnego pracowników cukrowni i części społeczeństwa.

Kierownik Pan Piotr Grochmalicki wprowadził do pracy szkoły bardzo wiele innowacji pedagogicznych (dydaktycznych, wychowawczych), nowatorskich jak na ówczesne czasy. Zmuszało to nauczycieli do zmiany przyzwyczajeń w stylu pracy, nowych metod, innych form dydaktyczno wychowawczych itp. Chciał nowego i nowoczesnego nauczania w szkole - zerwania ze spuścizną z XIX wieku. Innego spojrzenia na ucznia i jego dom rodzinny oraz środowisko. Wywołało to wiele napięć, stresów w relacji kierownik - nauczyciele.

Od dnia 23 maja 1932 roku obowiązki kierownika szkoły obejmuje pan Stanisław Swica nauczyciel z Chełma. Rok szkolny 1933/34 rozpoczął się z dużym opóźnieniem - 20 września 1933 roku.

Z dniem 26 września 1933 roku obejmuje pełnienie obowiązków kierownika szkoły pan Feliks Turewicz.

W lipcu 1934 roku rozpoczęto grodzenie posesji szkolnej które zakończono w dniu 18 maja 1935roku.

W lutym 1934 roku zapada decyzja o zkupie sztandaru dla społeczności szkolnej. Inicjatywa wyszła od uczniów klasy VII. Sztandar zamówił p. Feliks Turewicz w stowarzyszeniu „Płomień" w Lublinie za cenę 195 zł.

W maju 1934 roku po zakończeniu niwelacji terenu przy szkole założono sad posadzono żywopłoty i drzewka dekoracyjne.

Uroczyste poświęcenie sztandaru Szkoły Powszechnej im. Henryka Dąbrowskiego w Rejowcu, odbyło się w dniu 10 czerwca 1934 roku. Wymieniona uroczystość została opisana w sposób następujący:

„Dzień był pogodny i ciepły. Wszystkie dzieci zgromadziły się przy szkole i o godzinie 9:00 wyruszyliśmy do kościoła. Na uroczystość poświęcenia sztandaru przybył podinspektor szkolny p. Pieczkowski Stanisław i bardzo dużo osób z miejscowego społeczeństwa szczególnie z cukrowni. Poświęcenie sztandaru i wbijanie gwoździ odbyło się na boisku szkolnym. Uroczystość rozpoczęła się od poświęcenia sztandaru przez prefekta szkolnego ks. Jana Mroza i jego przemówieniu a potem nastąpiło wbijanie gwoździ. Gwoździe wbijano w następującej kolejności: w zastępstwie Józefata Budnego wbijał pan Antoni Budny, w zastępstwie pana inż. Tadeusza Huskowskiego wbijał p. Franciszek Żytkiewicz, w zastępstwie ppłk Kossobuckiego Józefa wbijał p. Cienwski Wacław potem w kolejności Sikorski Marian, Kopałowa, Lerandowska, Horodyska, Szentagon, Żytkiewicz, w zastępstwie p. Antoniego Pikulskiego inspektora szkolnego p. Stanisław Pieczkowski, w zastępstwie ks. Zakrzewskiego ks. Jan Mróz, w imieniu Grona Nauczycielskiego p. Feliks Turewicz, w imieniu Opieki Szkolnej p. Osmólski Stanisław, w imieniu p. Swicy p. Franciszek Żytkiewicz, Szedel Piotr były kierownik emeryt, w imieniu dr. Broj akowskiego Szkolnik Stefan, Cienwski Wacław, Kulczyccy, Antoni Budny, Sapiehowie, Kalinowscy, Siedlewscy, Łebkowscy, Sągin, w imieniu Zarządu Gminy - wójt Stanisław Majewski, Cegłowscy, Cegłowska Lidia, Kubicki, Piechucki, Sergialis. W imieniu robotników cukrowni - Rusiński, Wąsik, Komenda, Starko Józef, w imieniu Cichoskiej Lucyny p. Gajewska Maria, Romanowie, Rusińscy, Ogrodowczykowie, Jarmocowie, ucz. kl. VII Latecka Jadwiga, Kokoszkowie, Adamczykowie, ucz. kl. V Żytkiewicz Janina, ucz. kl. I Wysocka Krysia, ucz. kl. VII Prokopczyk Janina, Adamczuk Bronisław, ucz. kl VII Rogowicz Kazimierz, Gołębiowski, ucz. kl IV c Adamczyk Maria, ucz. kl. I Omolczukowie, w imieniu dzieci szkolnych wbijali gwoździe Holeblat Mordakaj i Szentag Janina ucz. kl VII. Wbito razem 54 gwoździe."[12]

Z okazji zakończenia roku szkolnego w dniu 15 czerwca 1934 roku w podniosłej atmosferze dla szczególnego podkreślenia współpracy ze szkołą rodziców wyznania mojżeszowego wbijali gwoździe do sztandaru szkolnego pp. Listhaus Moszko, Lederman Josef i Szenkier Josef.

W dniu 16 lipca 1934 roku powraca do pracy Stanisław Swica - kierownik szkoły.

[12] Z zapisków kronikarskich pana Feliksa Turewicza – archiwum autorów.

Zarządzeniem z dnia 18 sierpnia 1934 r. Kuratorium Okręgu Szkolnego Lubelskiego - obecna szkoła zostaje podzielona na zasadzie statutu siedmio klasowej szkoły powszechnej na dwie odrębne placówki oświatowe. Zarządzenie określało, że szkoła nie powinna posiadać więcej niż 14 oddziałów. W roku szkolnym 1934/35 było 17 oddziałów i 898 uczniów. W związku z tym powstają dwie szkoły: Nr l im. Henryka Dąbrowskiego i Nr 2. W 1934 roku wizytuje szkołę inspektor Antoni Pikulski.

W dniu 16 września 1934 roku staraniem opiekuna szkolnego pana Franciszka Żytkiewicza został pobudowany i poświęcony pomnik Matki Bożej Różańcowej.

Od roku 1935 wszystkich nowo wykształconych nauczycieli obowiązywała roczna bezpłatna praktyka w szkole a potem oczekiwanie na płatną pracę od miesiąca aż do trzech lat w zależności od rejonu kraju i miejscowości. Obowiązujące pensum -31 godz., często do dwóch wychowawstw, opieka nad organizacjami szkolnymi, pracowniami, kołami zainteresowań, praca w środowisku, itp.

W czerwcu 1936 roku publicznie zaprezentowano obraz olejny pędzla Stanisława Świcy przedstawiający patrona szkoły Henryka Dąbrowskiego.

Decyzją Inspektora Szkolnego w Chełmie z dnia l listopada 1937 roku Nr 3412/37 szkoła zostaje przemianowana na Publiczną Szkołę Powszechną Stopnia III Nr l im. Henryka Dąbrowskiego.

W Lipcu i sierpniu 1938 roku wykonano generalny remont parteru szkoły - odgrzybianie. Wymieniono piasek z pomieszczeń parteru a także przy fundamentach na zewnątrz. Wylano nowe posadzki, ułożono dębowe podkłady i podłogi oraz wypalano ściany. Na zagrzybienie budynku najprawdopodobniej wpłynęła zła lokalizacja. Szkoła została pobudowana na starym cmentarzysku - w czasie prac przy fundamentach wydobyto bardzo dużo szczątków ludzkich, które powtórnie pochowano na cmentarzu parafialnym.

W dniu 21 czerwca 1939 roku na uroczystość zakończenia roku szkolnego przybył J.E. ks. biskup lubelski Władysław Goral, który w tym dniu wizytował parafię Rejowiec. Dokonał odpowiedniego wpisu do księgi pamiątkowej szkoły i sztandaru. Należy podkreślić że po latach został on zaliczony w poczet błogosławionych kościoła rzymsko-katolickiego. Zdjęcia które dokumentują pobyt Biskupa w szkole są jednymi z ostatnich przed uwięzieniem.

Ks. Biskup Władysław Goral przed szkołą podstawową w Rejowcu 21.06.1939 r.

„Biskup pomocniczy diecezji lubelskiej, pasterz o niezwykłym oddaniu Kościołowi, człowiek ascezy i głębokiej pobożności, nazywany niekiedy ,,aniołem pokoju i dobroci". Został aresztowany przez policję polityczną i skazany na karę śmierci, którą zamieniono po interwencjach Stolicy Apostolskiej na dożywocie. Wobec cierpień mówił do kapłanów „Wielkie cele i głębokie zmiany w świecie wymagają wielkich ofiar." Po przewiezieniu go do obozu koncentracyjnego w Sachsenhausen został umieszczony w specjalnym bunkrze w całkowitej izolacji od innych więźniów. Wyniszczony przez maltretowanie i choroby, zakończył życie na krótko przed wyzwoleniem obozu (1945)"[13].

Kierownicy Szkoły Powszechnej w Rejowcu.

Piotr Szedel 23 listopad 1915 r.- 01 wrzesień 1930 r.
Piotr Grochmalicki 01 wrzesień 1930 r. - 19 maj 1932 r.
Stanisław Swica 23 maj 1932 r. - 26 wrzesień 1933 r. *(urlopowany)*
Feliks Turewicz 26 wrzesień 1933 r. - 16 lipiec 1934 r.

Szkoła Nr 1	Szkoła nr 2
Stanisław Świca (18-08-1934 r.- 01-09-1936 r.)	Feliks Turewicz (18-08-1934 r.- 01-09-1935 r.)
Kazimierz Sowa (01-09-1936 r. do końca września 1939 r.)	Antoni Mardoń (01-09-1935 r.- 16-09-1937 r.) *urlopowany*
	Kazimierz Gaczoł (16-09-1937 r.-01-12-1938 r.)
	Antoni Mardoń (01-12-1938 r. do końca września 1939 r.)

[13] Żywoty Świętych Polskich opracował O. Hugo Hoever SOCist – Warmińskie Wydawnictwo Diecezjalne – Olsztyn 1999.

Nauczyciele którzy uczyli w Szkole Powszechnej od roku szkolnego 1906/07 -1933/34

1. Berezecka J.
2. Bośkiewicz Maria
3. Bednarczuk Włodzimierz
4. Bernikowa Joanna
5. Brückowa Maria
6. Cichocka Lucyna
7. Czechówna Stanisława
8. Dyderkówna L.
9. Furmanówna L.
10. Gąskówna Aniela
11. Gogulska J.
12. Gorewycówna
13. Gajewska Maria
14. Grochmalicka Józefa
15. Grochmalicki Piotr
16. Hagelówna Julia
17. Hagelówna Eleonora
18. Harasymówna Maria
19. Imbor Tadeusz
20. Kalinkówna Krystyna
21. Kowalczykówna J.
22. Knapikówna El.
23. Kudlińska E.
24. Kozalewiczówna Z.
25. Kuszowa Janina - n-lka religii rzymsko-katolickiej
26. Kusz Józef
27. Kraft Calet - n-l religii mijżeszowej
28. Kuhny F.
29. Lechówna Rozalia
30. Lejboth Antoni
31. Łabsoka Joanna
32. Morgnsterówna G.- n-lka religii mojżeszowej
33. Mękalska E.
34. Mośniakówna M.
35. Mejerowa Gustawa
36. Montelbaum Szymon- n-l religii mojżeszowej

37. Morgenntern Rywka
38. ks. Mróz Jan- n-l religii rzymskokatolickiej
39. Nizankowska J.
40. Najda Zofia
41. Pająkówna K.
42. Pawulski
43. Podolecka W.
44. Paterkowska Irena
45. Razutówna A.
46. Szedel M.
47. Szedel Piotr
48. Sługocka St.
49. Szczepańska Magdalena
50. Sznekówna Maria- n-lka religii mojżeszowej
51. Świca Stanisław
52. Turewicz Franciszka
53. Turewicz Feliks
54. Tałanda Stanisław
55. ks. Tylimoniuk Bazyli- n-1 religii prawosławnej
56. Wollówna W.
57. Wójtowiczówna B.
58. Wilczkówna Eleonora
59. Wolikowska Józefa
60. Vossberg Brunon
61. Fukrmanówna L.
62. Niziński Jan

Nauczyciele którzy uczyli w Szkole Nr l im. Henryka Dąbrowskiego od roku szkolnego 1934/35 - 1938/39

1. Bośkiewicz Maria
2. Gaczałowa Maria
3. Gaczoł Kazimierz
4. Harasymówna Maria
5. Imbor Tadeusz
6. ks. Kowalski Jan- n-l religii rzymskokatolickiej
7. Kraft Calet- n-l religii mojżeszowej
8. Misiaczek Wiktor

9. Mejerowa Gustawa
10. Morgensztern Rywka
11. Mazurek Józef
12. ks. Marczuk Józef n-l religii prawosławnej
13. Misiaczkowa Jadwiga
14. ks. Mróz Jan- n-l religii rzymsko-katolickiej
15. Niewolak Maria
16. ks. Pnack Mikołaj- n-l eligii prawosławnej
17. Roman Zdzisław
18. Sowa Kazimierz
19. Śliwińska Zofia
20. Świca Stanisław
21. Sowa Józefa
22. Sztylerman Majer- n-l religii mojżeszowej
23. Turewicz Feliks
24. Turewicz Franciszka
25. ks. Tylimoniuk Bazyli- n-l religii prawosławnej
26. Gajewska Maria
27. Kopać
28. Murdoń Antoni
29. Tomczakówna Honorata
30. Vossberg Brunon

Podział rejonów szkolnych pomiędzy szkołami Nr l i Nr 2 od roku szkolnego 1934/35 -1938/39

Rejon Szkoły Nr l

1. W Osadzie Rejowiec

- ul. Piłsudskiego (z wyjątkiem zachodniej części tej ulicy od rynku do kościoła)
- ul. Niecała
- ul. Fabryczna
- ul. Zacisze
- ul. Mikołaja Reja (część południowa)

2. Cukrownia Rejowiec
3. Folwark Rejowiec
4. Kobyle
5. Folwark Kostunin

Rejon Szkoły Nr 2

1. W Osadzie Rejowiec (zachodnia część ul. Piłsudskiego od kościoła do rynku)
- ul. Pierackiego
- Rynek
- ul. 3-go Maja
- ul. Berka Jasielewicza
- ul. Bożnicza
- ul. Szkolna
- ul. Dąbrowskiego
- ul. Kolejowa
- ul. Mikołaja Reja (część północna)

2. Wólka Rejowiecka
3. Kolonia Popówka
4. Kolonia Adamów (ta część w pobliżu Rejowca)

Opiekunowie drużyny harcerskiej przy Szkole w Rejowcu

1931/32

18-03-1932 r. - założenie drużyny harcerskiej
Jadwiga Nieziankowska (żeńska - 25)
Feliks Turewicz (męska - 30)

1932/33

Maria Harasymówna Tadeusz Imbor

1933/34

Stanisława Czech Włodzimierz Bednarczuk

1934/35

brak drużyny żeńskiej
Zdzisław Roman (pod koniec roku rozwiązana)

Szkoła Nr 1

brak zainteresowania ze strony opiekunów

1935/36

Drużyna harcerska powstaje przy Szkole Nr 2. Szkoła Nr l - tylko drużyna żeńska - Maria Bośkiewicz.

1936/37

Z harcerzy ze szkół Nr l i Nr 2 powstaje między szkolna drużyna harcerska męska - Feliks Turewicz

1937/38

08 grudnia 1937 roku opiekunem drużyn harcerskich zostaje Kazimierz Sowa. Uroczyste przyrzeczenie członków I Męskiej Drużyny Harcerskiej następuje w obecności komendanta hówca Mariana Pilarskiego. Drużyna przetrwała do działań wojennych II Wojny Światowej.

Szkoła na przykładowo wybranych liczbach.

L.p.	Rok szkolny	Nr Szkoły	*Liczba* uczniów
1	1924/25	-	376
2	1925/26	-	431
3	1926/27	-	459
4	1927/28	-	482
5	1928/29	-	543
6	1929/30	-	581
7	1930/31	-	711
8	1931/32	-	778
9	1932/33	-	801
10	1933/34	-	814
11	1934/35 1934/35	Nr 1 Nr 2	460 438
12	1935/36	Nr 1	457
13	1936/37	Nr 1	409
14	1937/38	Nr 1	419
15	1938/39	Nr 1	460

Liczba uczniów w szkole z rozbiciem na poszczególne wyznania.

L.p.	Rok szkolny	Szkoła Nr	Rymsko-katolicy	Mojżeszowe	Prawos - ławne	Ewange-licy	Adwen-tyści	Greko-katolicy	Razem uczniów
1	1931/32	-	336	379	58	-	5	-	778
2	1934/35	1	196	224	35	1	4	-	460
3	1935/36	1	215	196	45	1	-	-	457
4	1936/37	1	185	175	48	1	-	-	409
5	1937/38	1	216	153	47	2	-	1	419
6	1938/39	1	263	144	48	3	-	2	460

Nauczyciele którzy ponieśli męczeńską śmierć w więzieniach i obozach koncentracyjnych okupanta hitlerowskiego w latach 1939 – 1944

Lp.	**Szkoła Nr 1**	**Szkoła Nr 2**
1	**Kazimierz Sowa - kierownik szkoły**	**Kazimierz Gaczoł – kierownik szkoły**
2	**Józef Mazurek**	**Antoni Mardoń**
3	**N.N.**	**Feliks Turewicz**
4		**Zofia Zdunek**

6. Rejowiec dzisiaj

Herb Rejowca

Rejowiec posiada herb „Oksza" – taki sam jakim pieczętował się Mikołaj Rej. Tarcza stanowi pole herbu koloru czerwonego, która jest symbolem cnoty, odwagi, waleczności i szlachetności.

Godło - odmiana toporu bojowego skierowany w prawo o symbolice pokrewnej między innymi mieczowi. Przedstawiony jest w kolorze srebrnym bez żadnych ozdób i cieniowań ze złotym trzonkiem. Może oznaczać dokonanie wojennego czynu.

Przedstawianie herbu w technice czarno-białej.

Graficzne odwzorowanie tynktur czyli barw:
kolor czerwony – pionowe kreski
kolor biały (srebrny) – pole białe
kolor złoty – czarne kropki

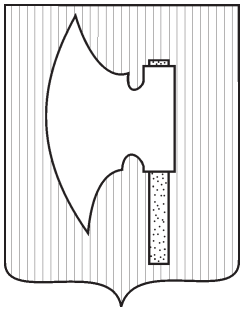

Na toporze nie mogą znajdować się cieniowania w postaci pionowych kresek bo to oznaczałoby kolor czerwony czyli krew a tego nie ma w herbie „Oksza".

Informacje ogólne

Rejowiec jest siedzibą Gminy. Terytorialnie należy do powiatu krasnyostawskiego, województwa lubelskiego. Przy ul. Dąbrowskiego l mieści się siedziba Urzędu Gminy, Rady Gminy oraz Urząd Stanu Cywilnego w Rejowcu. Gmina swoim zasięgiem obejmuje następujące miejscowości: Aleksandria Niedziałowska, Aleksandria Krzywowolska, Bańkowszczyzna, Bieniów, Czechów Kąt, Elżbiecin, Hruszów, Kobyle, Leonów, Marynin, Marysin, Niedziałowice, Niemirów, Rybie, Rejowiec, Rejowiec Kolonia, Siedliszczki, Stary Majdan, Wereszcze Duże, Wereszcze Małe,

Siedziba urzędu gminy w Rejowcu

Wólka Rejowiecka, Zagrody, Zawadówka, Zyngierówka. Od północnej strony gmina graniczy z gminą Rejowiec Fabryczny, od wschodniej z gminą Chełm, od południowej z gminą Krasnystaw, od zachodniej z gminą Łopiennik Górny.

Wszystkie wsie w gminie posiadają sieć wodociągową, telefonizację, niektóre z nich sieć gazową i sanitarną. Do każdej z nich można dojechać linią autobusową lub MPK.

Na terenie gminy jest siedem placówek oświatowych w tym: szkoły podstawowe, gimnazjum, przedszkole, liceum ogólnokształcące i pomaturalne.

Ogólna liczba ludności w gminie to około 7400 osób. Sam Rejowiec liczy około 2250 osób. Ludność gminy to przeważnie rolnicy utrzymujący się z niewielkich obszarowo gospodarstw rolnych. Nie duży procent ludności zatrudniony jest w urzędach i zakładach pracy na terenie Rejowca i okolic. Spora część dojeżdża do pracy do pobliskiego Chełma, Rejowca Fabrycznego i Krasnegostawu.

Na terenie Rejowca istnieją zakłady pracy takie jak: Cukrownia, Gospodarstwo Rybackie, Tartak, Zakłady Produkcji Papieru Toaletowego, Gminna Spółdzielnia, Wojewódzki Ośrodek Doradztwa Rolniczego, Piekarnia, rzemieślnicza drobna wytwórczość, sieć sklepów handlowych i punktów usługowych, służba medyczna i weterynaryjna, apteka, Urząd Pocztowy, Rewir Dzielnicowy Policji, Bank Spółdzielczy, Filia Wschodniego Banku Cukrownictwa.

W Rejowcu działa od blisko 100 lat Ochotnicza Straż Pożarna wyposażona w sprzęt ratownictwa ogólnego i drogowego.

Teren Gminy Rejowiec obejmują pracą duszpasterską następujące parafie rzymsko-katolickie - głównie Parafia Rejowiec, w niewielkiej części Parafia Żulin, Podgórze i Siennica Różana.

Rada Gminy i Wójt Gminy działa przy pomocy: Urzędu Gminy, Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej i Biura Obsługi Szkół. W strukturę urzędu wchodzi również Gminna Biblioteka Publiczna oraz Gminny Ośrodek Kultury.

Gminny Ośrodek Kultury z siedzibą przy ulicy Fabrycznej kieruje się przede wszystkim zaspokajaniem kulturalnych potrzeb społeczeństwa i przez to jest najbardziej postrzegany. Przy GOK działają teatrzyki dziecięce, grupy teatralne młodzieżowe i koła zainteresowań. Organizowane są kilka razy w roku plenery malarskie, na które zjeżdżają artyści z całej Polski. Dużą popularnością cieszą się wystawy poplenerowe, wystawy malarskie miejscowych artystów, wystawy rękodzieła ludowego i kolekcjonerskie. Organizowane są wieczory literackie, poetyckie i prelekcje. Do tradycji należą festiwale kapel ludowych z całego regionu oraz festyny. Regionalny Przegląd Piosenki i Przyśpiewki Ludowej, rodziny muzykujące Państwa Górskich z Rejowca i Państwa Sroczyńskich z Wereszcz Dużych. Wielką chlubą GOK jest orkiestra dęta i kapela ludowa „Sami Swoi". Wyjeżdżają one na występy, festyny, konkursy i róże imprezy kulturalne po całym kraju, zajmując wysokie miejsca w konkursach. Znani są bardzo dobrze w społeczeń-

Wernisaż kończący plener malarski (zimowy) zdjęcie ze zbiorów GOK w Rejowcu

Orkiestra dęta
fot. Tomasz Awdziejczyk

Zespół „Sami Swoi" zdjęcie GOK w Rejowcu

stwie gdyż urozmaicają swoimi występami wszystkie imprezy kulturalne. W roku 2002 zespół „Sami Swoi" obchodził uroczyście 15-sto lecie istnienia. Nad całokształtem działalności Gminnego Ośrodka Kultury czuwa Pani Dyrektor Dorota Łosiewicz.

7. Zwiedzanie Rejowca i najbliższej okolicy

Rynek

Centralnym miejscem osady jest rynek. Ma on wygląd typowy dla średniowiecznych miast. Plan miasteczka wytyczony został przy jego lokowaniu. Z czworobocznego planu rynkowego wybiegają ulice. Zabudowa rynku jest z XIX i XX wieku. Nie zachowała się stara drewniana zabudowa po spaleniu Rejowca przez wojska kozackie. Nie zachowała się również zabudowa rynku od strony południowej i zachodniej z uwagi na to, że w czasie okupacji Niemcy przeznaczyli te zabudowania, na tak zwane de-

Fragment ul. 3 Maja w rynku

putaty opałowe. W centrum placu znajduje się zabytkowa pompa, którą mieszkańcy pamiętają od zawsze. W rynku znajduje się zwyczajowo przyjęty nazwą Dom Reja. Jest to budynek dawnego ratusza. Pochodzi przypuszczalnie z XVII wieku. Był wielokrotnie przebudowywany. Obecnie przeznaczony na budynek mieszkalny. Zachowała się charakterystyczna budowla dla

Zabytkowa pompa w rynku, zdj. Tomasz Awdziejczyk

Zabytkowy tzw. dom Reja, widok od frontu

Zabytkowy tzw. dom Reja, widok od ul Kościuszki

tego okresu. Od frontu budynek ten posiada portyk na dwu kolumnach toskańskich podtrzymujący trójkątny fronton, obiektem wielkiego zainteresowania artystów malarzy przyjeżdżających z całej Polski na plenery malarskie. Od strony południowej Domu Reja znajduje się druga pompa wodna do poboru wody pitnej dla mieszkańców, w okolicy pomp znajdują się bardzo duże podziemne zbiorniki z przeznaczeniem na wodę do celów gaśniczych wybudowane pod koniec XIX wieku.

Obiekty Szkolne

W niedalekiej odległości od rynku przy ulicy Zwierzyńskiego znajdują się obiekty szkolne. Na uwagę zasługuje brama główna w ogrodzeniu pochodzi ona z końca XIX wieku. Pierwotnie jej przeznaczenie było przy kościele unickim, zwanym białym kościółkiem. Po II wojnie przeniesiona i zainstalowana w ogrodzenie szkoły. Na placu szkolnym znajduje się figura Matki Boskiej. Pierwotnie była to Matka Boska Różańcowa. Postawiona w 1934 roku z inicjatywy opiekuna szkolnego Franciszka Żytkiewicza przy poparciu finansowym miejscowego społeczeństwa i pracowników Cukrowni Rejowiec. Figura w nienaruszonym stanie przetrwała do początku II wojny. W czasie wojny została zniszczona. Po 1945 roku społeczeństwo odbudowało figurę w zmienionym nieco kształcie. Od tego czasu nosi nazwę Matki Boskiej Niepokalanego Poczęcia. Na postumencie

Brama główna w ogrodzeniu przy szkole podstawowej

napis: „Królowo Korony Polskiej módl się za nami". W 1965 roku figura została zdjęta. A cokół, którego nie zdołano rozbić został zakopany. Figurę umieszczono zamiast nagrobku na cmentarzu parafialnym. W 1990 roku w czasie wymiany pomnika na grobie na którym stała figura Matki Boskiej nadarzyła się okazja i sprzyjające okoliczności aby figura Matki Boskiej powróciła na dawne miejsce. Naoczny świadek wydarzenia z 1965 roku wskazał miejsce zakopania cokołu. Ponowne uroczyste poświęcenie nastąpiło 08 grudnia 1990 roku.

Figura Matki Boskiej Niepokalanego Poczęcia

Pierwszym powojennym dyrektorem szkoły był Stanisław Zwierzyński. Działalność pierwszego dyrektora to: rozbudowa szkoły, budowa sali gimnastycznej, urządzenie unikatowej w skali regionu sali biologicznej, małe muzeum przyrodnicze, które przez lata zaniedbania dzisiaj można oglądać w szczątkowej formie. Zachowała się natomiast skamielina (skamieniałe drzewo). Ponadto zorganizował ogród geograficzny - dzisiaj nieistniejący. Na teren całego miasteczka sprowadził i zasadził wiele gatunków drzew i krzewów. Za zasługi jakie poniósł na rzecz miasteczka została nazwana ulica Jego Imieniem.

Kościół pounicki

Kościół pounicki pod wezwaniem Świętego Michała Archanioła usytuowany jest przy ulicy Kościuszki. Fundatorem kościoła był właściciel Rejowca Wiktoryn Zaleski starosta borecki, który rozpoczął budowę .Po śmierci Wiktoryna Zaleskiego budowę dokończył Józef Kajetan Ossoliński. Kościół służył erygowanej parafii greko-katolickiej. W 1875 roku został przejęty przez prawosławnych, którzy użytkowali świątynię do 1918 roku. W latach następnych popadała w coraz większą ruinę. Świątynia wybudowana w stylu klasycystycznym na planie prostokąta. Posiada dwie zakrystie i prezbiterium. Nad zakrystiami na piętrze loże. Nawa czteroprzęsłowa o ścianach

Fronton kościoła pounickiego

rozczłonowanych płaskimi filarami pilastrowymi podtrzymującymi belkowanie z fryzem tryglifowo-etapowym. Chór muzyczny podparty na dwu filarach. Elewacja zewnętrzna rozczłonkowana pilastrami toskańskimi na boniowych cokołach. Okna i otwory drzwiowe w obramieniach opaskowych. Fasada zwieńczona ogzymsowanym trójkątnym przyczółkiem z okrągłym otworem okiennym. Ponad szczytem wysoki mur attykowy a wyżej drugi szczyt przykryty przyczółkiem z przeźroczem na sygnaturkę. Wystrój wnętrza był bardzo bogaty. Niektóre obrazy z XVII wieku znakomitego pędzla włoskiej szkoły malarskiej, między innymi: obraz owalny Matki Boskiej z Dzieciątkiem, obraz Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny, Obraz Matki Bożej Nieustającej Pomocy, obraz Chrystusa ukrzyżowanego[14], obraz św. Michała Archanioła. Wyposażenie przeniesione zostało do kościoła rzymsko-katolickiego. Z czasem świątynia uległa całkowitej ruinie. Na początku lat 1990-tych rozpoczęto renowację. Obok świątyni usytuowana jest klasycystyczna dzwonnica z 1900 roku na planie kwadratu. Dwukondygnacyjna, murowana, otynkowana. Przykryta dachem namiotowym. Elewacje posiadają pilastry narożne podtrzymujące trójkątne szczyty wieńczące kondygnację parterową. Otwory okienne przysklepione odcinkowo. W dzwonnicy wisiał dzwon o wadze 24 i 1/2 puda (ok. 401 kg.) zamówiony i wykonany w roku 1895, kosztował 420 ówczesnych rubli.

Dzwonnica przy kościele pounickim

Obie te budowle elewację zewnętrzną pomalowaną mają na kolor biały co przyciąga oko niejednego przechodzącego. Wyglądają przepięknie zwłaszcza latem na tle otaczającej je zieleni.

W obrębie świątyni od strony zachodniej znajduje się grzebalny cmentarz rzymskokatolicki. Na cmentarzu tuż przy wejściu głównym znajdują się kwatery wojenne.

[14] Od roku 1970 obraz Chrystusa ukrzyżowanego uznany za skradziony odnaleziony przez współautora publikacji w dn. 03.11.1999 r.

Kościół rzymskokatolicki pod wezwaniem św. Jozafata Biskupa i Męczennika

Kościół katolicki usytuowany jest przy ulicy Kościuszki przy drodze wylotowej z Rejowca do Chełma. Wzniesiony został staraniem i fundacją ostatnich właścicieli Rejowca Marię i Józefata Budnych. Wybudowano go w latach 1906-1907 w stylu neogotyku nadwiślańskiego z czerwonej cegły i zwieńczony jedną wieżą. Kościół jest przykładem architektury neogotyckiej nurtu popularnego na ziemiach polskich z początku XX wieku. Zbudowany jest na polanie *krzyża*. Naw bocznych nie posiada .W wystroju kościoła zastosowano liczne detale architektoniczne podkreślające jego styl. Przy prezbiterium znajdują się dwie zakrystie ..Ołtarze wykonano w stylu neogotyckim. W ołtarzu głównym znajduje się figura św. Jozafata Biskupa i Męczennika patrona parafii. Ołtarze boczne, chrzcielnica, konfesjonały ławki wykonane z drewna dębowego w stylu neogotyckim.

Kościół parafialny pod wezwaniem św. Jozafata B. i M. w Rejowcu

Obraz Matki Bożej Rejowieckiej

Po prawej stronie nad konfesjonałem duży obraz Matki Bożej Nieustającej Pomocy datowany na rok 1893, pędzla F. Ciehockiego. Po lewej zaś stronie nad konfesjonałem również okazały obraz Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny. Obrazy wzmiankowane w XIX wieku w inwentarzach kościoła pounickiego. Po lewej stronie pod oknem przy ołtarzu bocznym owalny obraz w pozłacanej ramie Matki Bożej z Dzieciątkiem. Obraz uznany za dzieło z XVII wieku. Wzmiankowany w spisach in-

wentarza z 1720 roku. Opisany jako owalny obraz w ramach złotych z wizerunkiem Matki Boskiej z Dzieciątkiem zawieszony w wielkim ołtarzu, dzieło dobrego pędzla włoskiej szkoły malarskiej. Po 1945 roku obraz został przejęty wraz z innymi obrazami i inwentarzem przez parafię rzymsko-katolicką. W nie wyjaśnionych okolicznościach złożono go na strychu starej plebanii. Przez długie lata niewłaściwie przechowywany uległ poważnemu zniszczeniu. Podczas penetracji strychu w 1998 roku przypadkowo obraz odnalazł Zdzisław Kalinowski, który poszukiwał go przez wiele lat. Dzięki ogromnej ofiarności parafian obraz wraz z oryginalną XVII wieczną ramą został odnowiony. Od 2000 roku zwany Matką Boską Rejowiecką. Wyjątkowość tego dzieła niech zobrazuje następujący cytat:

„Ten obraz modlitwami nasiąknięty
Ten obraz spotkaniami z Matką Bożą święty
W tym obrazie zastygły szepty i westchnienia
i łzy gorzkie wylane poprzez pokolenia”

- ks. Ferdynand Ochała

W kościele zachowały się również obrazy z wystroju kościoła pounickiego takie jak: obraz Św. Michała Archanioła, obraz Chrystusa Ukrzyżowanego oraz świecznik cynowy fundacji Wacława Rzewuskiego z monogramami i herbem Krzywda. Zachowały się też fragmenty wystroju ikonostasu. W kościele znajdują się relikwie Św. Jozafata Biskupa i Męczennika, które przekazał książę Adam Woroniecki Budnym w 1908 roku, wraz z pismami potwierdzającymi ich autentyczność: z Rzymu z 20 września 1877 roku oraz od Kardynała Ledóchowskiego z dnia 05 kwietnia 1886 roku. Na wieży kościelnej zawieszony jest dzwon spiżowy z 1947 roku o wadze 500 kg Na bramie ogrodzenia widać herby fundatorów Jastrzębiec.

Herb fundatorów Jastrzębiec na bramie ogrodzenia cmentarza kościelnego

Zespół pałacowy

Pałac Ossolińskich

Pałac Ossolińskich, zdj. Tomasz Awdziejczyk

We wschodniej części Rejowca przy ulicy Przemysłowej znajduje się pałac wzniesiony w pierwszej połowie XIX wieku przez Ossolińskich w miejscu dawnego drewnianego, który uległ spaleniu. Najstarsza część środkowa stanowi korpus główny wzniesiony na planie czworoboku i podpiwniczony. Posiada piętro i czworoboczną wieżę nad nim. Od frontu cztero kolumnowy portyk a nad nim taras. Od strony tylnej trójboczny ryzalit sali balowej. Do części głównej w późniejszym czasie dobudowano skośnie ustawione parterowe skrzydła boczne z dwoma okrągłymi piętrowymi wieżyczkami na narożach. Na parterze sufity fasetowe z późno klasycystycznymi sztukateriami. W sali balowej zachowana posadzka wykonana z kilku gatunków drewna, a także dwa XIX wieczne cylindrycznie zwieńczone wazonami piece. W saloniku na uwagę zasługuje narożny kamienny kominek z początku XIX wieku. Wystrój wewnętrzny uzupełniają stiukowe obramienia drzwi z bogato ornamentowymi supraportami. na zewnątrz otwory okienne posiadają obramienia w postaci pilastrów herbowych. Od strony południowej kolumny toskańskie. Fasady zwieńczone są murami attykowymi z dekoracją stiukową w postaci masek, girland i wieńców. Dachy kryte blachą, dwuspadowe, nad wieżami stożkowe i namiotowe. Zespół pałacowy uznany za zabytek wielkiej klasy. Jest w dobrym stanie technicznym, zarówno w wystroju wewnętrznym jak i zewnętrznym. Obecnie siedziba Wojewódzkiego Ośrodka Doradztwa Rolniczego.

Budynki zespołu pałacowego

W pobliżu pałacu zachowały się budynki zespołu pałacowego to jest oficyna wybudowana w XVII wieku i czworak z pierwszej połowy XIX wieku. Oficyna jest budynkiem parterowym, murowanym, otynkowa-

nym, na rzucie prostokąta z ryzalitem środkowym. Posiada wystrój zewnętrzny o cechach klasycystycznych. Dach dwuspadowy z naczółkami z zachowaną starą więźbą.

Czworak z pierwszej połowy XIX wieku klasycystyczny, kamienny, otynkowany, parterowy z poddaszem mieszkalnym. Przeznaczony jako budynek mieszkalny.

Wokół zespołu budynków pałacowych i samego pałacu znajduje się park z pięknymi okazami starodrzewia lip i jesionów a w głębi nieduży staw.

Pozostałe zabytki Rejowca

Brama główna cukrowni Rejowiec

W niedalekiej odległości od zespołu pałacowego znajdują się budynki cukrowni wzniesione pod koniec XIX wieku. Z czasem część tych zabudowań została zmodernizowana. Fabryka czynna od czasu jej powstania po dzień dzisiejszy. W pobliżu wybudowane są bloki mieszkalne dla pracowników cukrowni. Najstarsza ich część to tak zwana stara osada. Wybudowana wraz z postawieniem fabryki.

W połowie drogi z cukrowni do centrum przy drodze stoi figura Matki Boskiej Różańcowej z 1904 roku. Ufundował ją Józefat Budny w 50-tą rocznicę upamiętnienia ogłoszenia dogmatu Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Marii Panny.

U wylotu z ulicy Chełmskiej po lewej stronie wznosi się duży kopiec. Jest to wczesnośredniowieczny kurhan grzebalny. Na szczycie usytuowany jest krzyż. Jest również miejscem pochówku powstańców z 1863 roku.

Figura Matki Boskiej Różańcowej

Wokół Rejowca

Po zwiedzeniu Rejowca warto wybrać się do pobliskich okolic.

Hruszów

Urokliwe zakątki lasu w Hruszowie

Wieś położona na zachód od Rejowca okalana od wschodu pięknym lasem sosnowym. Na rozstaju dróg u wjazdu ustawiona jest betonowa kapliczka z 1946 roku dla uwiecznienia ofiar hitlerowskich z II wojny światowej. W cokole wmurowana tablica z nazwiskami osób które zginęły. W pobliskiej Stacji Hodowli Roślin na skraju lasu otoczony mokradłem wznosi się wczesnośredniowieczny kurhan. Jest porośnięty sosnami, na jego szczycie mogiła powstańców z 1863 roku oznaczona drewnianym krzyżem.

Rybie

Wieś w odległości 4 km na wschód od Rejowca. Cechą charakterystyczną wsi są pagóry kredowe, porośnięte lasem sosnowo dębowym. Na przełomie XIX i XX wieku zamieszkiwana przez niemieckich osadników. W pobliżu znajduje się duży kopiec tak zwane mogiłki. Kurhan pochodzi z czasów wczesnego średniowiecza. Według miejscowej tradycji pochowani są tam powstańcy z 1863 roku.

Po między Rejowcem a Rybiem rozlokowane są stawy rybackie a wśród nich staw tak zwany Czerwony Rów, z którego bierze swój początek rzeka Rejka.

Krynica i Kolonia Hruszów

Wsie położone wzdłuż drogi do Bzitego na obszarze pagórów chełmskich w odległości około 3 km od Rejowca. Dojść można pieszo kierując się na tak zwana górę krasnostawską. Jest to miejsce interesujące ze

Grodzisko zwane Arianką

względu na położenie na wysokości 270 m.n.p.m. stąd rozciąga się przepiękna panorama Rejowca. Teren pokryty lasami sosnowymi, które wytwarzają specyficzny mikroklimat.

Ważnym obiektem turystycznym jest znajdująca się tu unikalna budowla. Grobisko zwane Arianką. Jest to kaplica grobowa z zawaloną obecnie kryptą. Uważane jest za miejsce spoczynku arianina Pawła Orzechowskiego, podkomorzego chełmskiego, właściciela zamku w Krupem. Budowla pochodzi prawdopodobnie z 1612 roku. Zbudowana jest z kamienia w formie sześcianu przykryta wysokim ceglanym ostrosłupem w formie piramidy. Arianka wraz z otaczającymi ją pagórami porośniętymi sosnowym lasem służy jako wielka atrakcja dla turystów. Przez miejsce to przebiegają szlaki turystyczne.

Krupe

Rozległa wieś położona na trasie Rejowiec Krasnystaw. Krupe rozciąga się nad niewielkim strumieniem. Szczególną atrakcją turystyczną są ruiny zamku średniowiecznego. Zamek wzniesiony w końcu XVI wieku przez arianina Pawła Orzechowskiego, bliskiego przyjaciela Mikołaja Reja. W połowie XVII wieku uległ zniszczeniu. W czasie najazdu kozackiego w zamku krupskim stał obozem Bohdan Chmielnicki. Zamek wraz z fosą przedzamczą był rozległym obwodem warownym z bastionami na narożach i murami kurtynowymi. Obronność jego wzmacniały stawy usytuowane na przesmykach między zespołami. Zamek właściwy składał się z obiektu mieszkalnego złożonego z dwu skrzydeł tworzących wewnątrz nieduży dziedziniec zamknięty z pozostałych stron murami. Wejście na teren zamku znajduje się od strony północno wschodniej gdzie kiedyś mieściła się brama wjazdowa. Od końca XVII wieku w ruinie. Jest dużą atrakcją turystyczną.

Borowica

Na północny zachód od Rejowca u ujścia Rejki do Wieprza rozlokowana jest wieś Borowica. Niegdyś wchodziła w skład majątku Żulin. Właścicielem tego majątku pod koniec XIX wieku był Nikodem Budny rodzony brat Józefata Budnego z Rejowca.

Zabytkowy modrzewiowy kościół w Borowicy

Wieś usytuowana wśród lasów i pól. Posiada bardzo duże walory do spokojnego wypoczynku. Na szczególna uwagę zasługuje zabytkowy modrzewiowy kościół z 1797 roku. Wybudowany w stylu klasycystycznym wpisany jako zabytek klasy zerowej. Na początku XIX wieku kościółek gruntownie odnowił i wyposażył Nikodem Budny. Kościół ma konstrukcję zrębową i założenie centralne. Obiekt przykryty dachem namiotowym. Budowla to wielka atrakcja turystyczna i prawdziwa perełka okolicy.

Rekreacja i wypoczynek

Wypocząć i miło czas spędzić można przy akwenie nazwanym Białym Rowem. Dobrym miejscem do odpoczynku są pobliskie lasy mieszane bogate w starodrzewia. Atrakcyjnym miejscem jest las zwany Klinem, w którym znajdują się liczne, głębokie suche wąwozy. Są one charakterystyczne dla pagórów chełmskich, powstałe w ciągu wieków.

Biały Rów

Czynnego wypoczynku można zażyć w Rejowcu na stadionie sportowym, oraz uprawiając wycieczki piesze i rowerowe po wyżej opisanych miejscach. Miasteczko posiada sporo zieleni w postaci parków, skwerów, oraz zadrzewionych ogródków przydomowych. W obrębie Rejowca jest kilka drzew liczących sobie około 200 lat. Dwa z nich klon i jesion rosną na prywatnej posesji przy ulicy Szkolnej oraz wierzba na łące pomiędzy ulicą Kościuszki a pałacem Ossolińskich. Przy gminie rośnie okazały dąb. W Maryninie natomiast dąb kilkusetletni. Plac kościelny wysadzony jest lipami, które posadzone zostały wraz z budową kościoła to jest z początku XX wieku. Przez Rejowiec przebiega żółty szlak turystyczny.

Zabytkowe drzewo – jesion

Zabytkowe drzewa w ogrodzie przydomowym – klon i jesion

8. Kalendarium

1542 – Mikołaj Rej lokuje wieś Sawczyn
04-05-1547 – Sawczyn otrzymuje przywilej lokacyjny i prawa miejskie oraz nazwę Rejowiec
1561 – Mikołaj Rej buduje zbór kalwiński
1569 – Śmierć Mikołaja Reja – Rejowiec dziedziczą synowie Andrzej i Krzysztof
1647 – Wnuk Mikołaja Reja Marek buduje nowy zbór kalwiński
1648 – Rejowiec zniszczony przez wojska Chmielnickiego
1657 – Epidemia dżumy w Rejowcu i okolicach
1700 – Rejowiec przechodzi w posiadane Stanisława Mateusza Rzewuskiego
1712 – Żydzi osiedleni od końca XVI wieku budują synagogę drewnianą
1712 – Rejowiecka gmina żydowaska wyodrębnia się z kahału chełmskiego
1731 – Rzewuscy wznoszą szpital i drewniany kościół greko-katolicki
1755 – Umiera Seweryn Rzewuski, właścicielem Rejowca zostaje brat Wacław Rzewuski
1789 – Po śmierci Wacława Rzewuskiego Rejowiec przejmuje Wiktoryn Zaleski starosta borecki
1796 – Wiktoryn Zaleski wznosi murowany kościół greko-katolicki
1781 – Marianna Zaleska bratanica Wiktoryna Zaleskiego wychodzi za mąż za Józefa Kajetana Ossolińskiego a pod koniec XVIII wieku budują pałac w Rejowcu
1802 – Józef Ossoliński kończy po Wiktorynie Zaleskim budowę kościoła greko-katolickiego
1805 – Konstancja Ossolińska córka Marianny z Zaleskich i Józefa Ossolińskiego wychodzi za mąż za hrabiego Tomasza Łubieńskiego i stają się właścicielami Rejowca

1822-1826 – Tomasz Łubieński oddaje Rejowiec w dzierżawę
1832 – Książę Adam Woroniecki kupuje Rejowiec
1852 – Adam Woroniecki przeprowadza remont Świątyni
1866 – utworzenie Gminy Wiejskiej Rejowiec
1867 – Utrata praw miejskich za udział ludności w powstaniu styczniowym
18-02-1875 – Likwidacja kościoła unickiego w diecezji chełmskiej
1877 – Budowa Kolei Nadwiślańskiej z przystankiem w Stajnem zwanym Rejowiec
20-08-1877 – Pismo z Rzymu potwierdzające autentyczność relikwii św. Jozafata BIM
1879 – Wdowa po Henryku Maria Woroniecka z Orsettich wychodzi po raz drugi za mąż za Stanisława Łubieńskiego
05-04-1886 – Kardynał Mieczysław Ledóchowski przekazuje relikwie św. Jozafata BIM i potwierdza autentyczność
1894 – Maria Woroniecka z Orsettich Łubieńska sprzedaje Rejowiec małżonkom Marii z Pilitowskich i Józefatowi Budnym
1896 – Józefat Budny buduje cukrownię, młyny i gorzelnię
1904 – Ustawienie figury Matki Boskiej Różańcowej w 50-tą rocznicę ogłoszenia dogmatu Najświętszej Marii Panny Niepokalanego Poczęcia
1905 – Manifestacje i wiece patriotyczne, ludność upomina się o niepodległość i polskie szkoły
1905 – Józefat Budny organizuje pierwszą szkołę z polskim językiem nauczania
1906-1907 – Wybudowano kościół rzymsko-katolicki z fundacji Budnych
05-05-1908 – Książę Adam Woroniecki przekazuje Budnym wraz z dokumentacją autentyczności relikwie św. Jozafata
1909 – Założenie Ochotniczej Straży Pożarnej w Rejowcu
1914 – Utworzenie cmentarza katolickiego przy torze cukrowniczym
Sierpień 1915 roku - Epidemia cholery
9-10.08-1915 – Wojska rosyjskie wycofują się palą Rejowiec i okolice
11 -08-1915 – Do Rejowca wkraczają Austriacy
23-11-1915 – Polski Komitet Ratunkowy Ziemi Chełmskiej upoważnia Piotra Szedla do utworzenia w Rejowcu szkoły polskiej

1915 – Wojska austriackie rozpoczynają budowę kolei z Rejowca do Rawy Ruskiej
15-22.10-1917– Budowa Kopca Kościuszki
02-01-1918 – Władze austriackie zezwalają na lokalizację cmentarza przy cerkwi unickiej
09-02-1918 – Traktat w Brześciu, państwa centralne oddają chełmszczyznę Ukrainie w zamian za dostawę żywności
18-02-1918 – Wiece protestacyjne przeciwko traktatowi brzeskiemu
31-07-1918 – Do Rejowca wkraczają wojska pruskie – moskale opuszczają Rejowiec
1919 – Powstanie Poczty i Telegrafu w Rejowcu
01 -05-1919 – Erygowanie parafii Rejowiec.
29-05-1919 – Konsekracja kościoła.
08-08-1920 – Wojska bolszewickie znajdują się na przedpolu Rejowca – następuje ewakuacja urzędów i właścicieli dóbr Rejowca
1922 – Sąd Pokoju zostaje przeniesiony z Rejowca do Siedliszcza
01 -11 –1925 – Koleją przez stację Rejowiec przewożone są prochy Nieznanego Żołnierza
1925 – W Warszawie umiera Maria Budna
10-11-1928 – Młodzież szkolna bierze udział w sypaniu kopca niepodległości na górze katedralnej w Chełmie
20-10-1930 – Wznowienie nauki w nowym budynku szkolnym – szkoła otrzymuje im. Henryka Dąbrowskiego.
1931 – Wykonanie ogrodzenia cmentarza grzebalnego
10-06-1934 – Szkoła Powszechna im. Henryka Dąbrowskiego w Rejowcu otrzymuje sztandar.
18-08-1934 – Kuratorium Okręgu Szkolnego w Lublinie dzieli szkołę na Nr l Henryka Dąbrowskiego i szkołę Nr 2
16-09-1934 – Postawienie przed budynkiem szkoły figury Matki Boskiej Różańcowej
1936 – Ułożenie krawężników i chodników w Rejowcu
1936 – Wykonanie schodów do kościoła
18-11-1936 – Józefat Budny usynawia bratanka Antoniego Ludwika Budnego
12-04-1938 – W Warszawie umiera Józefat Budny
19-04-1938 – Sprowadzenie z Warszawy zwłok Marii i Józefata Budnych.

21-04-1938 – Złożenie zwłok Marii i Józefata Budnych w krypcie kościoła

09-09-1939 – Na linii Rejowiec Zawadówka zbombardowano transport z amunicją

26-09-1939 – Do Rejowca wkracza Armia Czerwona

10-10-1939 – Do Rejowca wkraczają Niemcy

1940 – Utworzenie getta w Rejowcu i eksterminacja ludności żydowskiej

1941 – Aresztowanie nauczycieli ze szkoły w Rejowcu

1943 – Likwidacja getta

1944 – Tereny Rejowca odzyskują niepodległość

1945 – Odbudowanie figury Matki Boskiej przy szkole

1947 – Otwarcie Liceum Ogólnokształcącego

1963 – Budowany jest dom strażaka

1965 – Usunięcie figury Matki Boskiej z placu szkolnego

1988 – Powstanie Spółdzielni Budowlano Mieszkaniowej „Osada" w Rejowcu

08-12-1990 – Powtórne ustawienie i poświęcenie figury na placu szkolnym

04-02-1998 – Odnalezienie przez Zdzisława Kalinowskiego obrazu Matki Boskiej z Dzieciątkiem, pochodzącego z XVII wieku

11-11-2000 – Intronizacja obrazu Matki Boskiej z Dzieciątkiem i od dnia 11 listopada Roku Jubileuszowego zwany „Matką Boską Rejowiecką"

01.09.1999 – Liceum Ogólnokształcące im. Mikołaja Reja otrzymało nową siedzibę w budynku przy ul. Przemysłowej.

9. Załączniki

1. Rodowód Reja
2. Rodowód Rzewuskich
3. Mapa
4. Mapa
5. Mapa
6. Usynowienie Antoniego Budnego
7. Żywot i Męczeństwo Jozafata Kuncewicza wg. Opisu O. Kaspra Niesieckiego
8. Zezwolenie na nauczanie dla ks, Bronisława Zakrzewskiego i Piotra Szedla w szkole Przy cukrowni w Rejowcu
9. Świadectwo szkolne z czterooddziałowej szkoły z 1915 roku
10. Świadectwo szkolne z Dwuklasowej Szkoły Ludowej w Rejowcu z 1917 roku
11. Zaproszenie na uroczystość poświęcenia sztandaru
12. Plan Rejowca

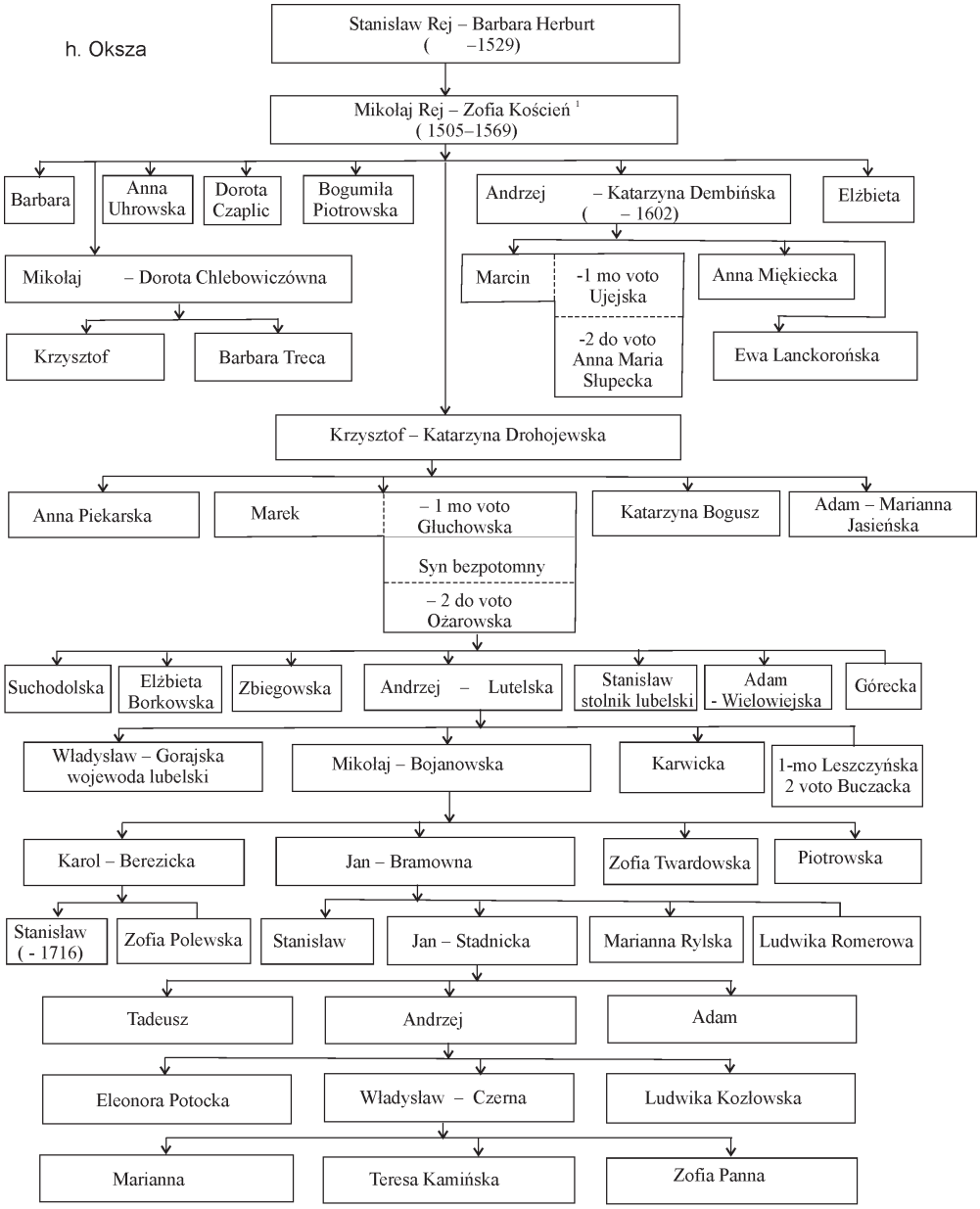

Opracowania rodowodu dokonano na podstawie
wywodów genealogicznych zawartych w „Herbarzu”
Kacpra Niesieckiego

[1] Inni autorzy podają, że linia rodowa M. Reja wygasa po bezpotomnej śmierci Bogusława Reja w 1699 r.

h. Krzywda

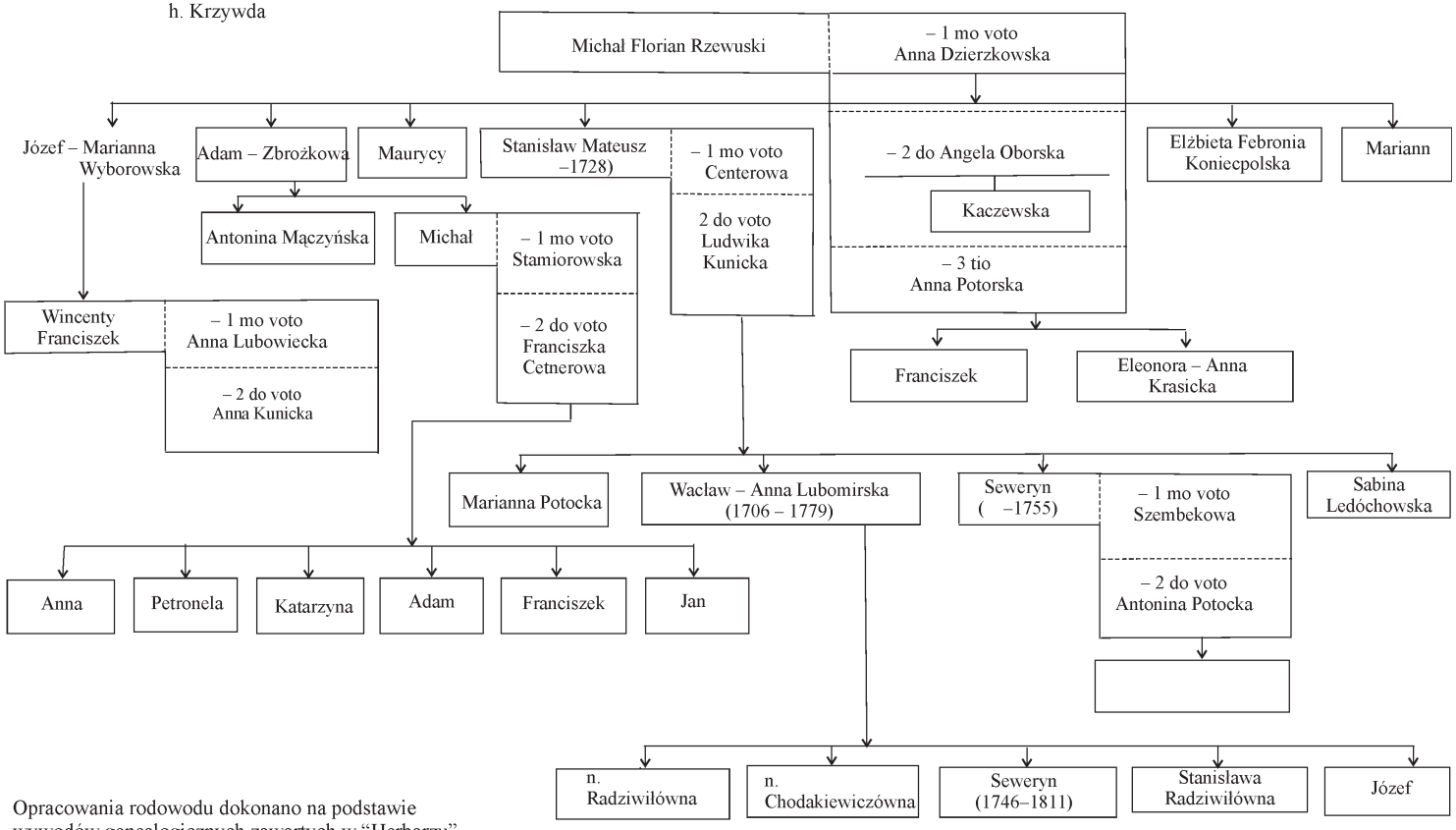

Opracowania rodowodu dokonano na podstawie wywodów genealogicznych zawartych w "Herbarzu" Kacpra Niesieckiego

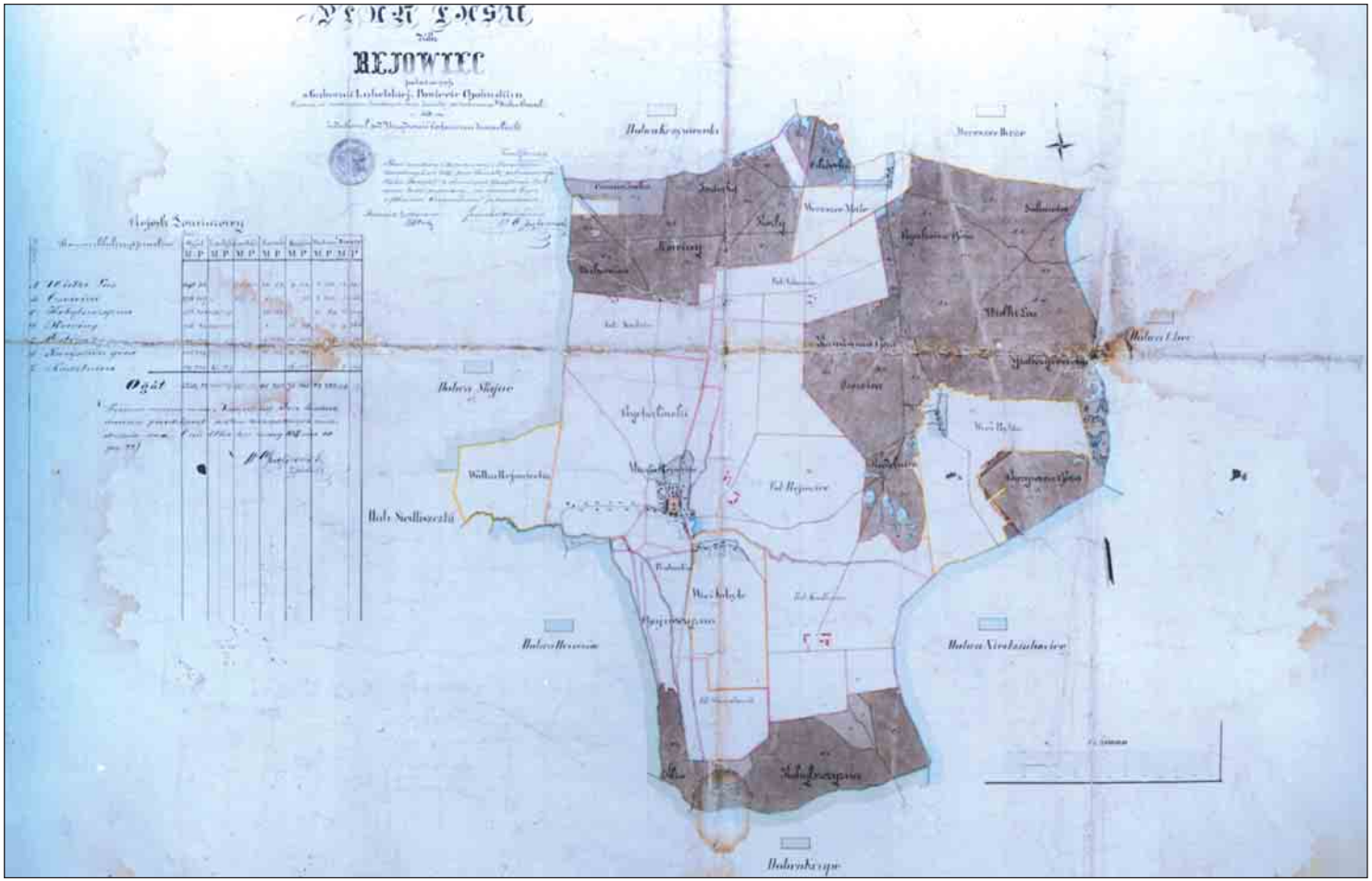

Mapa dóbr Rejowiec z roku 1859 sporządzona na potrzeby Woronieckich skala 1:20000 (Rozmiar 80 cm x 97 cm)

Plan północnej części gruntów Rejowca i Wólki Rejowieckiej z roku 1859 z zaznaczeniem istniejącego kościoła unickiego z przyległym cmentarzem grzebalnym, cmentarzem żydowskim (kirkut z 1712 roku oraz planowaną lokalizacją kościoła rzymsko-katolickiego. Skala 1:5000 (Rozmiar 47 cm x 29 cm)

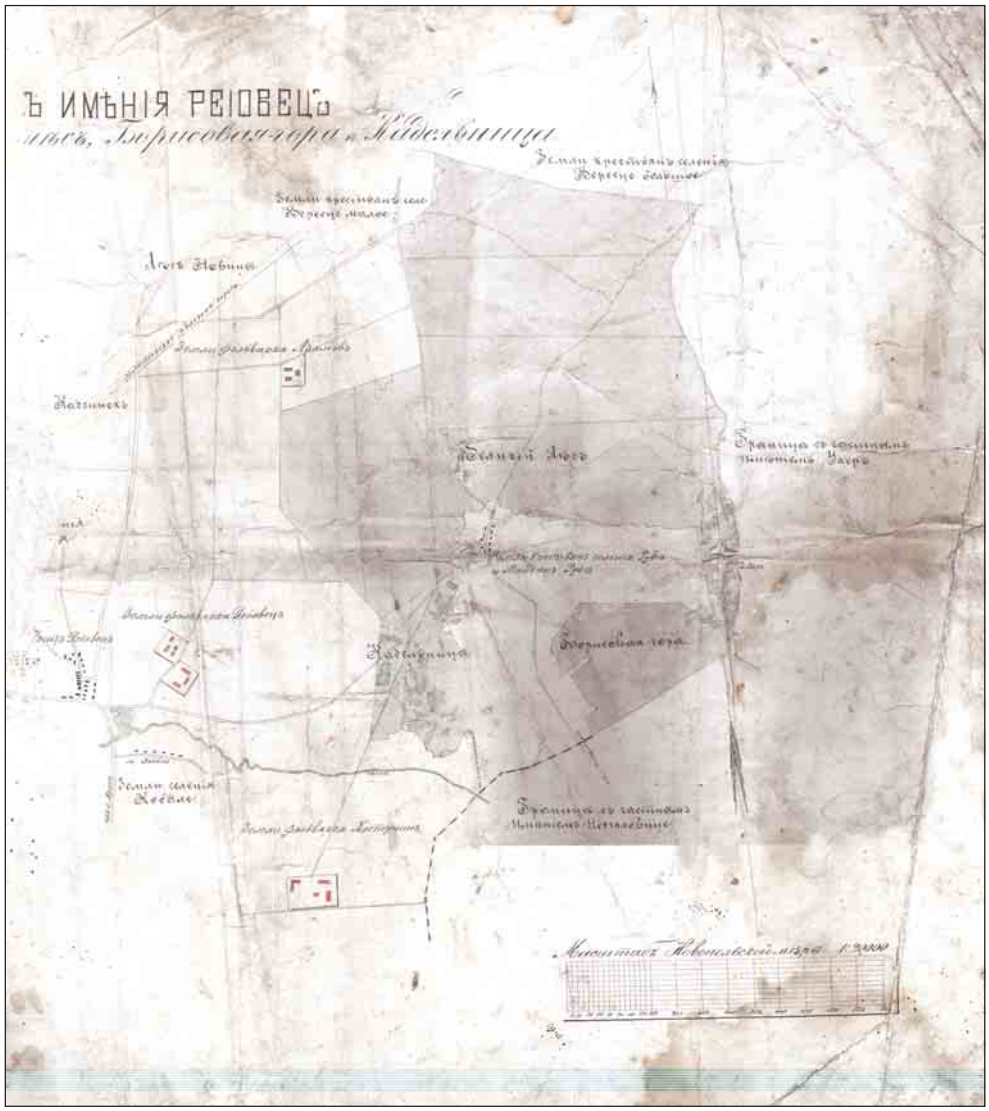

Mapa dóbr Rejowiec z roku 1859 sporządzona na potrzeby Woronieckich skala 1:20000 (Rozmiar 41 cm x 49 cm)

Działo się w osadzie Rejowiec powiatu Chełmskiego dnia dwudziestego szóstego stycznia tysiąc dziewięćset trzydziestego siódmego roku o godzinie dwunastej. — Przed Nami, Proboszczem, Utrzymującym księgi aktów Stanu Cywilnego Rzymsko-Katolickiej parafji Rejowiec, stawili się: Józefat-Jakób Budny lat siedemdziesiąt sześć mający, zamieszkały w majątku Rejowiec, syn Ignacego — Bonawentury i Karoliny z Morawskich małżonków Budnych, w obecności świadków: Bolesława Zakrzewskiego, rolnika lat pięćdziesięciu dwóch i Tadeusza Czuryszkiewicza, organisty lat trzydzieści jeden, obydwuch zamieszkałych w Rejowcu powiatu Chełmskiego i okazawszy nam wyroki Sądu Okręgowego w Lublinie z dnia jedenastego — września tysiąc dziewięćset trzydziestego szóstego roku oraz Sądu Apelacyjnego w Lublinie z dnia osiemnastego listopada tysiąc dziewięćset trzydziestego szóstego roku, przytoczone w tytule wykonawczym — Sądu Okręgowego w Lublinie z dnia dwunastego grudnia tysiąc dziewięćset trzydziestego szóstego roku Sygn. I. 00.787/36, zażądał aby przysposobienie stawającego osobiście Antoniego-Ludwika Budnego lat trzydzieści jeden mającego, syna zmarłych Andrzeja i Michaliny z Wierzbickich małżonków Budnych — wniesione zostało do ksiąg Stanu Cywilnego parafji tutejszej. Po przekonaniu się, że przysposobienie to zostało orzeczone wyrokiem Sądu Okręgowego w Lublinie — z dnia jedenastego września tysiąc dziewięćset trzydziestego szóstego roku, potwierdzonym wyrokiem Sądu Apelacyjnego w Lublinie z dnia osiemnastego listopada tysiąc dziewięćset trzydziestego szóstego roku, sporządziliśmy akt niniejszy, na mocy którego stwierdzamy, iż obecny Józefat-Jakób Budny przysposobił Antoniego —

№ 11.
Rejowiec
Budny
Antoni
Ludwik

A. Bronisław Zakrzewski

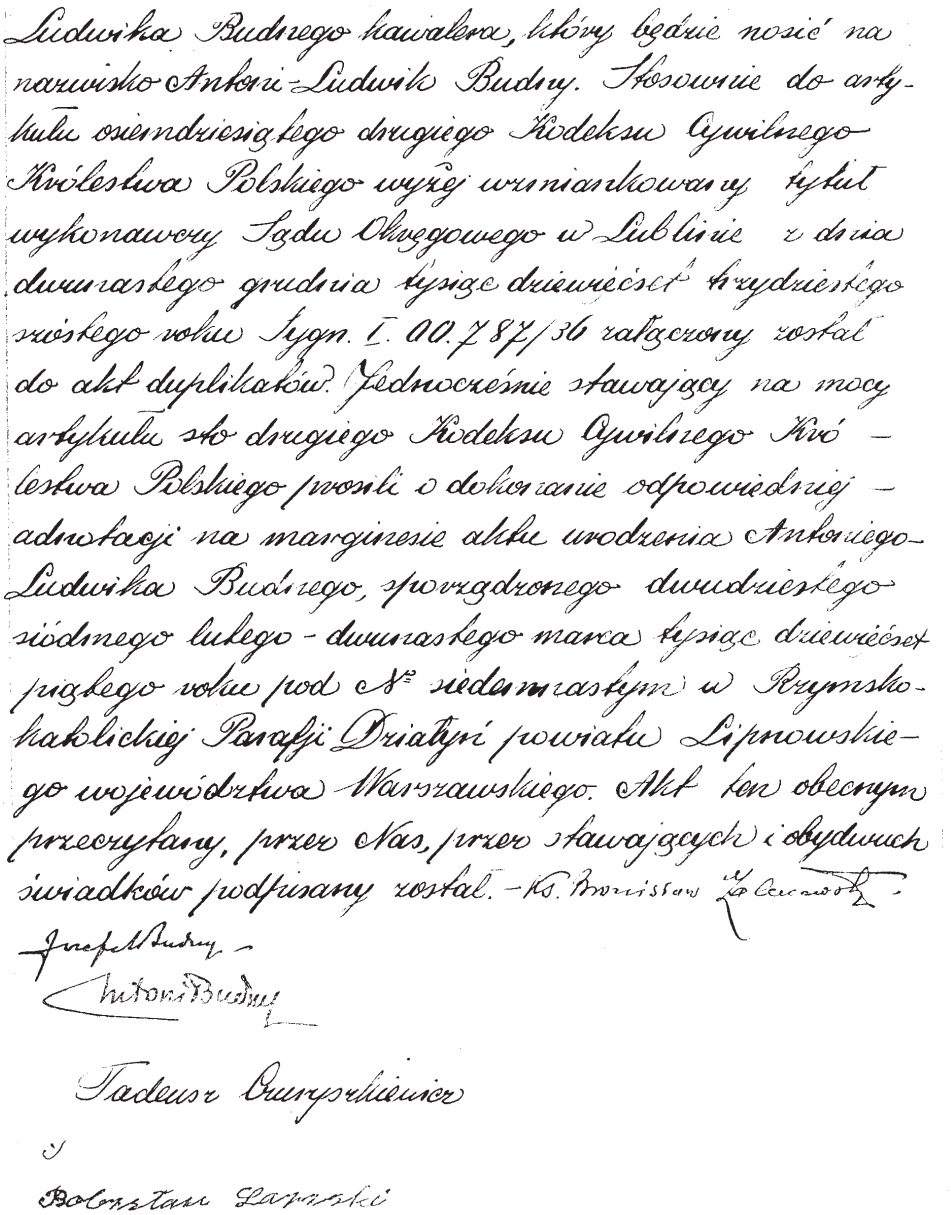
Ludwika Budnego kawalera, który będzie nosić na nazwisko Antoni-Ludwik Budny. Stosownie do artykułu osiemdziesiątego drugiego Kodeksu Cywilnego Królestwa Polskiego wyżej wymieniony tytuł wykonawczy Sądu Okręgowego w Lublinie z dnia dwunastego grudnia tysiąc dziewięćset trzydziestego szóstego roku Sygn. I. Oo. 787/36 załączony został do akt duplikatów. Jednocześnie stawający na mocy artykułu sto drugiego Kodeksu Cywilnego Królestwa Polskiego prosili o dokonanie odpowiedniej adnotacji na marginesie aktu urodzenia Antoniego-Ludwika Budnego, sporządzonego dwudziestego siódmego lutego - dwunastego marca tysiąc dziewięćset piątego roku pod № siedemnastym w Rzymsko-katolickiej Parafji Działyń powiatu Lipnowskiego województwa Warszawskiego. Akt ten obecnym przeczytany, przez Nas, przez stawających i obydwuch świadków podpisany został. - Ks. Bronisław Zakrzewski -

Józef Budny -

Antoni Budny

Tadeusz Burzyński

i

Bolesław Łapiński

Wpis do księgi parafialnej aktu usynowienia Antoniego Budnego sporządzony przez księdza Bronisława Zakrzewskiego

Kuńczewicz *herbu Róża.* Tego był herbu błogosławiony Jozafat Kuńczewicz archiepiskop Połocki i Witebski Greckich obrządków cóżkolwiek bądź, że go *Okolski* do Kuńczewiczów herbu Łabędź referuje, atoli *Susza* w życiu jego Różycem go wyraźnie pisze, z ojca Gabryela Kuńczewicza, matki Maryny, rodziców szlachetnych urodzony, których jednak niedostatek fortuny, do tego przycisnął, że w mieście Włodzimierzu na Wołyniu osiadłszy, w pobożności ćwicząc się Chrześcijańskiej, w roku 1580. tego syna spłodzili, i Janem na chrzcie świętym nazwali, Malusieńkim jeszcze będąc, gdy z rodzicami swemi do Cerkwi Ś. Piątnicy przyszedł, i obrazom się przypatrował, a osobliwie ukrzyżowanego Chrystusa; i pyta się coby to było, skoro mu powiedziano; że to była, Boga dla miłości i zbawienia ludzkiego na krzyżu zamordowanego figura: tak zaraz iskra ognista z krucyfixu na dziecinne jego piersi spadła, i tak rodziców zatrwożyła, że ognia w zanadrzu dziecięcia szukali, a nie nalazłszy, nie omylny sobie prognostyk, jak miał być gorącym i żarliwym na potem sługą Boskim, wzięli. Jakoż rosł potem w leciech, rosł w cnocie i pobożności, tak dalece, że nigdziej go prędzej nie znalazł, jako w Cerkwi albo modlącego się, albo zamiatającego albo posługującego; co w nim postrzegłszy obywatele tameczni, na wzór go i przykład innym dziatkom swoim stawiali. Podrosłego już rodzice do Wilna kupcowi bogatemu oddali, aby się był przy nim do kupiectwa przysposabiał; wszakże Jan, chęć większą w sobie czując do nabożeństwa więcej się modlitwą, czytaniem książek nabożnych bawił; o co nie raz od Pana surowie zgromiony, ba i chłostany, nic jednak z przedsiewzięcia swego nie upuścił: wszakże potem Pan cnotę w nim wielką rozważając, nie mając żadnego potomstwa, zakochawszy się w nim, już go dziedzicem swej całej fortuny czyniąc, z tem go potykał; atoli Jan wzgardziwszy tem wszystkiem i światem, wstąpił do zakonu S. Bazylego w monasterze Ś. Trójcy w roku 1604. pod rządem i posłuszeństwem metropolity Pocieja w unji zostającym, Jozafata imię na siebie wziąwszy; ślubami się zakonnemi obowiązał Bogu, w pięć lat potem na kapłaństwo poświęcony został. Zakonne życie swoje wielkiemi okrasił cnotami, a najprzód w celi swojej zamykając się wszystek się w bogomyślności niebieskiej zatapiał, tam już klęcząc już krzyżem leżąc, już się aż do krwi biczując, modlił; przez całe lat pięć żadnego napoju oprócz wody nie zażywał, i pewnie by był aż do śmierci przedsiewzięcia swego nie odmienił, gdyby mu byli starsi tej nad sobą surowości nie zabronili. W nocy na cmentarz za wielki ołtarz wycho-

dząc, tam boso, na śniegu, na mrozie, pod rynną na jednym kamieniu stojąc, albo też gołemi kolanami klęcząc, srogie i krwawe dyscypliny za grzeszników, i za nawrócenie do jedności narodu Ruskiego czynił. Tysiąc pokłonów na dzień, zwyczajem w kościołach Ruskich wziętym wybijał, tych słów językiem Słowieńskim zażywając: Panie Jezu Chryste synu Boży zmiłuj się nademną. Mięsa przez lat dwadzieścia i pięć zakonnego życia swego nie jadł, na gołej ziemi albo w włosienicy, albo w kapicy zakonnej pospolicie zasypiał; paskiem żelaznym ciało swoje ściskał, osobliwie w wigilie świąt uroczystych, albo gdy do ołtarza tajemnic przystępował. Gdy się takiego życia jego ostrego sława rozeszła, nierządna białagłowa do jego komorki przyszedłszy; do grzechu go namawiać poczęła, czyto chcąc cnoty Jozafata doświadczyć, czyteż lubieżności swojej zadosyć uczynić, zgromił jej niewstyd, jak należało święty Jozafat, a gdy to nie poprawiło bez czoła, bez wstydu żywą w białogłowię pokusę, postronkiem ją osmagawszy od siebie odpędził. Żarliwość zbawienia dusz ludzkich wielka w nim była, kiedy jeszcze tylko dyakonem będąc, na rynek już z potrzeby już z umysłu, wyszedłszy prostaczków zbierał, wiary świętej ich nauczał, od grzechu do pokuty gorącą mową swoją prowadził: szli za nim ludzie skruszeni do Cerkwi świętej Trójcy, gdzie do nóg upadając ojcom; aby spowiedzi ludzi sprowadzonych słuchali, prosił. Cóż kiedy kapłanem, a potem biskupem został; niewiem jeżeli który dzień minął, aby on kogo spowiedzi nie słuchał: bywało to często, że godzin cztery albo pięć słuchając naciśnionych penitentów, w tej sobie pracy nie tęsknił. W drodze nawet i na noclegach i popaskach, nim konie i czeladka posileni wytchnęli, on gospodarza z żoną i czeladką do spowiedzi namówił, i tak rozgrzeszenie im i naukę zbawienną dawszy, odjeżdżał. Ztąd jednego razu, gdy na schyłku zimy już arcybiskupem będąc, do Niemna rzeki przyjechał, a ten się z lodem łamał, tak że przewozić się przez niego, nie podobna było, obaczywszy wielką kupę kmiotków, przewozu oczekujących, żarliwy zbawienia ludzkiego pasterz zawołał do nich: Dziatki nie próżnujcie: nim kra minie, podźcie do spowiedzi, ja każdego z was słuchać będę, i tak cały dzień strawił, owego ubóstwa, które się było do przewozu nacisnęło, słuchając. Takie w nim cnoty i żarliwość widząc metropolita, pierwej go posłał do Zyrowić, aby tam miejsce na zakon odebrał, i monaster tam założywszy, pierwszym w nim był przełożonym. Prędko ztamtąd na archimandryą Wileńską, nakoniec na archiepiskopstwo Połockie Jozafata promowował, którą godność z wielką trudnością,

i to aż z posłuszeństwa i z płaczem wielkim ledwo przyjął; gdzie surowości żywota i umartwienia zakonnego nie tylko nie opuścił, ale sowiciej przyczynił; włosiennicy i sukienki siermiężnej nigdy nie składał, dyscypliny żadnego dnia nie opuścił, łańcuszkiem żelaznym na kształt ostrog splecionym przed każdą mszą świętą biodra swoje ściskał. O zbogaceniu krewnych nigdy nie myślił; prowenta archiepiskopie na ubogie i sieroty, a część na restauracyą cerkwi obracał. Gdy wdowa jedna o wspomożenie onego prosiła: a szafarz na rozkazanie Pana swego nic dać nie chciał, ubóstwem się zasłaniając, sfukał go B. Jozafat, i kazawszy dać beczkę mąki, do spiżarni zaprowadził, i tam wielki dostatek żywności nie wiedzieć zkąd pokazał, upominając aby uznał, jako P. Bóg jałmużny zwykł obficie nagradzać. Pod czas liturgji, albo mszy Ś. wszystek w Bogu zanurzony, często zachwycony bywał: nie mało ich pod przysięgą wyznawali, że Aniołów jemu do mszy Ś. służących widzieli. Przed wroty cerkwi Połockiej, zamkowej, nad któremi był obraz Panny N. na modlitwie całe nocy trawił, gdzie z domowej młodzi jego, nie którzy cicho skradłszy się, gdy przez szczeliny coby ich Pan czynił patrzali, obaczyli, iż z obrazu Panny N. promienia wyniknąwszy, wielką światłością wszystkiego Jozafata Ś. okryły, i od ziemie podniesiony zdał się jakoby był w Słońce obleczony. W nawracaniu do prawdziwej wiary: i jedności Ś. tak był szczęśliwy że w Połocku żadnego unita nie zastawszy po większej części pracą i nauką swoją nawrócił: a to nie tylko od schizmy, ale i od herezyi, tak Kalwińskiej, jako i Luterskiej, szlachty, i szlachcianek cudownie nawrócił niemało. Zbliżył się tedy czas drogiej śmierci Męczeńskiej żarliwego pasterza; wyjeżdża z Połocka do Witepska, grób sobie kazawszy w cerkwi Połockiej nagotować: przestrzegali go przyjaciele, o sprzysiężeniu się na żywot jego Witepszczan, odradzali, aby na pewną śmierć nie jechał, a jeżeli koniecznie ma jechać aby z assystencyą znaczną jechał, którą mu szlachta Połocka dać chciała. Nie dał się od jazdy odmówić, nie przyjął i assystencyi, ale swoim dworem, nie ustraszonem sercem do Witepska jechał, i ze wszystkiemi się jako na pewną śmierć jadąc żegnał. Przyjechawszy do Witepska dwie niedziele zmieszkał, alić w Sobotę, unit jeden poźno przyszedłszy pasterza przestrzega, że na Ratuszu stanęła rada, aby nazajutrz w niedzielę zabili. Wesołą twarzą przyjął tę nowinę, ale uchodzić, albo się bronić nie chciał, a na modlitwie gorącej noc onę strawił. Gdy po jutrzni z Cerkwi do domu swego powracał, już ludzi zajuszonych około dworu było pełno: ale skoro je przeżegnał, uciehli, i rozstąpiwszy

się pasterza przepuścili. Ledwo wszedł na pokój, wnet po wszystkich cerkwiach schizmatyckich na gwałt we dzwony uderzono a Mąż Boży krzyżem na ziemię padłszy na pewną się śmierć gotował. W tem o godzinie jakoby ósmej, starszyzna pospólstwo gorzałką popoiwszy, gwałtem wrota, i parkan dworu archiepiskopskiego wyłamali, czeladź i archidyakona mordować i zabijać poczęli. Ten hałas i wołanie swoich usłyszawszy Jozafat wstał z modlitwy, i z pokoju na podwórze wyszedł, mówiąc do nich ojcowsko: *Dziatki, cóż wam czeladka moja winna, że ich zabijacie? jeżeli mnie szukacie, otom jest, i przeżegnał je.* Przestraszeni z razu umilkli wszyscy, aż dwaj świeżo przypadłszy krzyknęli, bij, zabij łacinnika, a to mówiąc, jeden, kijem w głowę uderzył, że się pochylił, drugi berdyszem głowę świętą rozciął, a tak już leżącego na ziemi, czem kto mógł, bili, kłóli, za włosy i brodę targali, włóczyli, trudno opisać, jako okrutnie i bezecnie nad niewinnym się pastwili. W tem święty podniósłszy ręke zawoła: *o Boże mój*, podobno chcąc mówić: *nie poczytaj za grzech tego tym zabójcom moim, bo nie wiedzą co czynią.* Tym głosem do nowego zajuszeni okrucieństwa, znowu czem kto mógł, bili, tłukli, włóczyli, włosy z głowy i brody targali, baby na zabitym już usiadłszy gorzałkę pili, i z zabicia się cieszyli. Insi na nogach zabitego postawiwszy błogosławieństwa prosili, a inni głowę nachylając z jego pokłonów szyderstwo czynili. Zdarli potem i suknie, z obaczywszy na nim włosiennicę grubą wątpić poczęli, jeżeli nie prostego jakiego zakonnika zabili. Uwiązawszy potem postronkiem za nogi nagie ciało ojca swego, nowi Kajmowie po mieście z naśmiewiskiem włóczyli. W tem zaćmiło się słońce, że się dzień w noc obrócił. Przelękli się wszyscy, i po większej części od tego okrucieństwa odstąpili. Drudzy zaś obnażone ciało; z krzykiem z góry do Dźwiny zrzucili, które lecąc w pół góry przykrej zostanowiło, się, i tak na powietrzu czas nie mały wisiało. Zatopione potem w Dźwinę kamieńmi u nóg i szyi obciążono, tam gdzie wiedzieli o największej głębinie, nad którem miejscem pokazał się na powietrze słup bardzo jasny, ciało Męczeńskie wskazujący. Wyjęte ciało z wody dnia szóstego, najmniejszej skazy nie miało w sobie i owszem za żywota nigdy tak pięnym i wdzięcznym niebył, jako z wody wyjęty, że się i sami okrutni zabójcy napatrzyć niemogli. Ubrane ciało dziewięć dni w cerkwi wystawione stało, ślicznośći i wdzięczności swojej niemieniąc. Przyjechali potem Połoczanie, i Dźwiną ciało Męczeńskie do Połocka przyprowadzili, ale i to nie bez cudu było bo ciężkie mrozy nastąpiły, rzeka jednak póty nie

zamarzła, aż ciało święte w Połocku stanęło, na którego przyjęcie co żywo wszyscy wszelkiego stanu ludzie wybiegli, nietylko katolicy i Ruś, ale heretycy i żydzi, starzy i mali na rzekę się wysypali, a z płaczem, i narzekaniem żałosnem okrucieństwo ojcobójców potępiali. Pogrzeb ciała męczeńskiego aż w rok metropolita Ruski, z drugiemi episkopami, i całem województwem, z wielkim tryumfem odprawował. Roku 1628. Stolica Apostolska słysząc o cudach co dzień większych, zsyła komissarzów do Połocka, gdzie najprzód ciało czerstwe, jako żywe, i najmniej nie naruszone naleziono: z rany jako świeżej krew i ropa płynęła, wonią wdzięczną z ciała wszyscy uczuli, i z oczu łzy płynące widziane były, w trunie na spodniej desce obraz B. Męczennika wyrażony naleziono. Przy otwarciu grobu wiele chorych uzdrowionemi zostali, ślepych niemało przejrzało, Babka przez lat czternaście skurczoną będąc, do grobu męczeńskiego przyniesiona zdrową została, którą *Inkwizycyą* lat kilka trutynował z trybunałem *Congregationis Sacrorum Rituum* ojciec S. Urban VIII. Pasterz powszechny, który i sam cudu B. Jozafata nad sobą doznawszy roku 1642. w liczbę Błogosławionych wpisać, i uroczystość jego, pacierze i mszą o nim naznaczywszy obchodzić rokazał.

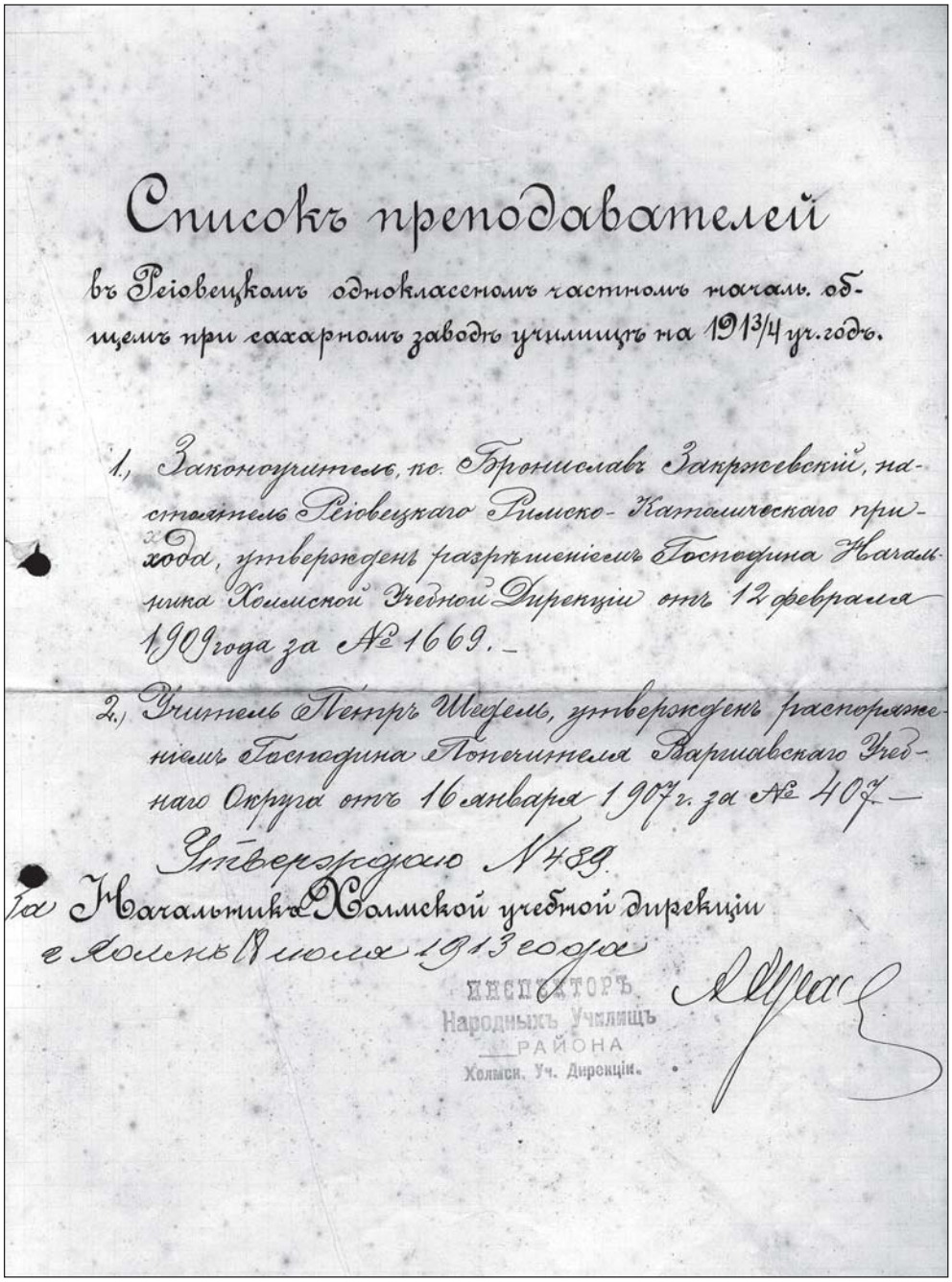

Списокъ преподавателей

въ Реіовецкомъ одноклассномъ частномъ началь. общемъ при сахарномъ заводѣ училищѣ на 1913/4 уч. годъ.

1., Законоучитель, кс. Брониславъ Закржевскій, настоятель Реіовецкаго Римско-Католическаго прихода, утвержденъ разрѣшеніемъ Господина Начальника Холмской Учебной Дирекціи отъ 12 февраля 1909 года за № 1669.–

2., Учитель Петръ Шедель, утвержденъ распоряженіемъ Господина Попечителя Варшавскаго Учебнаго Округа отъ 16 января 1907 г. за № 407.–

Утверждаю № 489.

За Начальника Холмской учебной дирекціи

г. Холмъ 18 іюля 1913 года

ИНСПЕКТОРЪ Народныхъ Училищъ РАЙОНА Холмск. Уч. Дирекціи.

Zezwolenie na nauczanie dla księdza Bronisława Zakrzewskiego i Piotra Szedla w szkole przy cukrowni w Rejowcu

СВИДѢТЕЛЬСТВО.

Дано сіе свидѣтельство за надлежащей подписью и съ приложеніемъ печати инспектора народныхъ училищъ Холмской учебной дирекціи сыну мѣщанина Калиновскому Казимиру Станиславовичу постоянному жителю пос. Феіовецъ Холмскаго уѣзд. и у. Р.-Католич. исповѣданія родившемуся 5 августа 1901 года, въ томъ, что онъ въ 1915 году окончилъ курсъ Феіовецкаго № 2-го одно класснаго начальнаго училища съ успѣхомъ удовлетвор. (3). Пос. Феіовецъ Мая 12 дня 1915 года.

№ 1278

Инспекторъ народныхъ училищъ [illegible]

Члены экзаменаціонной комиссіи:

Законоучитель [illegible]

Учители: М. Восинокъ. А. Ердман

Świadectwo szkolne z roku 1915

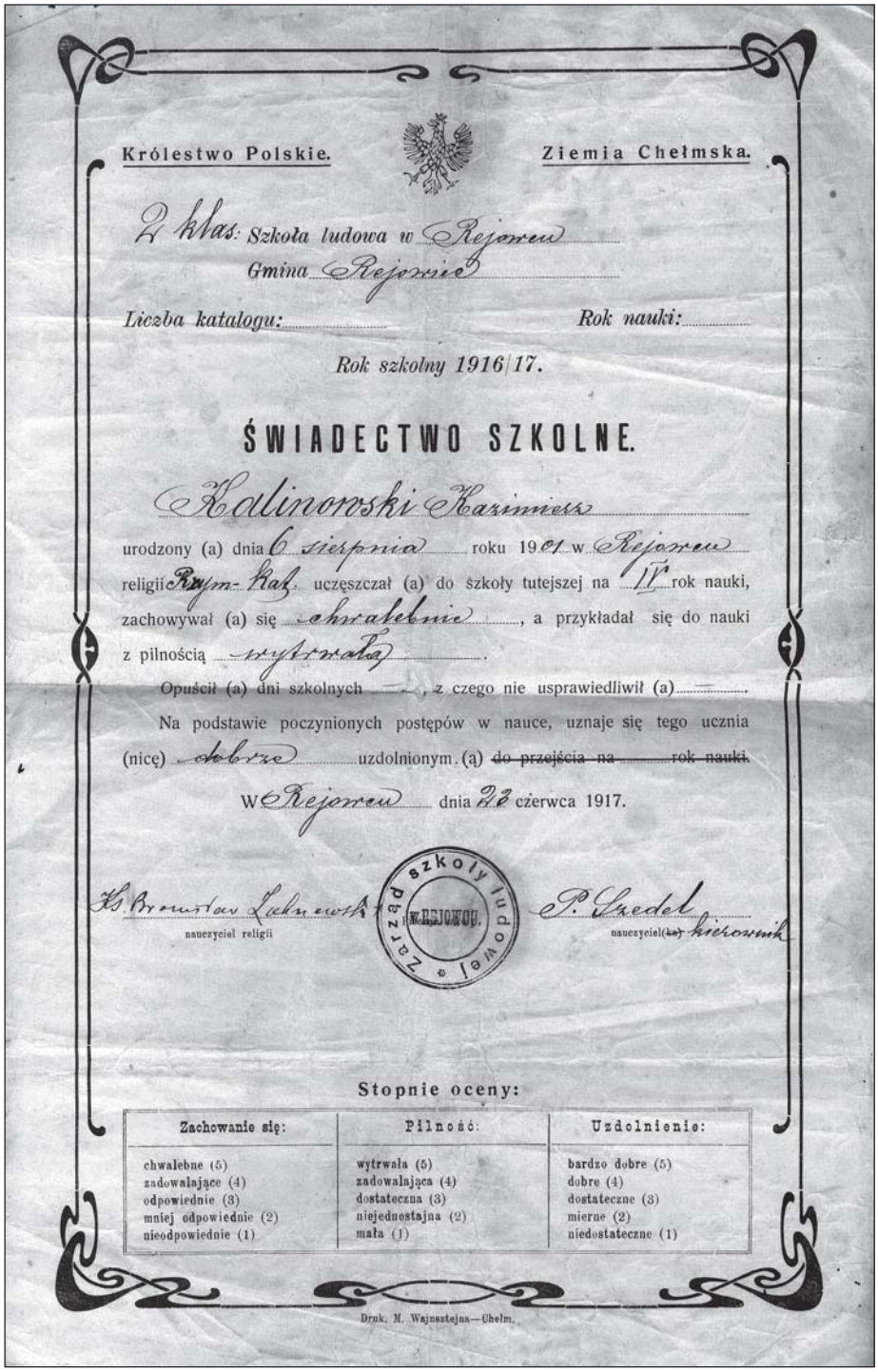

Królestwo Polskie. Ziemia Chełmska.

2 klas. Szkoła ludowa w Rejowcu
Gmina Rejowiec

Liczba katalogu: ..... Rok nauki: .....

Rok szkolny 1916/17.

ŚWIADECTWO SZKOLNE.

Kalinowski Kazimierz

urodzony (a) dnia 6 sierpnia roku 1901 w Rejowcu religii Rzym.-Kat. uczęszczał (a) do szkoły tutejszej na IV rok nauki, zachowywał (a) się chwalebnie, a przykładał się do nauki z pilnością wytrwała.

Opuścił (a) dni szkolnych —, z czego nie usprawiedliwił (a) —.

Na podstawie poczynionych postępów w nauce, uznaje się tego ucznia (nicę) dobrze uzdolnionym. (ą) ~~do przejścia na ..... rok nauki.~~

W Rejowcu dnia 22 czerwca 1917.

Ks. Bronisław Lubowski
nauczyciel religii

Zarząd szkoły ludowej w Rejowcu

P. Gredel
nauczyciel(ka) kierownik

Stopnie oceny:

Zachowanie się:	Pilność:	Uzdolnienie:
chwalebne (5)	wytrwała (5)	bardzo dobre (5)
zadowalające (4)	zadowalająca (4)	dobre (4)
odpowiednie (3)	dostateczna (3)	dostateczne (3)
mniej odpowiednie (2)	niejednostajna (2)	mierne (2)
nieodpowiednie (1)	mała (1)	niedostateczne (1)

Drnk. M. Wajnsztejna—Chełm.

Świadectwo szkolne z roku 1917

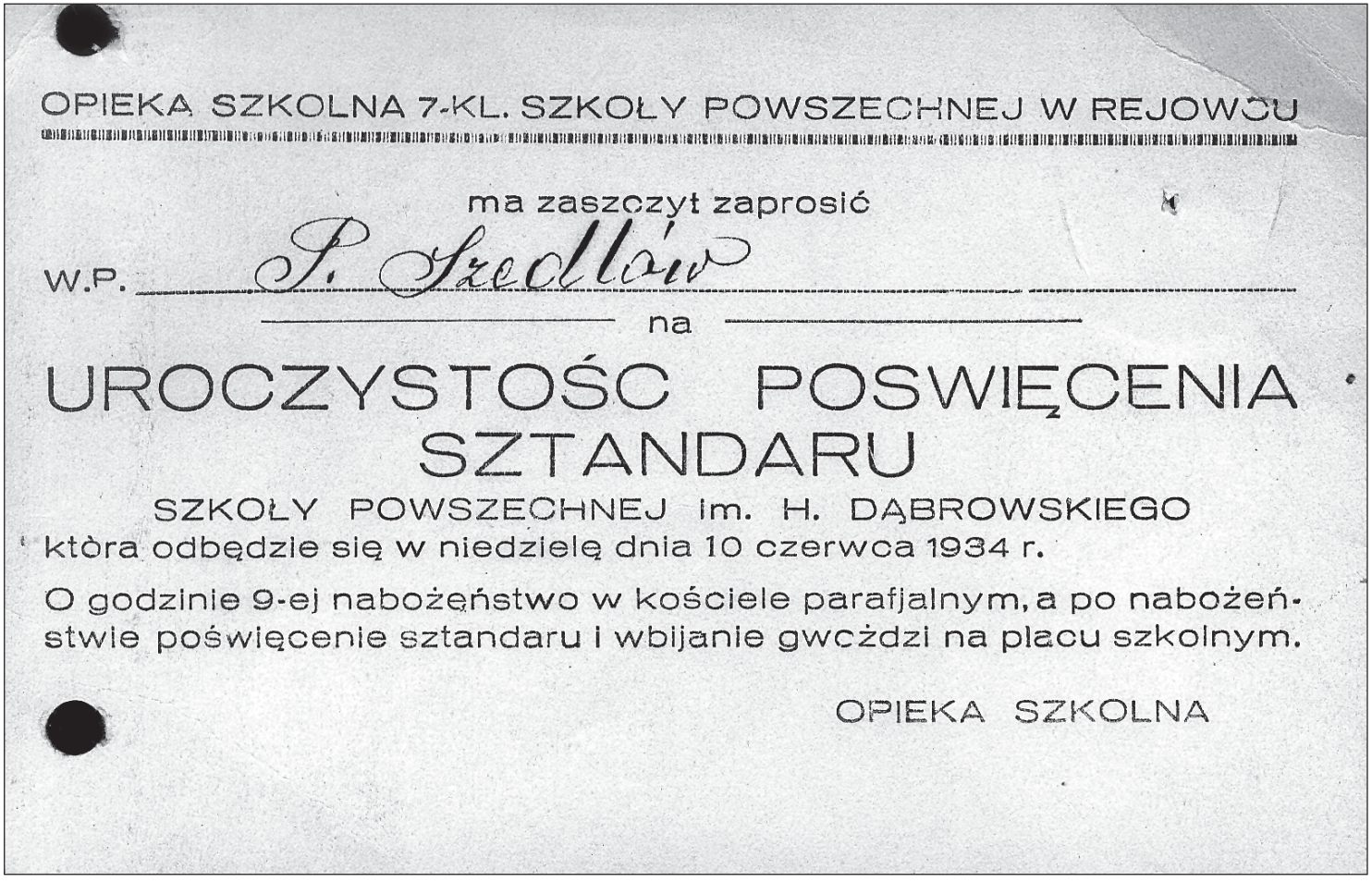

OPIEKA SZKOLNA 7-KL. SZKOŁY POWSZECHNEJ W REJOWCU

ma zaszczyt zaprosić

W.P. P. Szedłów

na

UROCZYSTOŚC POSWIĘCENIA SZTANDARU

SZKOŁY POWSZECHNEJ im. H. DĄBROWSKIEGO

która odbędzie się w niedzielę dnia 10 czerwca 1934 r.

O godzinie 9-ej nabożeństwo w kościele parafjalnym, a po nabożeństwie poświęcenie sztandaru i wbijanie gwoździ na placu szkolnym.

OPIEKA SZKOLNA

Zaproszenie na uroczystości poświęcenia sztandaru

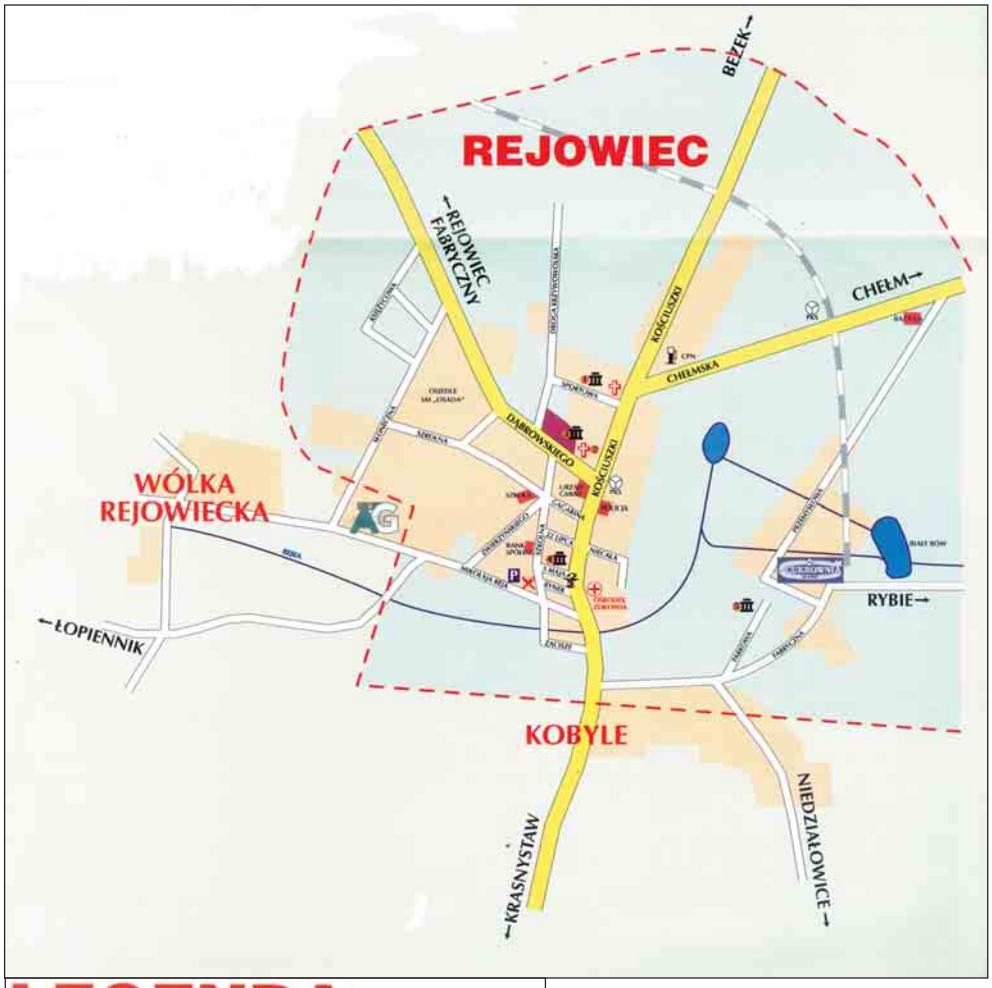

LEGENDA

Teren zielony
Teren zabudowany
Cmentarz
Droga główna
Droga drugorzędna
Droga gruntowa
Kolej ze stacją
Przystanek PKS
Parking
Stacja benzynowa
Kościół
Zabytek
Pomnik
Poczta
Szpital, przychodnia
Gastronomia

REJOWIEC

1 - Kościół pw. św Jozafata z 1907 r.
2 - Dawna cerkiew unicka z 1789 r.
3 - Cmentarz
4 - Dom Mikołaja Reja
5 - Pałac Ossolińskich z 1840 r.

Przedruk z Informatora Rejowiec Oficyna Wydawnicza Dziennikarzy EKSPRESS PRESS

10. Rejowiec w starej fotografii

„Ludzi tamtych już nie ma ni czasu tamtego”
Józef Czechowicz

Zdjęcie z początku XX w. – widok ogólny kościoła unickiego
(z archiwum Instytutu Sztuki PAN Warszawa ul. Długa nr 26/28)

28 styczeń 1914 r. Panorama Rejowca widok z góry Krasnystaw

Styczeń 1914 r. Panorama Rejowca widok od strony łąk Budnego

Styczeń 1914 r. Widok na pałac Budnych od strony cukrowni

1910 rok Panorama Rejowca od strony obecnej ulicy Zwierzyńskiego w głębi Kościół Unicki i Kościół Parafialny z lewej strony kaplica cmentarna – w miejscu obecnego budynku na stadionie

1910 rok Panorama Rejowca od str. obecnej ulicy Zwierzyńskiego w głębi Kościół unicki. Z lewej strony kaplica cmentarna – w miejscu obecnego budynku na stadionie

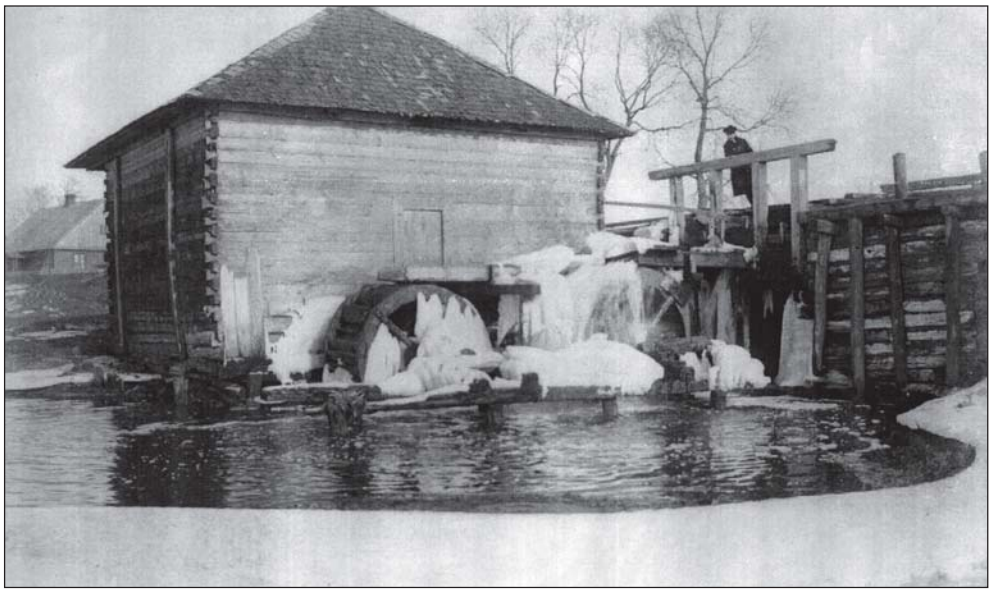

Młyn wodny Budnego – przy szosie do Krasnegostawu – rok 1910

Mieszkańcy Rejowca
zdjęcie z końca XIX wieku

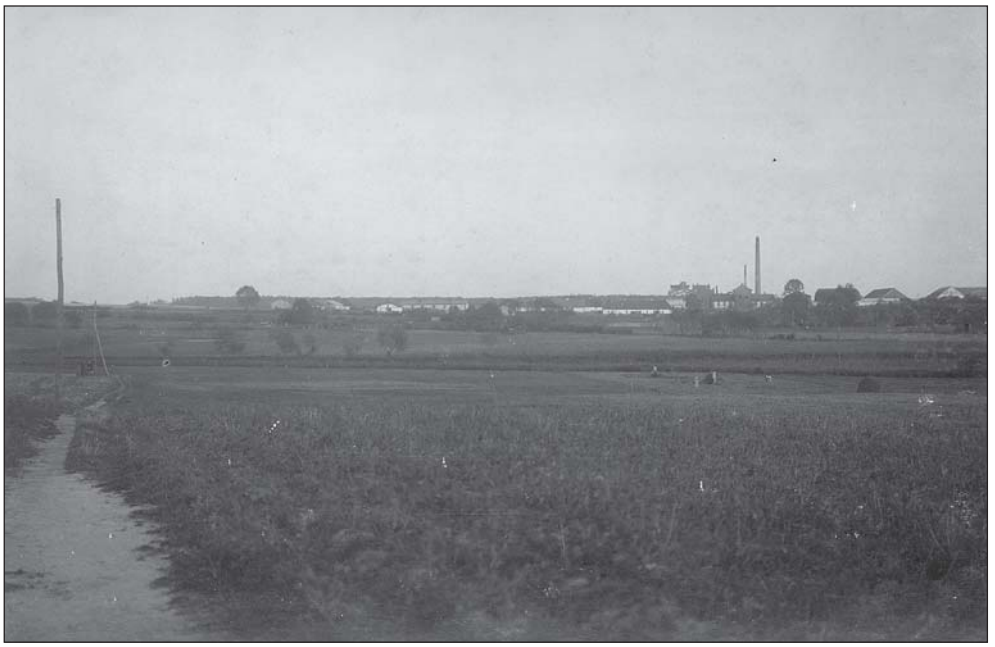

Rok 1914 – Panorama folwarku i Cukrowni – widok z szosy Chełm Krasnystaw

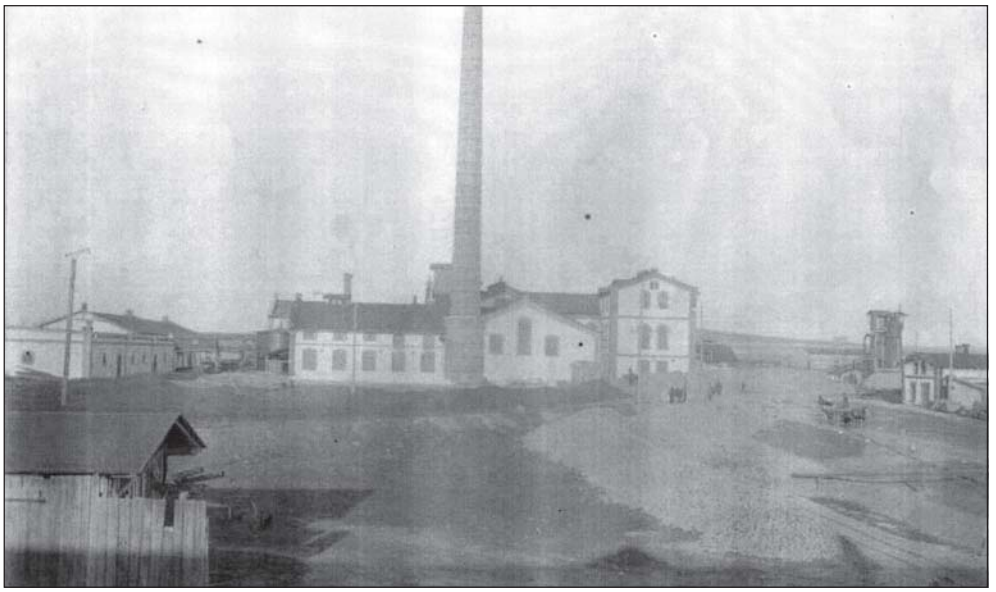

Zabudowania Cukrowni Rejowiec, zdjęcie z roku 1900

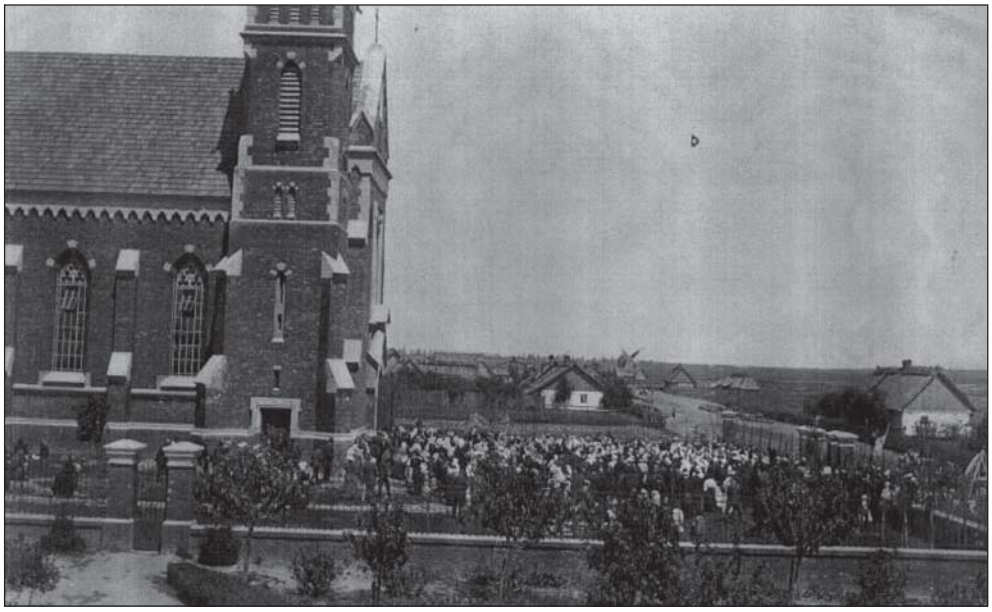

12 czerwiec 1914 rok, Uroczystość Bożego Ciała

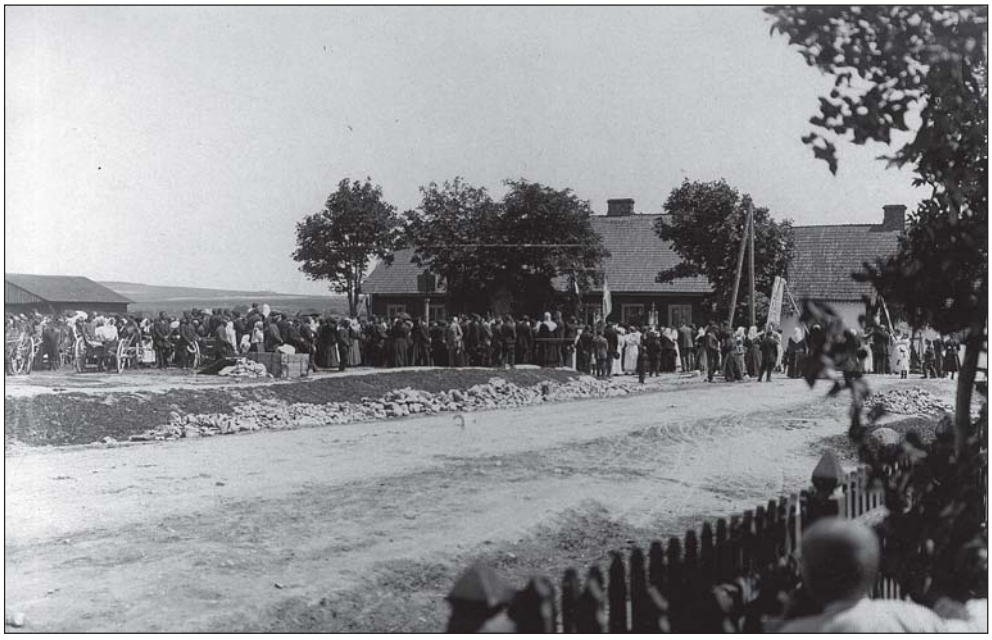

12 czerwiec 1914 r. skrzyżowanie obecnej ulicy Kościuszki i Dąbrowskiego, Uroczystość Bożego Ciała

27 czerwie 1914 rok. Uczniowie i Nauczyciele na zakończeniu roku szkolnego

1914 rok młodzież szkolna w sali lekcyjnej przy Cukrowni

27 czerwiec 1914 r. Komisja egzaminacyjna grono nauczycielskie w szkole przy Cukrowni w Rejowcu

25 lipiec 1914 rok, fragment rynku Rejowca – dzień targowy. Strona południowa i zachodnia – obecnie rejon arianki i pawilonu handlowego.

25 lipiec 1914 rok fragment rynku Rejowca.
Dzień targowy. Strona wschodnia i północna (widok od strony Arianki)

25 lipiec 1914 rok. Rynek Rejowca – dzień targowy.
Strona zachodnia, widoczny tzw. dom Reja, szosa Krasnystaw-Chełm, w głębi apteka

Uczniowie Szkoły Powszechnej przy Cukrowni Rejowiec

30 maj 1916 rok, wystrój izby lekcyjnej w szkole w Rejowcu

30 maj 1916 rok izba lekcyjna szkoły w Rejowcu wystrój Zielonych Świąt

1916 rok koniec roku szkolnego 1916/1917
rodzice grono pedagogiczne szkoła polska przy Cukrowni

1915-1918 rok Rejowiec spalony przez wojska carskie fragment skrzyżowania ulicy Kościuszki i Gagarina

1915-1918 rok Rejowiec spalony przez wojska carskie – fragment ulicy Kościuszki

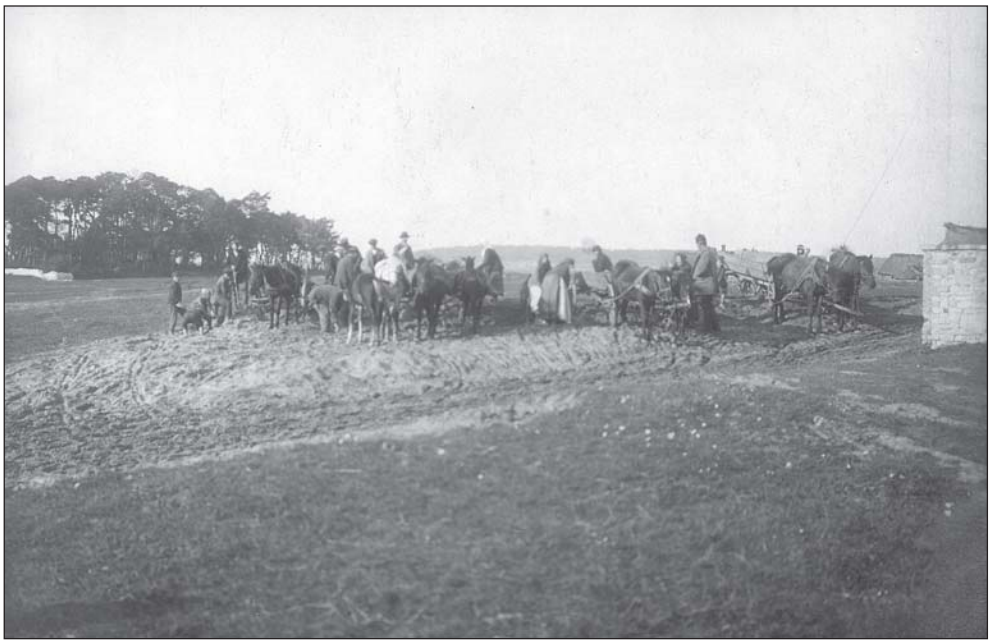

21 październik 1917 roku zwózka ziemi na Kopiec Kościuszki w Rejowcu z rejonu obecnego cmentarza grzebalnego – w głębi kępa drzew na cmentarzu żydowskim

21 październik 1917 rok sypanie Kopca Kościuszki – obecne miejsce parku miejskiego

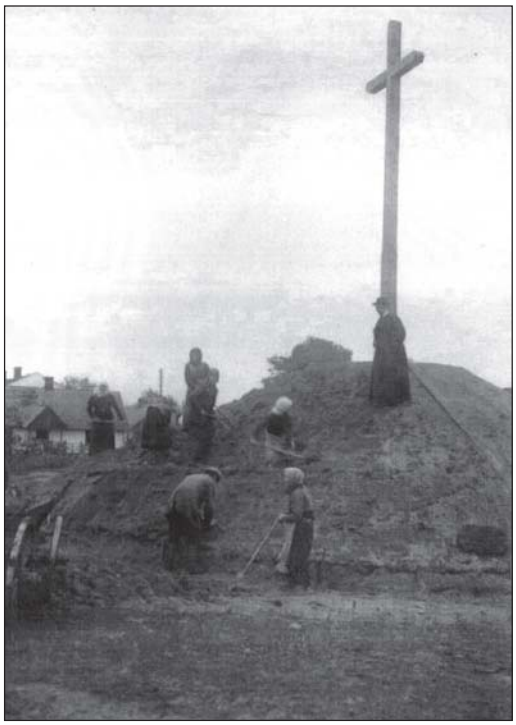

21-27 październik 1917 rok
– prace przy budowie Kopca Kościuszki

14 październik 1917 rok Chełm.
Pochód mieszkańców w uroczystość 100-lecia śmierci Tadeusza Kościuszki.
W uroczystości udział wzięli liczni mieszkańcy Rejowca

14 październik 1917 rok Chełm.
Sypanie Kopca Tadeusza Kościuszki na Górce Katedralnej.
W uroczystości udział wzięli liczni mieszkańcy Rejowca

27 październik 1917 rok. Rejowiec. Uroczystości po usypaniu Kopca Kościuszki

26 grudzień 1917 roku – sztuka teatralna – pomieszczenie remizy strażackiej

26 grudzień 1917 rok – sztuka teatralna w pomieszczeniu remizy strażackiej Straży Pożarnej w Rejowcu

Działalność teatru amatorskiego w Rejowcu, rok 1917-1918

Działalność teatru amatorskiego w Rejowcu, rok 1917-1918

Boże Narodzenie 1917 rok. Jasełka w pomieszczeniu remizy strażackiej

Działalność teatru amatorskiego w Rejowcu 1917-1918

Działalność teatru amatorskiego w Rejowcu 1917-1918 t.

Działalność teatru amatorskiego w Rejowcu 1917-1918 t.

06 kwiecień 1918 r. sadzenie drzewek w parku miejskim

24 czerwiec 1918 rok,
izba lekcyjna – zakończenie roku
szkolnego w starej szkole

24 czerwiec 1918 rok, izba lekcyjna stara szkoła

17 lipiec 1918 rok, Kobyle spalone przez wojska kozackie

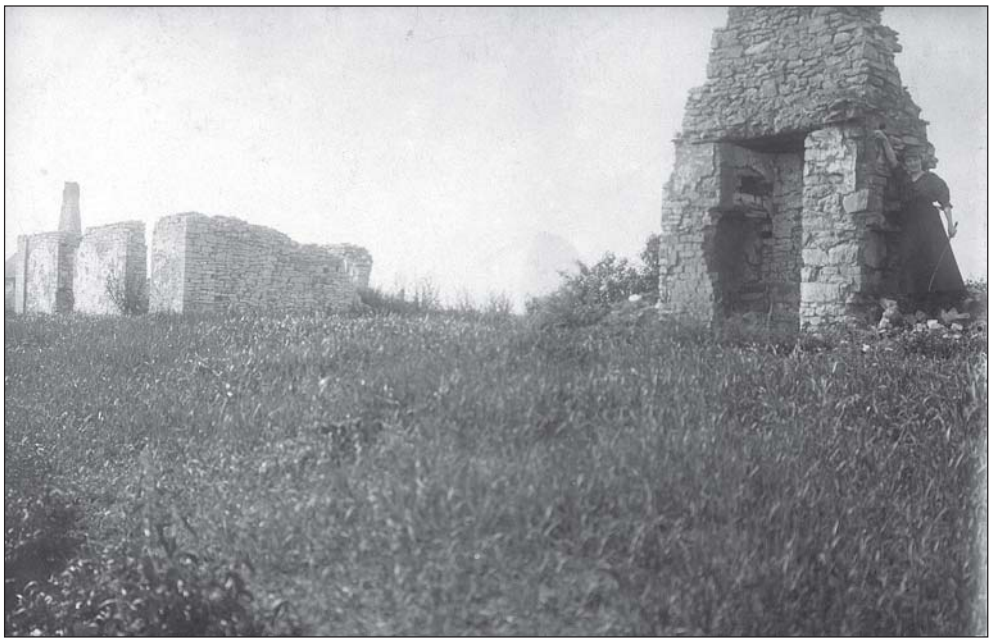

17 lipiec 1918 r., Kobyle spalone przez wojska kozackie

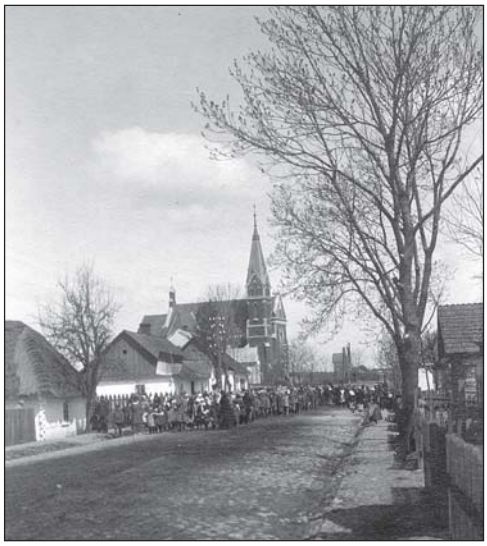

03 maj 1919 rok,
pochód z Kościoła Parafialnego
po uroczystościach święta 3-go Maja,
w głębi ulicy widoczny wiatrak

Rok 1919, Zielone Świątki
przy białym kościele w parku

27 maj 1919 r., brama powitalna na pierwszą wizytację parafialną przez Biskupa Lubelskiego JE Mariana Fulmana wjazd od strony Chełma przed CPN-em

27 maj 1919 r., powitanie Biskupa podczas wizytacji

Uczniowie Szkoły Powszechnej w Rejowcu, rok 1919

Piotr Szedel
pierwszy kierownik
Szkoły Powszechnej w Rejowcu

Ochotnicy – żołnierze wojny 1920 r. przeciw bolszewikom z terenu gminy Rejowiec i powiatu Chełmskiego. Bohaterowie bitwy pod Radzyminem, Białymstokiem, Niemnem, żołnierze generała Lucjana Żeligowskiego przyłączający Litwę Środkową do Polski. Kolejno w 50 p. p. 6 Harcerskim p. p. Kresowej i 76 Lidzkim p. p. (w drugim rzędzie siedzący pierwszy z prawej Kazimierz Wojciech Kalinowski h. Kalinowa – ojciec współautora publikacji)

7 P. A. C. Pluton Ochotniczy, lipiec 1920 rok

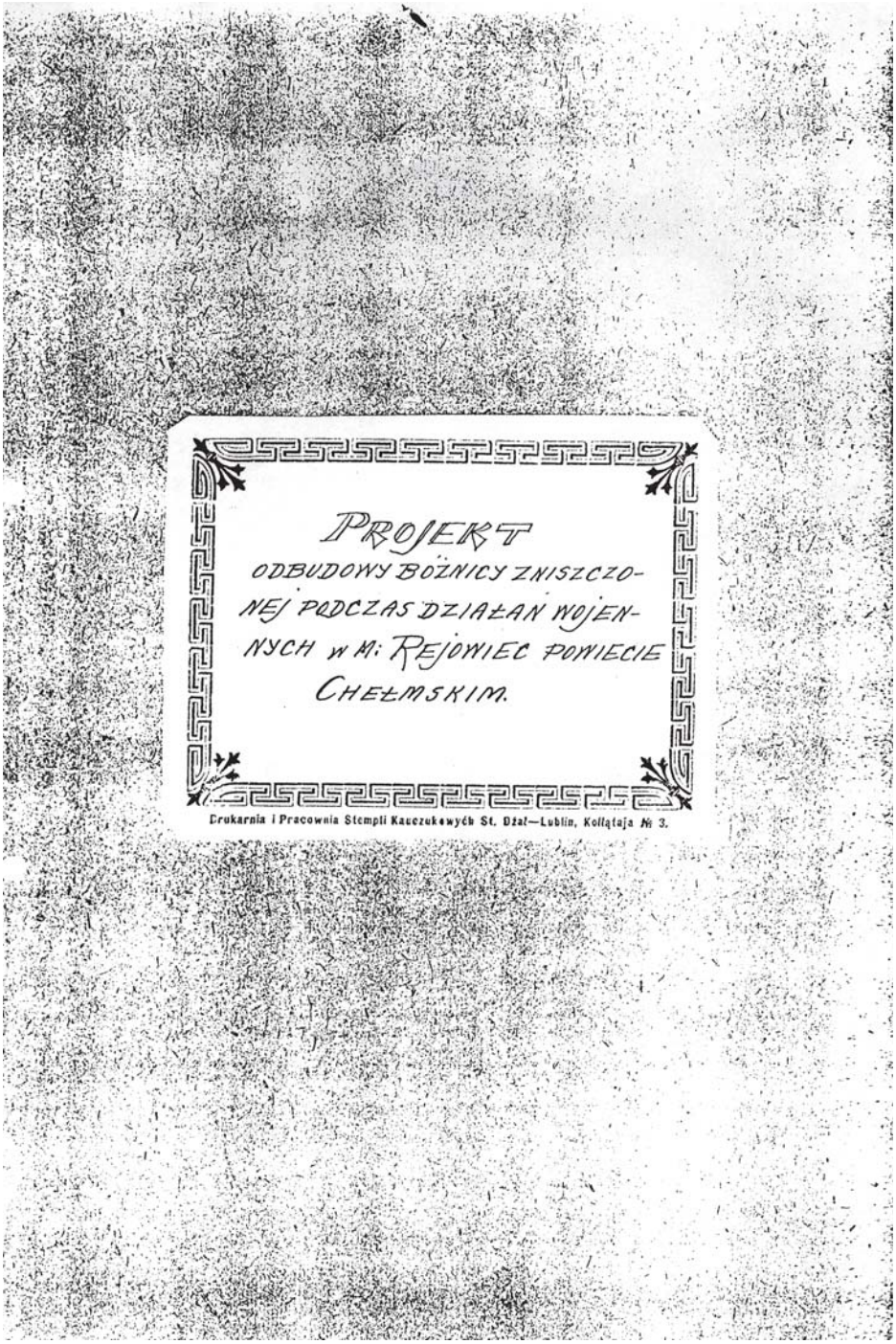

Dokumentacja z 1921 r. odbudowy synagogi w Rejowcu spalonej w lipcu 1915 r. przez wycofujące się wojska rosyjskie

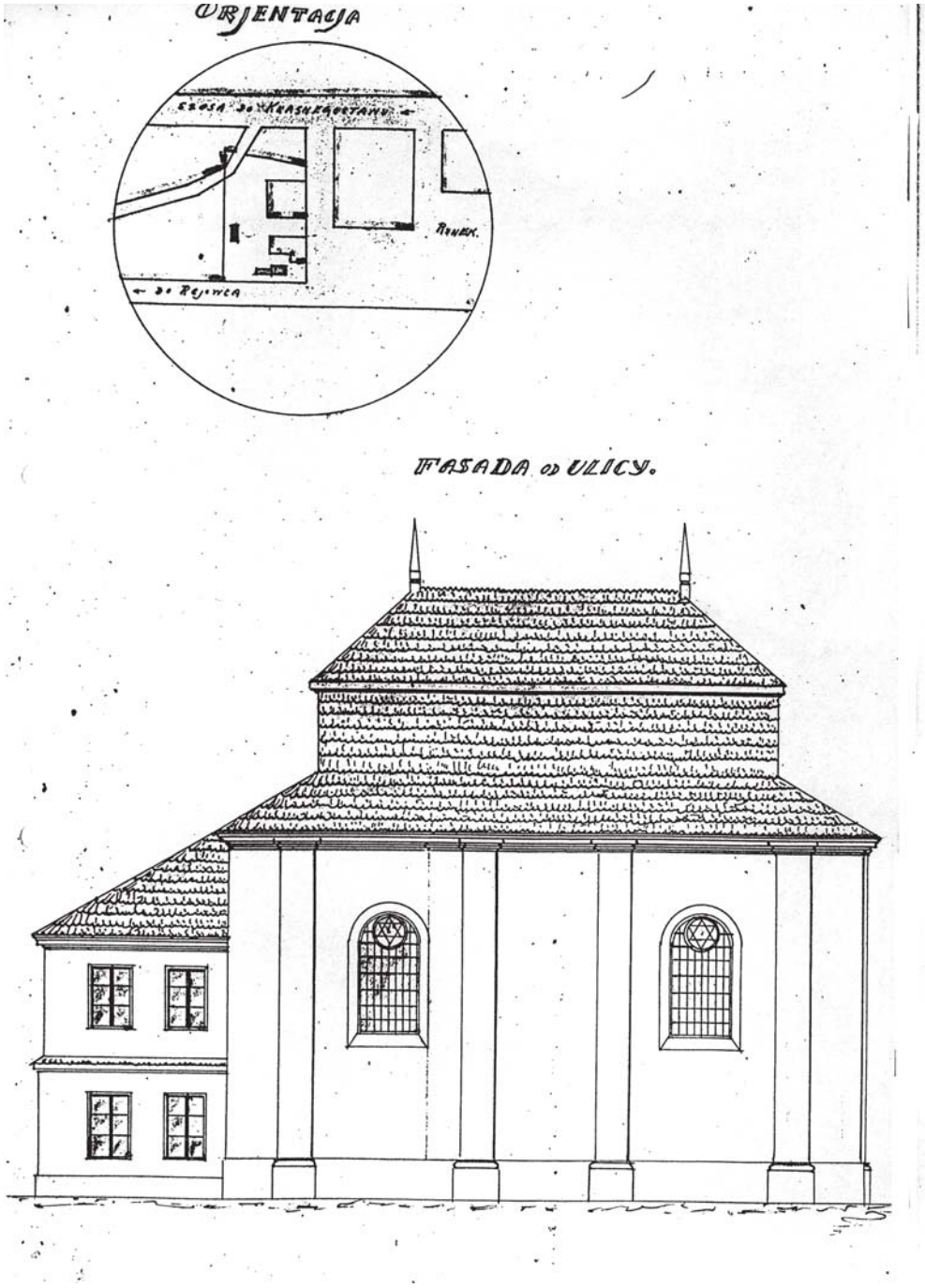
ORJENTACJA
DROGA DO KRASNEGOSTAWU
ANNEK.
DO REJOWCA
FASADA OD ULICY.

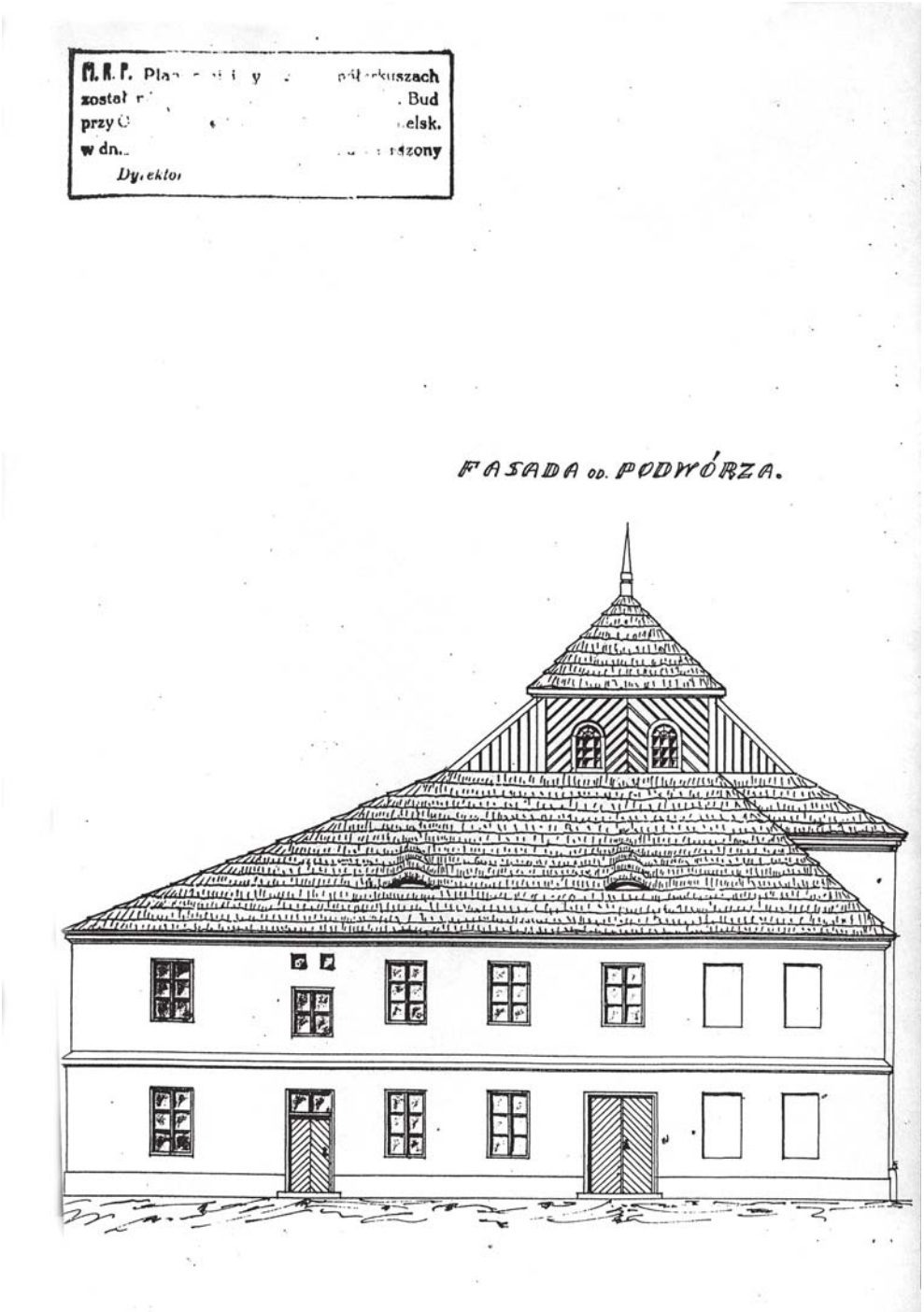
M. R. P. Pla
został
. Bud
przy
elsk.
w dn.
rszony
Dyrektor
FASADA OD. PODWÓRZA.

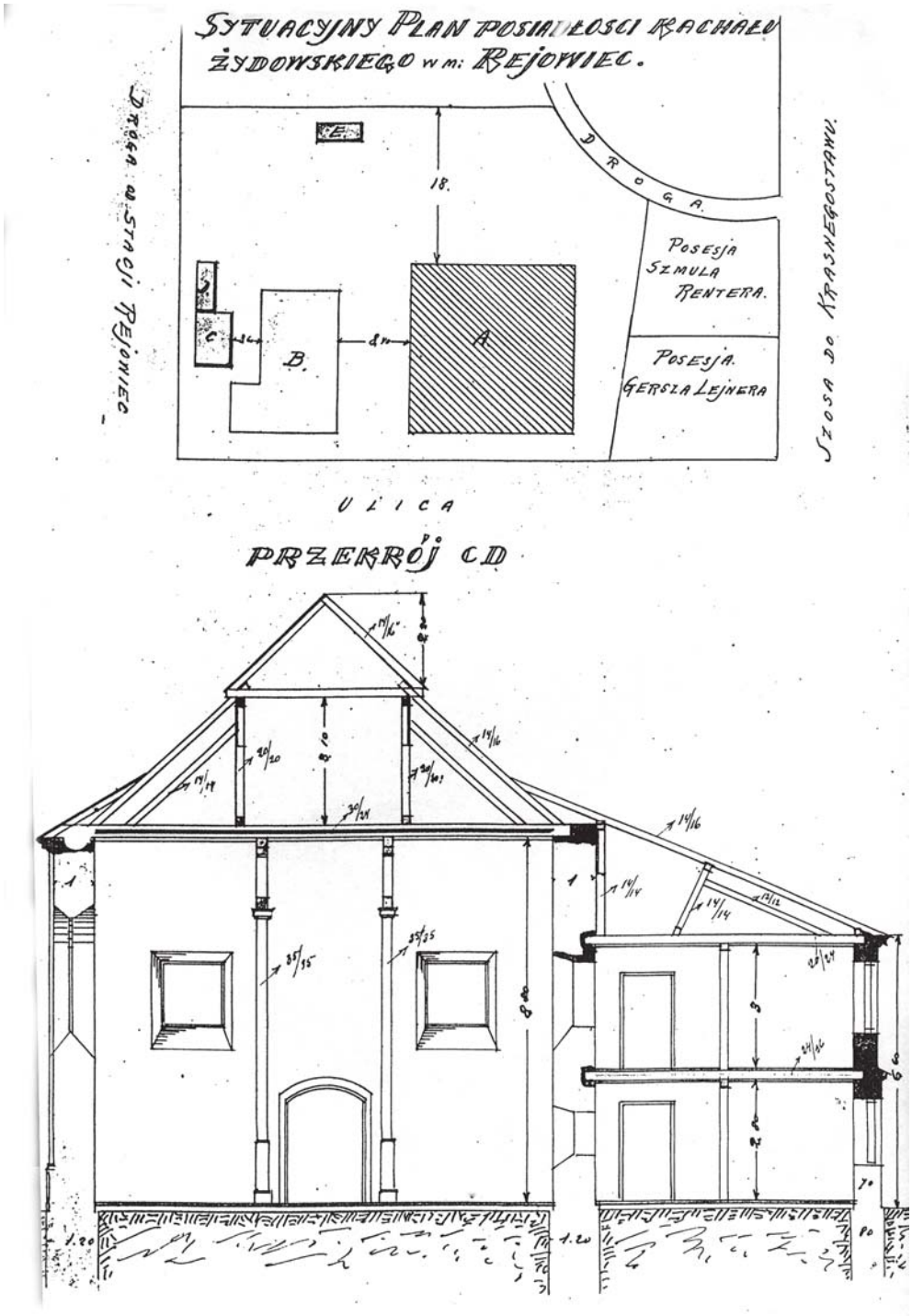
SYTUACYJNY PLAN POSIADŁOSCI RACHAŁU ŻYDOWSKIEGO w m: REJOWIEC.
DROGA OD STACJI REJOWIEC
DROGA
POSESJA SZMULA RENTERA.
POSESJA. GERSZA LEJNERA
SZOSA DO KRASNEGOSTAWU.
ULICA
PRZEKRÓJ CD
18.
A
B.
C
E

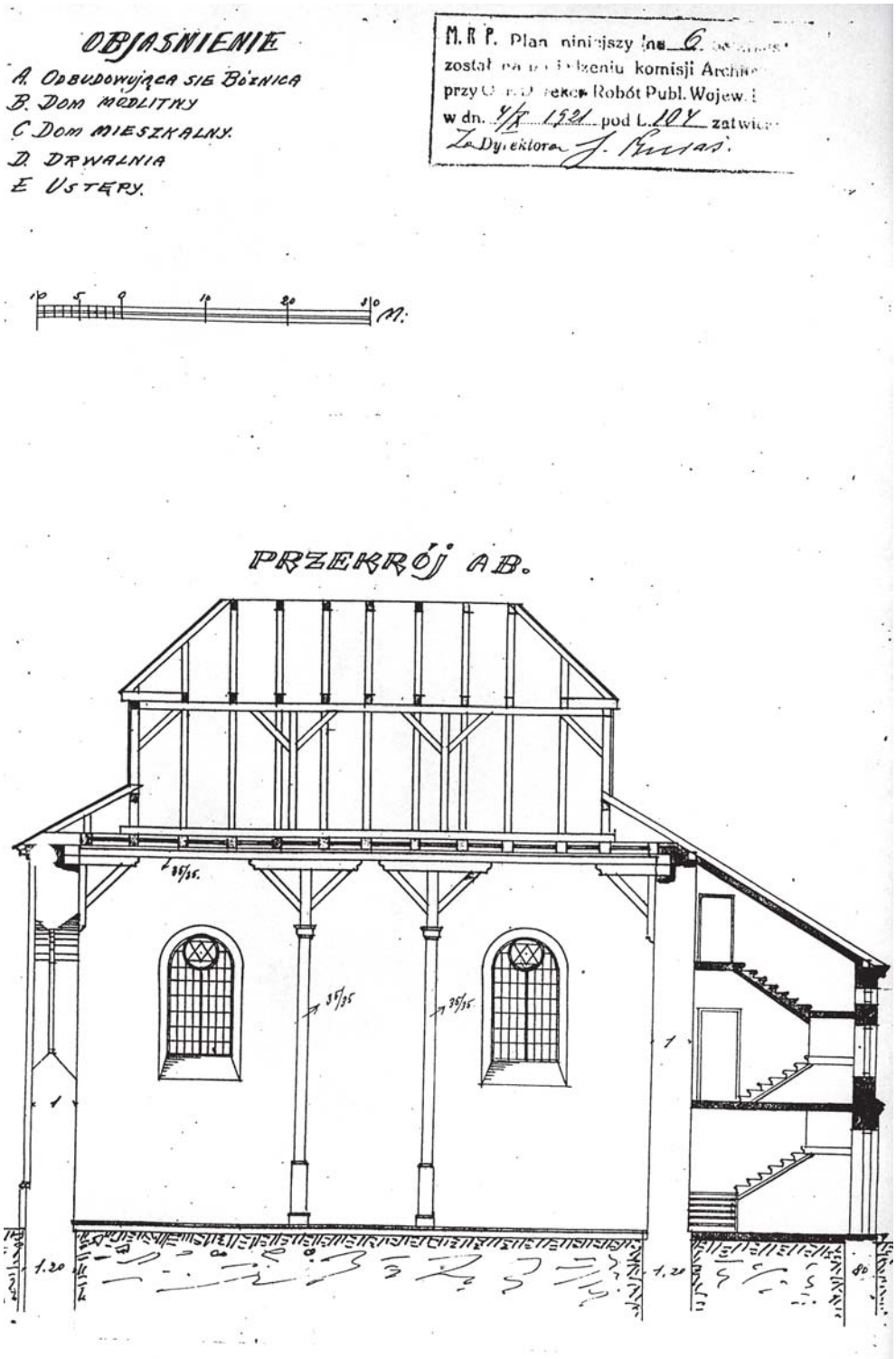
OBJASNIENIE
A. ODBUDOWUJĄCA SIE BÓZNICA
B. DOM MODLITWY
C. DOM MIESZKALNY.
D. DRWALNIA
E. USTĘPY.
M.R.P. Plan niniejszy na 6
został na posiedzeniu komisji Archi
przy Dyrekcji Robót Publ. Wojew.
w dn. 4/X 1921 pod L. 104 zatwier
Za Dyrektora
PRZEKRÓJ AB.
35/35
35/35
35/35
1.20
1.20
80

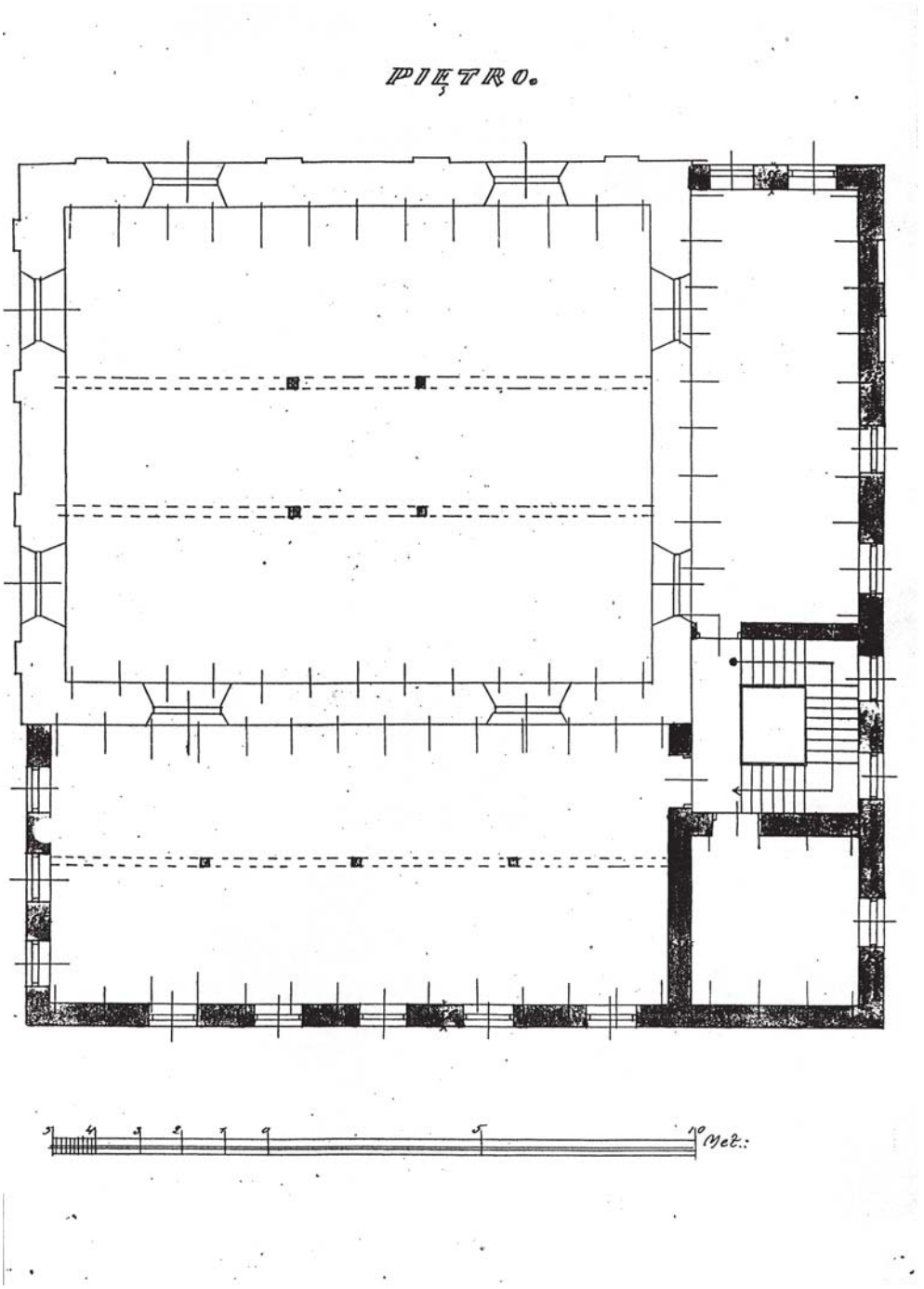
PIETRO.
Met.:

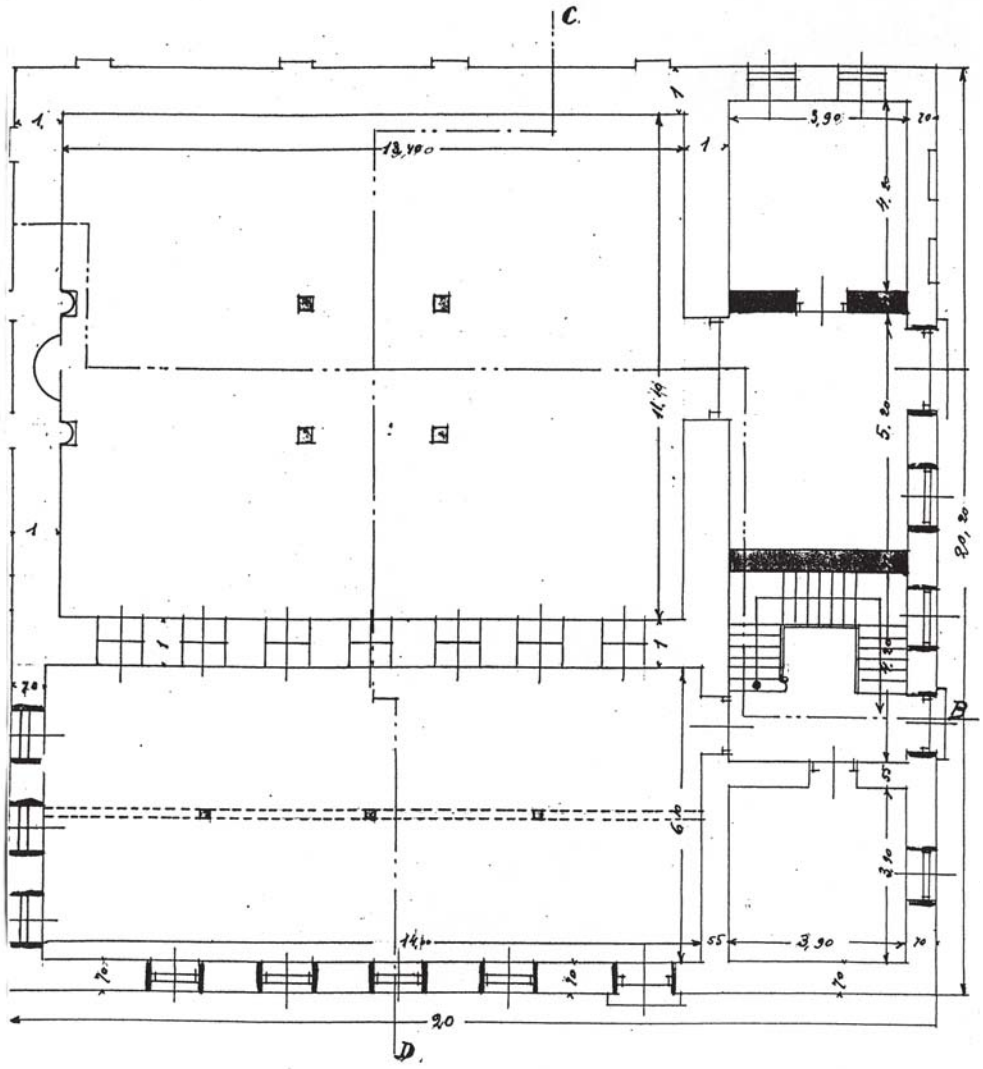

Lublin w 1921 r.

Sporządził

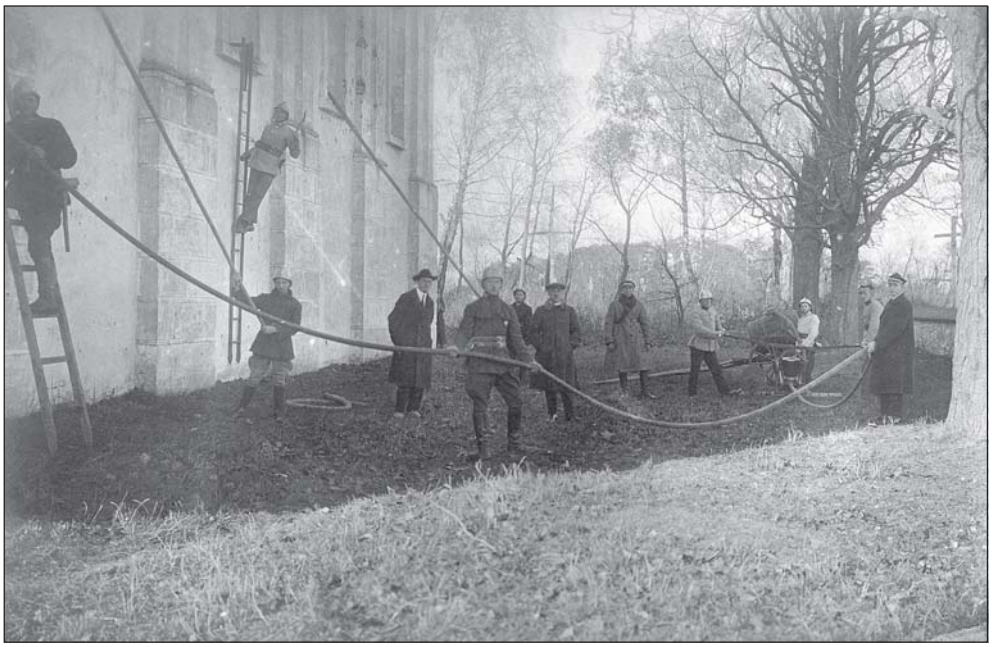

09 listopad 1924 r., ćwiczenia strażackie przy kościele w parku

Ks. Bronisław Zakrzewski na przejażdżce bryczką

Wystawa prac uczniów na zakończenie roku szkolnego Szkoły Powszechnej 22 czerwca 1925

1926 rok, poczet sztandarowy Ochotniczej Straży Pożarnej w Rejowcu

1926 rok, uroczyste przekazanie sztandaru OSP w Rejowcu

Grono nauczycielskie przed starą szkołą w Rejowcu
po zakończeniu roku szkolnego 28. 06. 1928 r.